

Кенг кўламли,
фикрий, сақофий журнал

Ал-Ваъй

Ал-Ваъй сўзи

**Нетаняхунинг «Буюк Исроил»
ҳақидаги баёнотлари ва унинг оқибатлари:
Осло келишувини барбод қилиш ҳамда нормал-
лаштирувчилар юзига тортилган тарсаки**

**Ислом оламидаги хизмат
кўрсатиш соҳасида юзага
келган инқирозлар**

**Исломдаги иқтисод
низоми ҳамда унинг капи-
талистик иқтисодга
аралашиб кетиш хавфи**

**Шаръий нуқтаи назардан
ҳизбий фаолият**

**Тўсқинлик қилувчи ожизликдан
узрни йўққа чиқарувчи қодирликка:**

**Қодирлик ва унинг Ислом давлати
барпо бўлганини эълон қилиш
ҳамда шариатни татбиқ этиш
вожиблигидаги таъсири (2)**

**Сиёсий тушунчалар ва сиёсат
юритиш учун зарур бўлган
асосий шартлар (5)**

**Халқаро ҳуқуқнинг
пайдо бўлиши**

Ушбу сонда

- **Ал-Ваъй сўзи:** Нетаняхунинг «Буюк Исроил» ҳақидаги баёнотлари ва унинг оқибатлари: Осло келишувини барбод қилиш ҳамда нормаллаштирувчилар юзига тортилган тарсаки..... 3
- Ислондаги иқтисод низоми ва унинг капиталистик иқтисодга аралашиб кетиш хавфи..... 25
- Сиёсий тушунчалар ва сиёсат юритиш учун зарур бўлган асосий шартлар (5)
Халқаро ҳуқуқнинг пайдо бўлиши..... 30
- Тўсқинлик қилувчи ожизликдан узрни йўққа чиқарувчи қодирликкача...
Қодирликнинг Ислон давлати эълон қилиш ва шариатни татбиқ этиш фарзлигидаги таъсири (2) 40
- Ислон оламидаги Хизмат кўрсатиш соҳасида юзага келган инқирозлар..... 55
- Шаръий нуқтаи назардан ҳизбий фаолият ... 62
- **Уларнинг ҳидоятларига эргашинг:** Абу Бакр Сиддиқ 79
- **Қуръони Карим суҳбатида:** «Наҳотки уларнинг сизларга ишонишларини орзу қилаётган бўлсангиз?!»..... 82
- **Олам мусулмонлари хабарлари**..... 88
- **Сўнгги сўз:** Ижтимоий шартнома назарияси
Ислондаги ҳукмдорни сайлаш учун жорий қилинган байъат билан бир хил, деган фикр тўғрими?! 97
- У ғазода собит турган биродарларимизга мурожаат!..... 99

НЕТАНЯХУНИНГ «БУЮК ИСРОИЛ» ҲАҚИДАГИ БАЁНОТЛАРИ ВА УНИНГ ОҚИБАТЛАРИ: ОСЛО КЕЛИШУВИНИ БАРБОД ҚИЛИШ ҲАМДА НОРМАЛЛАШТИРУВЧИЛАР ЮЗИГА ТОРТИЛГАН ТАРСАКИ

Яҳудий вужудининг чуқур илдиз отган экспансионистик майлини фош этувчи ҳайратомуз баёнотда, босқинчи вужуд бош вазири Биньямин Нетаняху «Буюк Исроил» ғоясини очиқ-ойдин қабул қилганини эълон қилди. i24 иброний телеканалига берган интервьюси чоғида ундан: «Сиз «Буюк Исроил» ғоясига ишонасизми?» деб сўралганда, у ҳеч иккиланмай: «Албатта», деб жавоб берди ва ушбу ғояга жон-дили билан боғланганини таъкидлади. Мазкур ғоя ўзининг экспансионистик мазмунидан келиб чиқиб, тарихий Фаластиннинг барча босиб олинган ҳудудлари ва қўшни араб давлатларининг айрим қисмларини ўз ичига олишни назарда тутди. Ҳозирда илгари сурилаётган «Буюк Исроил» лойиҳаси фарбий соҳил ва ғазо сектори билан бир қаторда Ливан, Сурия, Миср ва Иорданиянинг айрим ерларини ҳам қамраб олган. Бу ҳам эски, ҳам қайта жонлантирилган мустамлакачилик ғоясидир. У сионистларнинг «Нилдан Фуротгача» чўзилувчи ерлар ҳақидаги хомхаёлларини қайта кун тартибига чиқариб, илгариги барча келишув ва тинчлик ташаббусларини тарихий амбициялар йўлида қурбон қилади.

Нетаняхунинг мазкур баёнотлари босқинчи билан муносабатларни нормаллаштириш ва хавфсизлик соҳасида ҳамкорлик қилишни одатга айлантирган айрим пойтахтлар томонидан ҳам оғзаки қоралов тўфонини келтириб чиқарди. Жумладан, араб ва Ислом оламига мансуб 31 давлат – улар орасида сионист вужуд билан тинчлик шартномаларини имзолаган ҳукуматлар ҳам бор – мазкур баёнотларни халқаро ҳуқуқнинг жиддий бузилиши ҳамда араб давлатларининг хавфсизлиги ва барқарорлигига бевосита таҳдид сифатида баҳолади. Қоҳира эса баёнотида: «Нетаняхунинг баёнотлари минтақавий барқарорликни издан чиқаради ва минтақадаги

тинчлик жараёнини рад этишни ифода этади», деб билдирди. Гўё ғазодаги фожиа уларнинг бу хаёлларини ларзага солмагандай, гўё бутун минтақа сионист босқинчи мавжуд бўлган ҳолатда ҳам барқарор қолгандек!

1994 йили босқинчи билан Водий Араба келишувини имзолаган Иордания, Нетаняхунинг баёлотларини «кескин ва провокацион баёлотлар ҳамда давлатлар суверенитетига таҳдид» сифатида баҳолади. У бу очкўзликни Нетаняху ҳукуматидаги мутаассиб унсурлар тарқатаётган хаёллар деб таърифлаб, улар ғазо ва ғарбий соҳилдаги зўравонлик занжирини узлуксиз давом эттиришга тўртки бериши мумкинлигидан огоҳлантирди. Ростдан ҳам, инсон бу заиф ва таъсирсиз позицияларни кўриб ҳайратга тушмаслигининг иложи йўқ! Амалда Бирлашган Араб Амирликларини Саудия ва Иордания орқали яҳудий вужудига боғлайдиган қуруқликдаги логистик йўлак ташкил этиляпти. Бу кўприк денгиз йўлига нисбатан 80%гача харажатни тежаб, яҳудий вужудига катта иқтисодий афзаллик беради ҳамда ғазо ва муқаддас замин атрофига тажовуз авжига чиққан бир пайтда, яҳудий вужудини сақланиб қолиш воситалари билан таъминлайди. Шунингдек, босқинчи ҳукуматнинг молия вазири Париждаги экстремист тингловчилар олдида «Буюк Исроил» деб аталувчи, Иордания қироллигини ҳам ўз ичига олган сохта харитани кўрсатиб, уларнинг кўнглини олди. Аммон эса бу ҳаракатни икки давлат ўртасидаги тинчлик шартномасининг очиқ бузилиши сифатида баҳолади.

Бу иш Осло келишувига йўлланган ҳал қилувчи зарбами ёки Фаластин маъмуриятига барҳам беришми?

Нетаняхунинг «Буюк Исроил» ҳақидаги баёлотлари янги воқелик билан «тинчлик жараёни» деб аталган эски сиёсий иллюзия ўртасидаги чуқур жарликни яққол намоён қилди. Чунки яҳудий вужуди бу жараёнга ҳеч қачон эътибор ҳам бермаган, фақат ўз манфаатига хизмат қилувчи қисмларинигина қабул қилиб келган. Шу боис, унинг 1990-йилларда имзоланган ва икки давлат ечимига эришиш умиди билан Фаластин маъмуриятини тузишга асос солган Осло келишувларининг қолган-қутганига ҳам «якуний нуқта»ни қўйиши табиий эди. Аммо 1993 йилда имзоланган Осло

келишувларидан бери босқинчи доимий таҳдид остидаги вужуд даражасидан Фаластин маъмурияти хавфсизлик органлари ҳимоя қиладиган хавфсиз тузилма даражасига кўтарилди. Осло келишувлари унга расмий тан олинишни тақдим этди ва «нормаллашув» эшикларини кенг очиб берди. Фаластин маъмурияти эса ўзини босқинчи вужуднинг содиқ қўриқчиси этиб тайинлади. Қуроллар босқинчига қаратилиш ўрнига, қаршилиқ ҳаракатини назорат қилиш учун тахминан 80 минг нафардан иборат хавфсизлик кучлари тузилди. Ҳатто, хавфсизлик бўйича ҳамкорлик ўнлаб моддадан иборат келишувларга айланди. 2000 йилдаги Ақсо интифозасидан буён Фаластин маъмурияти кенг қамровли тўқнашувларнинг олдини олишда босқинчи учун мустаҳкам тўғон вазифасини ўтаб келди: намоишлар куч билан бостирилди, қаршилиқ ҳаракатига мансуб бўлинмалар қамалга олинди. 2007 йилдаги сиёсий бўлинишдан сўнг Ғарбий соҳил катта зиндонга айланди: ҳар куни Ҳамас ва Жиҳод жангчилари таъқиб қилинди, минглаб ёшлар ҳибсга олинди. Бу таъқиблар босқинчи армиянинг мунтазам рейдлари билан бир вақтда олиб борилди. 2014 йил Ғазога қарши тажовуз чоғида Фаластин маъмуриятининг хавфсизлик кучлари Ғарбий соҳилда интифоза бошланиш эҳтимолини илдизидан қирқиш учун кенг кўламли кампаниялар олиб борди, ҳатто қаршилиқ ҳаракатини қўллаётган намоишчиларга тажовуз қилишдан ҳам тоймади. 2021-2022 йилларда, Ақсо қўзғолонлари авжига чиққан бир пайтда ҳам Фаластин маъмурияти босқинчи билан хавфсизлик ҳамкорлигини тўхтатмади: босқинчи аскарлар кундузи лагерларга бостириб кириб, қаршилиқ ҳаракати аъзоларини йўқ қилар, маъмурият эса кечаси тирик қолганларни таъқиб қиларди. 2023 йил Жанин воқеалари чоғида, гувоҳларга кўра, босқинчи кучлар лагерни босиб олганида маъмуриятнинг хавфсизлик кучлари чекинган, аммо кейин ғазабнок намоишларни бостириш учун қайтиб келган. Шу тариқа, Фаластин маъмурияти босқинчини мустаҳкамловчи воситага айланди, у Умматнинг ҳуқуқларини поймол этиб, ўз халқининг қони эвазига душманини ҳимоя қилмоқда. Ушбу манзарани фақат яҳудий вужуди билан нормаллашган режимларнинг хиёнати билангина таққослаш мумкин.

Сионист ўнг қанот ҳукуматлари келгинди яҳудийларнинг янги турар жойларини кенгайтириш ва мавжуд вазиятни мажбурий қабул қилдириш орқали Осло келишуви пойдеворларини босқичма-босқич емирди. Аммо улар Фаластин маъмуриятини хавфсизлик соҳасидаги ҳамкор сифатида сақлаб қолиб, уни низони ҳал қилиш эмас, балки бошқаришга хизмат қилувчи механизм сифатида ишлатишда давом этишди. Бугун эса, яҳудий вужуди тарихидаги энг қаттиққўл ва радикал ҳукумат – Нетаняху коалицияси – ғазога қарши уруш муҳитини Осло келишувини бутунлай ағдариб ташлаш учун қулай фурсат деб баҳоламоқда. Стратегик таҳлиллар шуни кўрсатадики, ҳозирги Нетаняху ҳукумати 2023 йил 7 октябр воқеаларининг оқибатларидан фойдаланиб, тузилган пайтдаёқ эълон қилган дастурини амалга оширмоқда. Унга кўра, Осло келишувлари доирасида ўрнатилган мавжуд вазиятдан воз кечиш, Фаластин маъмуриятини молиявий ва хавфсизлик жиҳатидан издан чиқариб, уни тугатиш, келгинди яҳудийларнинг янги турар жойларини кенгайтириш ва ғарбий соҳил ҳудудларини амалий жиҳатдан аннексия қилиш жараёнини жадаллаштириш кўзда тутилган. Дарҳақиқат, Нетаняхунинг баёнотларидан кўп ўтмай, унинг молия вазири Бецалель Смотрич босиб олинган ғарбий соҳилда келгинди яҳудийларнинг минглаб янги турар жойлари барпо этилишини эълон қилди ва бу қадам «Фаластин давлати ғоясини мутлақо кўмиш»ни англатишини таъкидлади. Худди шу йўналишда, Кнессет аввалроқ 9 овозга қарши 68 овоз билан Фаластин давлатини барпо этиш ғоясини рад этувчи қарорни қабул қилган эди. Бу қарор рамзий тусга эга бўлса-да, Осло келишувлари доирасидаги мажбуриятлардан расмий чекинишни англатади. Шу билан бирга, босқинчи ҳукумат Фаластин маъмуриятини бўғиш ва уни халқаро майдонда яккалаб қўйиш сиёсатини янада кучайтирди: Нетаняху ҳукумати маъмуриятнинг солиқ даромадларини ё тўлиқ тўхтатди, ёки ундан катта миқдорда маблағ ушлаб қолди; шаҳидлар оилаларини қўллаб-қувватлаётгани баҳонасида маъмуриятни молиявий жарималарга тортишни назарда тутувчи қонунларни қабул қилиш жараёнига йўл очди; яҳудий вужуди ҳудудида тирикчилик қилишни истаган минглаб

фаластинлик ишчиларнинг кириши тақиқланди. Тажовуз кўлами кенгайиб, босқинчи армия Осло келишувига мувофиқ «А» тоифасига кирувчи ҳудудларда такрорий ҳарбий рейдлар уюштиришга ўтди. Ҳатто «Б» тоифасидаги айрим ҳудудларда бевосита назорати остида «табиий протекторатлар» ташкил этиш баҳонасида Фаластин маъмуриятидан хавфсизлик ваколатларини тортиб олишини эълон қилди. Бу эса Осло келишуви белгиланган маъмурий тақсимотни босқинчи амалда бир томонлама бекор қилишини англатади. Маълумки, 1993-1995 йиллардаги Осло келишувларидан бери Фаластин маъмурияти бюджетининг тахминан 75%и босқинчи томонидан, унинг номидан йиғиб олинган солиқ тушумларига боғлиқ. Босқинчи ҳокимият бу маблағларни хоҳлаган пайтда ушлаб қолиш ёки тўсиб қўйиш орқали маъмуриятга нисбатан молиявий босим воситаси сифатида фойдаланмоқда. 2019-2024 йиллар оралиғида босқинчи яҳудий вужуди, Фаластин маъмуриятининг шаҳидлар ва тутқунлар оилаларини молиявий қўллаб-қувватлаётгани баҳонасида, тахминан 3,54 миллиард шекел (қарийб 1 миллиард доллар) миқдоридаги маблағни ушлаб қолди. Бу эса 2023 йилдаги Фаластин ялпи ички маҳсулотининг тахминан 5%ини ташкил этади. 2023 йил октябридан бошлаб ушлаб қолинаётган маблағ икки баробарга оширилиб, ойига 275 миллион шекелга етди, бу миқдор Фаластин маъмуриятининг фазо секторидаги барча давлат хизматчиларига тўланадиган умумий ойлик маошга тенгдир. Бундан ташқари, босқинчи вужуд 2023 йил октябридан декабригача 143 000га яқин фаластинлик ишчининг ўз оилаларини боқиш учун яҳудий вужуди ҳудудида меҳнат қилиш имкониятини тўсди. Бу минглаб оилаларнинг даромад манбаи йўқолишига ва маҳаллий иқтисодиётнинг инқироз ёқасига келиб қолишига сабаб бўлди. Шу билан бир вақтда Фаластин маъмурияти интифозаларни бостириш сиёсатини янада кучайтирди: Жанинда ҳам, Қуддусда ҳам маъмуриятга бўйсунувчи хавфсизлик кучлари мужоҳидларни ҳибсга олди, айримларини босқинчи кучларга топширди. Ҳарбий соҳилдаги назорат пунктлари ва тўсиқлар сони 900тага яқинлашиб, аҳоли қамалда яшашга мажбур бўлди, ҳар кунги оддий ҳаракатланишнинг ўзи яшаш учун курашга айланди. Шу тариқа,

Фаластин маъмурияти босқинчининг қамчисига айланди: ўз тузилмаларини унинг хавфсизлигини қўриқлашга сафарбар қилди, қўлга олишлар ва хавфсизлик соҳасидаги мувофиқлашув орқали ўз халқини орқасидан урган заҳарли ханжарга айланди. Бу орада маъмуриятнинг молиявий ресурслари мусодара қилинмоқда, фаластинликлар эса кундалик ризқ-рўзини қамал шароитида топишга мажбур бўлмоқда. Ҳазо ва Ғарбий соҳилдаги ёшлар очлик ва қамал қурбонига айланар экан, оғриқ ва умидсизликдан азоб чекаётган бу заминда қон дарё бўлиб оқмоқда.

Ушбу воқеалар Фаластин маъмурияти тақдирини у ташкил топганидан буён кузатилмаган жиддий хавф остига қўяди. Маъмурият ҳозирда заиф, қўл-оёғи боғланган бўлиб, унинг мавқеи кундан кунга пасаймоқда. Ҳатто, АҚШ Фаластин маъмурияти делегациясига мамлакатга, жумладан БМТ қароргоҳига кириш учун виза беришдан бош тортди. Фаластин маъмурияти раҳбарияти Нетаняхунинг «Буюк Исроил» ҳақидаги баёнотларини «Фаластин халқининг қонуний ҳуқуқларига очиқдан-очиқ тажовуз ҳамда минтақанинг хавфсизлиги ва барқарорлигига жиддий таҳдид» сифатида баҳолади. Бироқ аслида, бу минтақанинг хавфсизлиги ёки барқарорлигига эмас, балки коррупциячиларнинг бойликларни талаши ва яҳудий вужуди билан арзимас ҳамкорлигини сақлаб қолишига таҳдиддир. Чунки босқинчилик бошланганидан буён бу замин хавфсизлик ва барқарорликни ҳеч қачон кўрмаган. Шунга қарамай, Фаластин маъмуриятининг жавоби яна оғзаки шикоятлар доирасидан чиқмади. Бу орада босқинчилик лойиҳаси маъмуриятни ҳар қандай сиёсий мазмундан маҳрум қилиш томон илгариламоқда. Бошқа томондан, яҳудий вужудининг ўз ичидаги таҳлилий марказлар Фаластин маъмуриятининг емирилиши – у ички инқироз натижасида бўладими ёки тўлиқ шаклланган «исроилча» тўнтариш орқалими, фарқсиз – жиддий сиёсий бўшлиқни юзага келтириши ва унинг оқибатлари барча, жумладан сионист вужуднинг ўзи учун ҳам оғир бўлиши ҳақида огоҳлантирмоқда. Бу хавотир бежиз эмас. Чунки Фаластин маъмурияти ўз вазифасини – босқинчи вужуд хавфсизлигини таъминлашни, унинг армиясидан кўра самаралироқ бажариб келмоқда! Агар

маъмурият тугаса, кенг қамровли оммавий интифога бошланиши мумкин, чунки фаластинликлар музокаралар натижасидан бутунлай умидини йўқотади. Бундан ташқари, Фаластин маъмурияти хавфсизлик тузилмаларидаги ўн минглаб қуролланган ходимлар ўз маошларидан маҳрум қолиши мумкин. Баъзилари эса босқинчи билан хавфсизлик соҳасидаги ҳамкорлик ўрнига, унга қарши кураш олиб бораётган қаршилиқ ҳаракати сафига қўшилишга мажбур бўлиши эҳтимолдан холи эмас. Агар маъмурият емирилса, бу «битимлар даври»нинг якун топганини ва «тинч йўл билан сиёсий келишув» моделига асосланган ёндашувнинг мағлубиятини эътироф этишга тенг бўлади. Бу эса яҳудий вужуди билан нормаллашишга қаттиқ ошиқаётган баъзи араб давлатлари ҳаракатини кечиктириши мумкин. Шу билан бирга, босқинчи сионист вужуд учун ғарбий соҳил ва ғазода яшовчи миллионлаб фаластинликларнинг кундалиқ ҳаётини тўғридан-тўғри бошқариш мажбурияти юзага келади, бу эса улкан молиявий ва хавфсизлик харажатларини юклаши муқаррар. Бошқача айтганда, Нетаняху ҳукуматининг Фаластин маъмуриятини четга суриш ёки уни ағдариш орқали «Буюк Исроил» деган хомхаёл орзусини амалга оширишга уриниши – минтақада хавфсизлик соҳасидаги фожиалар эшигини очиши мумкин. Аммо Нетаняху ўзининг ашаддий келгиндиларини рози қилиш ва сиёсий жиҳатдан сақланиб қолишини таъминлаш мақсадида бу даҳшатли оқибатларни қасддан инкор этиб келмоқда.

Осло келишувидан буён ғарбий соҳилда камида ҳар олти фаластинликдан бири Фаластин маъмуриятининг хавфсизлик тузилмаларида хизмат қилмоқда. Бу маъмурият хавфсизлик учун ажратадиган маблағ таълим ва соғлиқни сақлаш учун биргаликда ажратадиган маблағдан кўпроқдир. Маъмуриятнинг йиллик хавфсизлик харажатлари 1 миллиард доллардан ошиб, умумий бюджетнинг 28%ини ташкил этди. 2024 йил декабрида Жанинда маъмуриятнинг жангариларга қарши ўтказган амалиётлари энг кучли тўқнашувларга айланди ва натижада Жанин мужоҳидларидан шахидлар берилди. Бу воқеа яна бир бор маъмурият хавфсизлик раҳбариятининг заифлиги ва халқ қўллаб-қувватловидан деярли маҳрум эканини фош этди. Шу билан бирга, маъмурият босқинчи

яҳудий вужуд хавфсизлигини таъминлаётган воситага айлангани ҳақидаги айбловлар тобора кучайиб бормоқда, у Уммат хавфсизлигини эмас, босқинчи манфаатларини ҳимоя қилмоқда, деган қараш кенг тарқалмоқда. Бундан кам бўлмаган даражада хавфли бўлган жиҳат Фаластин маъмуриятининг ўз халқини бостириш йўлидаги қаттиқ ҳаракатларидир. Фақат 2015 йилнинг ўзида маъмурият 1274та ноқонуний ҳибс ва 1089та чақирув амалга оширган. Улар орасида талабалар, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилувчилар ва турли мухолафат вакиллари ҳам бўлган. Ушбу таъқиблар «хавфсизлик» баҳоналари билан, ҳақиқий айбловларсиз амалга оширилган. Маъмуриятга қарашли қамоқхоналарда қийноқ ҳолатлари қайд этилган ва ҳужжатлаштирилган. Жамоатчилик фикрини ўрганишга ихтисослашган марказлар – жумладан, «Байтул Мақдис сиёсий тадқиқотлар маркази» (PCPSR) – 2023 йилда ўтказган сўровларга кўра, Ғарбий соҳил фуқароларининг 79%и маъмурият муассасаларида коррупция кенг тарқалган деб ҳисоблайди. Бу эса маъмуриятга нисбатан халқ ишончи кескин пасайганини англатади. Энди у миллий ҳуқуқларни ҳимоя қилувчи эмас, балки ноқонуний бойлик тўплаш манбаи сифатида қаралмоқда. «Arab Barometer» тадқиқот маркази 2021-2022 йилларда ўтказган сўровларга кўра, фаластинликларнинг 85%и Фаластин маъмуриятида катта ёки ўрта даражадаги коррупция мавжудлигини тасдиқлаган. Қўшимча маълумотларга кўра, фуқароларнинг 62%дан ортиғи маъмуриятни халқ елкасига юк бўлган, унга фойдадан кўра кўпроқ зарар етказаётган тузилма деб ҳисоблайди. Бу каби оммавий норозиликка ҳайрон қолиш керак эмас, зеро маъмурият тизимлари парчаланиб кетган, ислоҳ имкониятлари йўқолган ва иллат сифатида чуқур илдиз отган коррупция жамият онгида энди шак-шубҳасиз ҳақиқат сифатида қабул қилинмоқда. Осло келишувларидан буён маъмурият фақат босқинчи хавфсизлигини таъминлаш, ички сиёсий масалаларни бўғиш, сўз эркинлигини чеклаш ва норози овозларни ўчириш билан шуғулланиб келмоқда. Маъмуриятнинг хиёнаткор мойиллиги шунчалик авж олдики, бугун унинг хавфсизлик тузилмалари халқни ҳимоя қилувчи эмас, уни жиловловчи механизмларга айланиб улгурди.

Бошқа тарафдан, босқинчи яҳудий вужуди Фаластин маъмуриятидан ўзи учун ноёб даражада фойдаланди, уни ўз давлатининг «кўприги»га айлантирди. У маъмурият елкасига ўзаро зид ва ҳалокатли икки вазифани юклади: бир томондан, у босқинчининг номидан қаршилик ҳаракатини бостирипти, иккинчи томондан, босқинчи хавфсизлигини таъминлапти, ўз халқига қарши жанг қиляпти ва ички коррупцияни ниқоблапти. Бу орада у Фаластин ерларини бирин-кетин тортиб олишни давом эттирмоқда. Ана шундай иллатли уч бурчак тизимида Фаластин маъмуриятининг роли босқинчининг функционал ёрдамчиси сифатида намоён бўлди. У хавфсизлик соҳасида олдинги чизиқда турган тўсиққа айланиб, босқинчи армияси ва идораларини чарчатадиган вазифаларни ўз зиммасига олди: қаршилик ҳаракатини бостириш, муҳолифларни таъқиб қилиш, интифожа ва қаршилик ҳаракати манбаларини қуритиш. Маъмуриятнинг турли идоралари босқинчи қўлидаги маъмурий-хавфсизлик қуролига айланиб, келгинди яҳудийларнинг янги турар жойларини ҳимоя қилмоқда, уларнинг кенгайиши учун хавфсиз муҳит яратиб бермоқда. Ўз халқи эса ишсизлик, очлик ва ўққа қарши якка ҳолда курашишга ташлаб қўйилган.

Водий Араба беқарор вазиятда... Иордания ва Миср тарихий синов қаршисида

«Буюк Исроил» лойиҳасининг оқибатлари босиб олинган Фаластин билан чекланиб қолмай, балки қўшни давлатларга ҳам тўғридан-тўғри таҳдид солмоқда ва улар билан тузилган тинчлик келишувларига путур етказмоқда. Нетаняху ўз вужудини кенгайтириш доирасида Иордания ва Синайнинг айрим ҳудудларини аннексия қилиш ҳақида гапирганда, у, аслида, Водий Араба (1994) ва Кэмп-Дэвид (1979) келишувларида халқаро миқёсда тасдиқланган чегараларни инкор этмоқда. Унинг ҳукуматидаги экстремистлар аввал ҳам фаластинликлар учун Иорданияда «альтернатив ватан» назариясини олға суришган, ҳатто Шарқий соҳилни «сионистик ниҳойй ечим»нинг бир қисми сифатида кўриш мумкинлигига ишора қилишган. Бу хавфли тасаввурлар Иордания пойтахти Аммонда хатар бонгини чалмоқда, зеро Иордания ғарбий соҳилни ўзининг стратегик чуқурлиги ва миллий

хавфсизлигининг ажралмас қисми деб билади. Бироқ бу муҳим воқеа Аммондан таъсирсиз баёотлар эмас, таҳдид даражасига муносиб, қатъий сиёсий позиция талаб қилар эди. Иордания режими, ўз вужудининг асоси таҳдид остида эканини кўриб турган бир пайтда, қатъий амалий қадамлар ташлаши, босқинчи вужуд элчисини Аммондан ҳайдаши, Тель-Авивдан ўз элчисини чақириб олиши, босқинчи билан барча гуноҳли дипломатик алоқаларни тўхтатиши, Водий Араба келишувини, хусусан унинг хавфсизлик ва иқтисодий бандларини бекор қилиши, босқинчи хавфсизлигини кафолатлаб келаётган разил чегара ҳамкорлигини тугатиши ва иорданияликларни иқтисодий қарамликда ушлаб турган машъум газ келишувини бекор қилиши лозим эди. Бундан ташқари, Қуддусдаги Масжидул Ақсо устидан ўзининг «Ҳошимий васийлиги»ни ҳисобга олган ҳолда, босқинчининг ушбу муқаддас масканни таҳқирлашига қарши қатъий сиёсий чоралар кўриши лозим эди.

Иордания ўз ғазабини фақат сўзда эмас, балки амалда, жиддий ҳарбий ҳаракатлар орқали намоён қилиши лозим эди. У душманга бу юрт ҳар ким у билан ўйнашаверадиган заиф куч эмас деган очиқ сигнал юбориши керак эди. Чунки бу душман айнан ўша, урушда тамомила чарчаган, энди ҳужум қуввати у ёқда турсин, ҳатто қайтарувчи кучи ҳам қолмаган вужуддир. 7 октябр куни Қассам ва Исломий жиҳод бригадалари унинг бурнини ерга ишқаб, «енгилмас армия» афсонасини йўққа чиқарди. У ҳарбий тўсиқларини ёпган бўлса-да, бугунгача ғазо frontiда битта ҳам аниқ мақсадга эришолгани йўқ, битта ҳам муваффақият қайд этолгани йўқ. Хўш, шундай экан, 1968 йилдаги Карома жангида босқинчи армияни енгган Иордания армияси, ҳозир ҳам шу вазифани бажариши лозим эмасмиди? Ўшанда улар 200дан ортиқ босқинчи аскарни ўлдирган, 40га яқин танк ва зирҳли техникасини йўқ қилган эдилар. Ҳатто самолёт ва танклар билан қўллаб-қувватланган, 15 000дан ортиқ аскардан иборат босқинчи кўшин ҳам охирида шармандали чекинишга мажбур бўлган эди. Бу ҳудди ўша армия эди: 1948 йилдаги Накба урушида мужоҳидлари матонати ва мардона қаршилиги туфайли шарқий Қуддуснинг ишғолга тушиб қолишини тўсиб қолган армия. Улар 1948 йил

май-июн ойларида Латрун жангида босқинчи армия ва унинг тўдаларига оғир зарбалар берган эдилар. Худди шу армия 1967 йил июнда Шарқий Қуддусни охириги ўққача ҳимоя қилиб, эл юрагидаги муқаддас шаҳарни жони билан тўсиб қолди. Бу жасорат ва сабот, албатта, ушбу бўкилмас исломий армия фарзандларининг қалбида душманни тор-мор қилиш заруратига бўлган эътиқод самараси эди.

Аслида, Иордания армияси «Ақсо Тўфони» бошланган пайтда босқинчи вужудга қарши уруш фронтини очиб, юртни ва халқни озод қилиш учун ҳаракат бошлаши керак эди. Шу билан бирга, Иордания режими ўз халқини бағрига олиб, Фаластинни қўллаб-қувватловчи халқ ҳаракатларини бостиришдан кўра уларни душманни қўрқитадиган куч билан қўзғалишига шароит яратиб бериши лозим эди. Зеро, бу кўчани душман ва унинг америкалик иттифоқчиларини шарманда қиладиган тўхтатувчи кучга айлантирган бўларди. Шунингдек, у Иордания заминидagi Америка ҳарбий базаларига Умматнинг очик норозилигини ҳам яққол кўрсатган бўларди. «Буюк Исроил» хаёллари қаршисида Иордания режимидан кутилган энг оз иш – ҳеч қандай фойдаси ва таъсири бўлмаган эътироз номалари билан чекланиш эмас, давлатнинг шарафи ва суверенитетига ҳурмат билдириш эди. Бу нуқтаи назарда, Иордания ташқи ишлар вазири Айман Сафадий берган баёнот режимнинг муаммога нисбатан «совуқ дипломатик» ёндашувини кўрсатди. У бу сионист даъволар «Иордания ва араб давлатларига таъсир қилмайди» ва «фаластинликлар ҳуқуқидан ҳеч нарса камаймайди», деб баён қилди, гўёки бу хавф занжирида турган давлатнинг расмий жавоби эмас, балки «Ал-Жазира» мухбирига берилган одатий, стандарт изоҳдек туюлди!

Аммо Миср – босқинчи сионист вужуд билан хиёнат шартномаси имзолаган биринчи араб давлати сифатида – ҳозир стратегик туپик ҳолатига дуч келмоқда. Нетаняху Синай устидан ўзининг очкўз ниятларини ишоралар билан билдирар экан, ёки Қоҳиранинг минтақавий нуфузини атайлаб менсимас экан, у Миср-Исроил ўртасидаги ўнлаб йиллик ҳамкорлик ва шартномаларни таҳқирлаб, қадрини йўққа чиқармоқда. Миср расмийларининг позицияси ҳам ўзининг заифлиги, лоқайдлиги ва пасткаш ёндашуви билан Иорданиянинг заиф

муносабатидан фарқ қилмади: фақат қоралаш, танқид қилиш ва янада кўпроқ музокаралар ҳамда «сўнмас тинчлик жараёни»ни таклиф қилиш билан кифояланди. Гўёки ўтган ўнлаб йиллик муваффақиятсизлик босқинчи вужуднинг асил ниятини англаш учун ҳали ҳам етарли эмасдек. Ниҳоят, босқинчи вужуднинг Мисрга қарши қилган бу очиқ таҳқири гўё оғир тарсакидек бўлиб, уларга шундай демоқда: бу вужуд на битим, на аҳдга амал қилади; унинг очкўз нияtlари эса Фуротдан Нилгача чўзилади.

Аслида Миср режими минтақа яҳудийлар бошлаган янги тажовузорлик тўфони оқибатида яна портлаш ёқасига келиб қолишидан қўрқмоқда. Бу эса режимнинг мамлакат устидаги назоратини йўқотиши ва халқ устидан қурол кучи орқали ўрнатган ҳукмронлигининг парчаланишига олиб келиши эҳтимоли бор. Шу билан бирга, Миср халқи ғзаби қайноқ даражага етганининг бош сабаби – Қоҳиранинг босқинчи сионист вужуд билан тил бириктиргани жонли равишда кўзга ташланаётганидир. Уларнинг муносабати гўё бир танганинг икки томони каби кўриниш олди. Ҳазога қилинган сўнгги ҳужум пайтида Қоҳира яҳудий вужудининг қамалига зимдан шериклик қилгани учун қаттиқ халқ танқидига учради. Бу тил бириктиришнинг белгиларидан бири – Рафаҳ ўтказиш пунктининг кўп вақт ёпиқ сақлангани ва инсонпарварлик ёрдамларининг қаттиқ чеклангани бўлди. Бу барча ҳаракатлар Вашингтон ва Тель-Авив билан бўлган келишувлари ва уларнинг ғазодаги мустамлакачилик режаларига содиқ қолиш йўлида қилинди. Шунга қарамай, босқинчи сионист вужуд Миср режими кўрсатган барча хизматларни мутлақ инкор қилди, уларни инобатга олиш ўрнига ерга уриб ташлади. У ғазога қарши ваҳшиёна бомбардимонларини тўхтатмади, балки тажовузини янада авжига чиқарди. Энди эса Нетаняху Қоҳирани «мукофотлаш» мақсадида Синай орқали унинг суверенитетига таҳдид қилувчи ва минтақадаги нуфузини ларзага солувчи ҳудудий даъволарини очиқ эълон қилмоқда. Бу – Мисрнинг ўтган ўнлаб йиллар давомида қилган ҳамкорлигига нисбатан мутлақ эътиборсизлик ва очиқ ҳурматсизлик намунасидир. Қоҳиранинг «Филадельфия йўлаги» масаласидаги позицияси тил бириктирувнинг бошқа

бир кўринишидир. Чунки у босқинчи сионист вужудга чегарада ўз хоҳишини қаршиликсиз амалга ошириш имконини берди. 2024 йил май ойида босқинчи армия Филадельфия йўлаги деб аталган, Миср билан чегарадош ҳудуд устидан «тактик назорат» ўрнатганини эълон қилди, бу «Кэмп-Дэвид» келишувининг очиқ бузилиши эди. Миср ташқи ишлар вазирлиги эса шунчаки таъсирсиз эътироз баёноти билан чекланди, у ҳам амалий ҳаракатга айланмади. Рафаҳ ўтказиш пункти эса Қоҳира қўлидаги бўғиш қуролига айланди. «Рейтер» агентлигининг маълумотларига кўра, чегарадан ўтишига рухсат берилган юк машиналарининг ўртача сони кунига атиги 30-50тани ташкил қилган, ҳолбуки 200-300та юк машинаси ҳар куни чегарага етиб келган. Қолган юклар эса омборларда ёки йўл бўйларида чириб, йўқ бўлишига ташлаб қўйилган (Рейтер, 2025 йил 13 август). Бундан ташқари, Миср кўпинча асоссиз баҳоналар билан Рафаҳ чегарасини кунлар, ҳатто ҳафталар давомида ёпиб қўяди. Бунинг оқибатида юз минглаб бемор ва очликдан азият чекаётган одамлар ўлимга ташлаб қўйилган ҳолда қамал остида қолмоқда. Отешкесим бўйича музокаралар давомида Ғарб манбалари хабар беришича, Миср разведкаси босқинчи яҳудий вужуди қабул қилган келишув матнини ўзгартириб, уни альтернатив шаклда Ҳамасга тақдим этган. Бу ўзгартириш келишувнинг илгари сурилишга улгурмай, инқирозга юз тутишига сабаб бўлди, бу эса Мисрнинг музокаралар жараёнидаги манфаатпарвар ва тил бириктирувчи роли қанчалик эканини очиқ ташлади. Шу тариқа Қоҳиранинг ҳақиқий вазифаси намоён бўлди: у Ғазо олдидаги чегараларни қўриқловчи, озиқ-овқат ва дори воситалари учун тор йўлакни бошқарувчи ва душман мажбуран илгари сураётган «ечимлар»ни амалга оширишни енгиллаштирувчи тузилмага айланди. Ғазо учун хавфсизлик кафолати бўлиш ўрнига, қамал шериги бўлишни танлади. Шу боис, Қоҳиранинг бугунги сиёсати қамал остидаги фаластинлик халқ елкасида оғир юкка, бутун Ислом Уммати учун масъулиятсизлик рамзига, босқинчи вужуд учун эса муҳим стратегик ютуққа айланди.

Суриядаги вазият ҳам деярли худди шундай, гарчи у ҳозирча расман яҳудий вужуди билан муносабатларни «нормаллаштириш» жараёнидан четда турган бўлса ҳам. «Буюк

Исроил» лойиҳасининг айрим шаклларида Суриянинг Жўлон тоғлари ва жанубий Сурия ҳудудлари сионистлар ҳирслари доирасида кўрсатилади. Бу ҳозир сир эмас: Дамашқ режими икки томонлама заифлик ва сусткашликнинг яққол намунасини намоён қилмоқда. Бир томондан, босқинчи яҳудий вужуди унинг пойтахти ва аэропортларига мунтазам равишда ҳаво ҳужумлари уюштирмоқда; бошқа томондан эса Тель-Авив Фуротнинг шарқидаги сепаратист кучларни қўллаб-қувватлашда давом этмоқда. Аммо шунга қарамай, Дамашқ режими Америка ҳомийлиги остида ўз душмани билан бевосита музокаралар олиб боришни мутлақо муаммо деб ҳисобламапти. Бирорта ракета билан бўлса ҳам тажовузга жавоб бермаяпти, бостириб киришларни тўхтатадиган бирорта ҳам сиёсий позиция билдирмаяпти. Аксинча, сукут сақланмоқда. Бу сукут эса Ҳазода мағлубиятга учраган Нетаняхуни Дамашқ вайроналари устида «ғалаба суратини» яратишга ундаб, ўзини «қудратли» қилиб кўрсатишга уринишга чорлаяпти. Бу бўронда бошини эгиб юришга ўрганиб қолган режим бўлиб, у шунчалик эгиляптики, боши душман олдида хорланиб рукуъ ўрнигача тушяпти. Энди бу режим иродасизликнинг синоними бўлиб қолди. Унинг ягона баҳонаси – «кучлар нисбати бизга қарши». Ҳолбуки, айнан шу баҳона босқинчини мустаҳкамлади, душманга Шомнинг осмони ва ерларида бемалол ҳукмронлик қилиш имконини очиб берди. Бу режим босқинчи вужуддан 1974 йилда Жўлон бўйича имзоланган урушни тўхтатиш келишувига амал қилишни ва чегараларда тинчлик сақланишини сўраш билан чекланияпти, холос.

Муносабатларни нормаллаштиришга рози бўлган режимлар: таъсири йўқ танқид ва узлуксиз бўйсунуш

Сўнгги воқеалар босқинчи яҳудий вужуди билан уни қўллаб-қувватлаётган, у билан хавфсизлик соҳасида ҳамкорлик қилаётган араб режимлари ўртасидаги бузуқ муносабатлар табиатига ойдинлик киритди. Аниқки, босқинчи вужуд бу режимлар йиллар давомида кўрсатган хизматлар ва кафолатларни бир тийинга олмайди. Аксинча, Нетаняху ва унинг шериклари ушбу ҳукмдорларнинг хорларча бўйсунушини ўзларининг янги-янги тажовузкор режаларига йўл очувчи

«яшил чироқ» сифатида кўришмоқда. Ахир нега бундай бўлмасин?! 2023-2025 йилларда Ҳазога қилинган ёвуз тажовуз даврида айрим араб ҳукуматлари босқинчи вужудга тўғридан-тўғри ёки билвосита ёрдам қўлини чўзишди. Кимдир Ҳазога тўлган омманинг овозини қаттиқ бўғди, кимдир эса улкан армияларни занжирлаб, Ҳазога ёрдам бериш учун зарур бўлган ҳар қандай амалий ҳаракатнинг олдини тўсди. Энди тасаввур қилинг: ҳатто Фаластин маъмуриятининг ўзи ҳам Ҳарбий соҳилда ҳар қандай ҳамдardлик қўзғолонини бостириш учун босқинчи билан хавфсизлик ҳамкорлигини давом эттирди, айнан шу пайтда душман армияси Ҳазода ҳар кун янги қатли омлар уюштираётган эди! Бу режимлар уларнинг ушбу хизматлари Тель-Авив ёки Вашингтонда уларнинг обрўсини кўтариб, шахсий манфаатларини сақлаб қолади деган хаёлга боришди. Аммо жавоб Нетаняхунинг оғзида жуда тез янгради: «Биз ўз империалистик лойиҳамизни қатъий давом эттирамиз, узатилган қўлларингиз биз учун ҳеч қандай аҳамият касб этмайди». Шу билан хорлик манзараси яна такрорланди. Бир неча йил олдин Бирлашган Араб Амирликлари ва Баҳрайн Фаластин масаласига хиёнат қилиб, сионист вужуд билан – унинг аннексия истакларини тўхтатиб туриш умидида – алоқаларни тўлиқ нормаллаштиришга рози бўлишди. Аммо бу «шартлар» фақат кўзбўямачилик эди. Натижада, Нетаняху ҳукумати келгинди яҳудийларнинг янги турар жойларини қатъий ва узлуксиз равишда кенгайтиришни давом эттирди, ҳатто ноқонуний янги турар жойларга расмий мақом берди. 2023 йил эса Ҳарбий соҳилнинг катта қисмларини аннексия қилиш арафасига келди. Фақатгина «Иброҳим келишувлари»ни амалга ошириш мақсадида вақтинча орқага чекинди. Босқинчи яҳудий вужуди мазкур келишувларга ҳеч қандай ҳурмат билан қарамаган, уларни фақат ўзининг вақтинчалик манфаатларига хизмат қилган чоғдагина инобатга олган, холос. Бунинг исботи – унинг вазирларидан бири Смотрич очиқчасига шундай деди: «Фаластин халқи умуман мавжуд эмас!». У бу сўзларни Иордания ва Фаластинни ўз ичига олган «Буюк Исроил» харитаси олдида ўтириб айтди. Бу эса ҳатто энг яқин нормаллашувчи иттифоқчилар учун ҳам қаттиқ ҳақоратдир.

Нормаллашишга борган ва хавфсизлик соҳасида босқинчи вужуд билан ҳамкорлик қилаётган режимлар бугун ўзларини ҳақоратланган ва алданган ҳолатда топишди. Чунки Нетаняху сионист аждодларининг орзусини – араб юртлари суверенитети ҳисобидан амалга оширилаётган ҳудудий экспансияни – «тарихий ва маънавий вазифа» деб атаб, бутун дунёга фахр билан эълон қилмоқда. Шундай бир пайтда бу режимлар ҳеч бир натижа бермайдиган қоралаш баёно틀ари билан кифояланмоқда. Биз ҳалигача бирорта элчи ҳайдалганини, бирорта келишув бекор қилинганини, бирорта разведка ҳамкорлиги музлатилганини, ёки босқинчи вужуднинг ҳаётий логистика йўллари тўхтатилганини кўрмадик. Буларнинг барчаси Нетаняхунинг даъволари ва сионистик орзуларини амалга ошириш ҳаракатларига қарши бирорта амалий чора кўрилмаётганини кўрсатади. Айнан шу амалий сукут, яъни амалга ўтаётган аниқ бирор чоранинг йўқлиги, босқинчи яҳудий вужудини бу ҳукуматларни янада кўпроқ таҳқирлашга рағбатлантирмоқда. Мана, босқинчи вужуднинг экстремист хавфсизлик вазири Итамар Бен Гвир босқинчи полиция қўриқчилари ҳамроҳлигида Масжидул Ақсога тинимсиз тажовуз қилмоқда, у лавозимга тайинланганидан буён бу ҳол олти марта такрорланди. Унинг бу амали Иорданиянинг муқаддас исломий жойлар ўстидан бўлган тарихий васийлигини очиқча инкор этишдан бошқа нарса эмас. Иордания ташқи ишлар вазирлиги бу такрорланувчи бостириб киришларни «қасддан қилинган провокация» ва Масжидул Ақсода ўрнатилган тарихий-ҳуқуқий статус-квонинг очиқ бузилиши сифатида баҳоламоқда. Шунга қарамай, босқинчи режим икки қибланинг бири бўлмиш Ақсо масжиди ҳудудида қурол кучи билан ўзининг истибдодий воқелигини жорий этишни давом эттирмоқда, Иорданиянинг шармандали огоҳлантиришларига ҳеч қандай эътибор бермаяпти. Энди шу нарса аён бўлдики, босқинчи яҳудий вужуди ўзининг мустамлакачилик манфаатларига зид келадиган ҳар қандай мажбуриятни инкор этади; у ҳатто ўзининг энг яқин араб иттифоқчиларининг манфаатларини ҳам қурбон қилишга тайёр, агар улар унинг империалистик ва келгинди яҳудийларни жойлаштириш лойиҳасига тўсиқ бўлса. Энг аламлиси, бу

режимлар бундай очик таҳқирга муносиб қатъий жавоб бериш ўрнига, фақат оммавий ахборот воситалари орқали айблаш ва халқаро ҳамжамиятдан ёлвориб ёрдам сўраш билан чекланмоқда. Бу эса ўзини «суверенитет ва миллий шараф соҳиблари» деб кўрсатувчи ҳокимлар учун мутлақо ярашмайдиган позициядир.

Америка ва Ғарб позициялари: манфаатларни ҳимоя қилишми ёки норозилик билдиришми?

Халқаро майдонда «Буюк Исроил» лойиҳасининг ҳаётга татбиқ этилиши анъанавий Ғарб иттифоқчиларини ноқулай сиёсий аҳволга солиб қўйди. Бир томондан, АҚШ ва Европа давлатлари босқинчи яҳудий вужудига сиёсий, ҳарбий ва дипломатик ёрдам беришни тўхтатмай, халқаро минбарларда ҳам уни ҳимоя қилиб келишмоқда. Иккинчи томондан, Исроилнинг ҳудудий экспансияга қаратилган риторикаси минтақадаги охириги барқарорлик элементларини ҳам издан чиқараётганини инкор этиша олмапти. Вашингтонда эса Нетаняху ҳукуматининг айрим вазирларининг ҳаддидан ошиши ортидан ноодатий баёлотлар янгради. АҚШ Давлат департаменти Смотричнинг Фаластиннинг Ҳаввора шаҳрини йўқ қилиб юбориш чақирувини «жирканч ва аҳмоқона» деб баҳолади ҳамда бу баёлотни зўравонликка жиддий даъват сифатида талқин қилди. Шунингдек, Давлат департаменти матбуот котиби Видант Пател Смотричнинг «фаластин халқи мавжуд эмас» деган баёлотини кескин танқид қилиб, уни «ўйланмаган ва хавфли» деб таърифлади. Бундан ташқари, Америка маъмурияти Кнессет яқинда қабул қилган, 2005 йилда бўшатиш келгинди яҳудийларнинг янги турар жойларига янги келгиндиларни қайта жойлаштиришга рухсат берувчи қонунни «ташвиш уйғотувчи қўпол қадам» деб баҳолади. Вашингтон бу қадамни босқинчи яҳудий вужудининг АҚШ олдидаги расмий мажбуриятларига зид деб ҳисоблаб, у «икки давлат ечими»ни узоқлаштиришини таъкидлади. Бу баёлотлар ташқи томондан кескин кўриниши мумкин, аммо улар АҚШнинг Нетаняху ҳукуматининг ноаниқлик томон шошиб кетаётганидан чинакам хавотирга тушганини акс эттиради. Чунки Вашингтон ўз манфаатларини кафолатлаш мақсадида номига «икки давлат ечими» ғоясига асосланган минтақавий хавфсизлик тизимини

барпо этишга ўнлаб йиллар сарфлаган эди. Аммо энди Нетаняху якка томонлама агрессив қадамлар орқали бу пойдеворни издан чиқариб, бутун минтақа бўйлаб кенг қамровли портлаш хавфини келтириб чиқармоқда. Ҳатто АҚШдаги босқинчи яҳудий вужудини ҳар доим қўллаб-қувватлаб келган энг таъсирли элита нашрлари ҳам бунинг оқибатидан огоҳлантирмоқда. Масалан, «Нью-Йорк Таймс»даги мақоласида таниқли таҳлилчи Томас Фридман шундай деб ёзди: «Ҳозирги Нетаняху ҳукумати энди Америка иттифоқчиси эмас. Чунки у Яқин Шарқдаги Америка манфаатларига таҳдид солувчи йўлни тутган». Фридман бундан ҳам ўтиб, АҚШ президентига шундай деб мурожаат қилди: «Нетаняху энди бизга дўст эмас». Унинг таъкидлашича, Нетаняху ҳукуматининг ҳақиқий сиёсий дастури энди тўлиқ ойдинлашди, бу дастур Ғарбий соҳилни аннексия қилиш, Ғазо аҳолисини мажбуран чиқариб юбориш ва бу ҳудудга келгинди яҳудийларнинг янги турар жойларини қайта жойлаштиришни ўз ичига олади. Бу сиёсий йўналиш эса сўнгги ўнлаб йиллар давомида АҚШ минтақада қўрган стратегик тузилманинг асосий пойдеворлари билан кескин тўқнашмоқда. Зеро, бу тузилма ҳеч бўлмаганда назарий жиҳатдан «икки давлат ечими» ғоясига таянган эди. Фридманнинг таъкидлашича, Нетаняхунинг Ғазо бўйича режаси ушбу ҳудудни мудом босиб туриш ва фаластинликларни оммавий кўчишга мажбурлашга қаратилган. У бу сиёсатни «ўзоқ йилларга чўзиладиган қаршилик уруши рецепти, яъни Ўрта Ер денгизи соҳилидаги янги Вьетнам» деб баҳолади. Шунингдек, Фридманнинг огоҳлантиришича, агар Исроил бу йўналишдан қайтмаса, у халқаро миқёсда янги ҳарбий жиноятлар айбловига дучор бўлиши, шу билан бирга Вашингтоннинг минтақадаги асосий иттифоқчилари – Иордания ва Миср барқарорлигига ҳам жиддий хавф туғдириши мумкин. Бу эса чуқур маънога эга мулоҳазадир. Ҳатто Американинг сиёсий элитаси ҳам Нетаняхунинг сиёсатлари Кэмп Дэвид ва Водий Араба келишувларига хавф солаётганини англаб етишмоқда. Фридман ўз сўзини Вашингтонни қаттиқ огоҳлантириш билан якунлади: «Агар сиз Нетаняхуни тўхтатмасангиз, Исроилнинг халқаро майдонда тан олинмаган давлатга айланганини кўрасиз». Шу

контекстда Европа парламенти ва Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ҳам танқид оҳангини кескинлаштирди. 2023 йил охирида БМТ Бош Ассамблеяси кўпчилик овоз билан резолюция қабул қилиб, босқинчи яҳудий вужудни белгиланган муддат ичида оккупацияга барҳам беришга чақирди. Шунингдек, ушбу масала Халқаро Судга юборилди. Суд ўзининг маслаҳат мақомидаги хулосасида шундай деб таъкидлади: Исроилнинг Фаластин ерларидаги мавжудлиги қонуний асосдан маҳрум, унинг мустамлакачилик сиёсати эса апартеид ёки геноцид сифатида баҳоланиши мумкин.

Ҳатто эҳтиёткорлиги билан танилган Гаагадаги Халқаро жиноий суд ҳам ғазода содир этилган уруш жиноятлари муносабати билан Нетаняху ва унинг мудофаа вазири Галантга нисбатан қўлга олиш ордери чиқарди.

Бу халқаро позицияларнинг барчаси ҳуқуқий ва маънавий аҳамиятига қарамай, (Исроил)нинг одатий такаббурлиги ва зарурат туғилиши билан ишга тушадиган АҚШ ветоси деворига бориб урилади. Нетаняху эса Ғарбнинг одатий тарафкашлиги ва босқинчи вужудга нисбатан жиддий санкциялар қўллашга сиёсий ироданинг йўқлигидан фойдаланиб, ўзининг экспансионист лойиҳасини бемалол олға силжитмоқда. Бу танқидлар эса фақат ахборот майдонидаги шов-шув бўлиб, ҳеч қандай амалий самара бермайдиган «пиёладаги бўрон»га айланмоқда. Араб ҳукуматларининг заиф муносабати Вашингтон ва Европа пойтахтларини босим ўтказиш ўрнига, фақат қораловчи баёноتلар билан чекланишга ундамоқда. Чунки бу давлатлар яхши англаб турибдики, босқинчи яҳудий вужуди кенгайишининг бевосита нишони бўлган айрим араб режимлари ўзларини ҳимоя қилиш учун етарли даражада кураш олиб бормади. Шу тариқа, Ғарбнинг позицияси зимдан тил бириктириш экани намоён бўлмоқда: у тилда қоралаб, амалда қуроллантирмоқда. Бу позиция «Буюк Исроил» лойиҳасининг минтақавий ва глобал барқарорликка солаётган тарихий таҳдиди даражасига жавоб бера олмайди (кўтарила олмайди). Аксинча, Ғарб ўзининг оний манфаатларини ҳимоя қилишга – яъни босқинчи яҳудий вужуди билан стратегик иттифоқни сақлаб қолиш ва фаластинликларга қисман ҳамдард

бўлган ички жамоатчиликни тинчлантиришга – қаттиқ тиришмоқда.

Хулоса

Шубҳа йўқки, «Буюк Исроил» ҳақидаги Нетаняхунинг баёнотлари босқинчи вужуднинг сиёсий ҳақиқатини яшириб турган охириги пардани ҳам очиб ташлади. Бу баёнотлар ушбу вужуд ўзининг тажовузкор истаклари ҳеч қандай чегара билмаслигини, турғунлаштириш ва қувиб чиқариш лойиҳаларига тўсиқ бўладиган ҳеч қандай келишув ёки ваъдага писанд қилмаслигини яққол намоён қилди. Бу – босқинчи вужуднинг ҳақиқий табиатини ниқобларсиз, безакларсиз очиқ рўй-рост ифодалаган ҳал қилувчи дақиқадаир. Нетаняху ўзини сионист аждодларининг орзусини рўёбга чиқариш учун юклатилган «муқаддас тарихий вазифа»ни («Буюк Исроил» лойиҳасини) бажараётган шахс сифатида кўради. Гарчи бу лойиҳа, босқинчи сионист вужудни ҳаёт, давомийлик ва хавфсизлик воситалари билан таъминлаб келган араб режимлари ҳамда уларнинг бу ишларига қарши бўлган халқларининг вайроналари устига қурилса ҳам. Шу билан бирга, айнан шу инқироз, босқинчи душман билан ҳамкорлик қилиб келаётган араб режимларининг қай даражада хорлик ва заифликка ғарқ бўлганини яққол намоён қилди.

Бу режимлар – босқинчи хавфсизлиги ва ҳукуматларининг барқарорлиги учун яширин ва ошкора кўрсатган барча хизматларига қарамай – нафратдан бошқа ҳеч нарсага эришмади. Ҳаёдаги қирғин пайтида Нетаняху уларнинг чўзилган қўлларини рад этди, ваъдалари ва тасалли берувчи баёнотларини инкор қилди, халқлари олдидаги обрўларига заррача эътибор қилмади. Бу воқеалар яна бир бор исботладики, босқинчининг «яхши ниятлари»га суянган нормаллашувчи режимларнинг барча ҳисоб-китоблари ютқазिशга маҳкум, ҳалокатга етакловчи хатарли қимор экан, холос.

Чунки бу босқинчи вужуд фақатгина куч ва манфаат тилини тушунади; у фақат ўзини ҳурмат қилдирганни эътиборга олади, ўзини пастга урганларни нафрат билан рад этади. Алоқаларни нормаллаштириш сари шошаётган араб ҳукмдорлари, босқинчи яҳудий вужуди ва Америка бағрига суянган ҳолда, тахтларини

сақлаб қоламиз ва шу орқали фаровонликка эришамиз, деб гумон қилишди. Аммо энди улар англаб етмоқдаки (кеч бўлса ҳам ва буни очиқ тан олишмаса ҳам), сионистлар учун улар фақат вақтинчалик истеъмол қилинадиган воситалар экан; вазифаси тугаган заҳоти улар беписандлик билан четга улоқтирилади.

Нетаняхунинг айнан шу пайтда «Буюк Исроил» ғоясини қайта жонлантириши – ғазони ҳарбий йўл билан тиз чўктира олмаганидан сўнг – ўз мағлубиятини хаёлдаги сиёсий-мафкуравий «ғалаба» билан қоплашга уринаётганини яққол намоён этади. Бу эса пасткаш ва хор араб режимлари ҳисобидан амалга оширилади.

Нетаняху армияси ғазода қаршилиқ ҳаракатидаги бир неча минг кишини жиловлай олмади. Энди эса ўзини қудратли қилиб кўрсатиш учун, бу итоаткор режимлар унинг йўлини тўсишга журъат эта олмаслигини билиб, уларга муштурмини кўрсата бошлади. Бу – Уммат халқлари англаб етиши шарт бўлган аччиқ ҳақиқатдир: босқинчи вужуд Умматнинг мавжудлигига таҳдид солувчи душмандир. Унинг очкўзликлари билан тўқнаш келган ҳеч қандай иттифоқ ёки келишувни эътиборга олмайди. Ҳали ҳам душман билан ҳамкорлик қилаётган режимлардан бундай вужудга қарши туришни кутиш – ўзини алдашдан бошқа нарса эмас. На Миср, на Иордания, на Сурия, на Фаластин маъмурияти сионист тажовузи олдида ҳеч қандай жиддий ҳаракат қила олмади. Улар ғазони ўз тақдирига ташлаб қўйишди, ғарбий соҳилни йўқ қилиш ва Қуддусни яҳудийлаштириш жараёни олдида ожиз қолишди. Шундай экан, минтақани бўрондек чўкитаётган «Буюк Исроил» лойиҳасини тўхтатишни улардан кутиш мумкинми? Тарихий ҳақиқат шундан далолат берадики, Умматнинг ҳақ-ҳуқуқини ҳимоя қилишга фақат Умматнинг ўзи қодир. Фақат Уммат тикланиб, Пайғамбарлик минҳожи асосидаги рошид Халифаликни барпо этсагина, бу босқинчи вужуд шайтон васвасаларини унутади.

Душманга бўйсунитишни танлаган режимлар ўзлари учун тарих ахлатхонасидан жой тайинлашди. Улар – бир пайтлар ўзларини иттифоқчи ва кафолатчи деб билган – айнан шу душман қўлида нафратли хорликдан бошқа ҳеч нарсага эришмайди. Нетаняху

уларни мислсиз ҳақорат қилди: энди улар вақтини ўтказмай ўз хатоларидан ибрат олишадими? Ёки ётиб олиб, тўлиқ таслим бўлган ҳолда душман улардан фойдаланиб бўлиб, тупуриб ташлайдиган вақтни кутаверишадими? Биз режимлар ўзлаштириб келган ва бундан бошқасини билмайдиган ушбу хорлик сиёсатини давом эттиришларига шубҳа қилмаймиз. Вазият фақат халқлар уйғониб, бу режимларни илдизи билан суғуриб ташласа ва ўзлари учун шараф, шон-шуҳрат ва Парвардигорининг розилиги йўлини танласагина ўзгариши мумкин. Аммо халқлар ҳамон қўзғалмаётган айни дамдаги ҳақиқат шуки, «Буюк Исроил» ғояси фақат ва фақат мана шу нормаллашувчи режимларнинг қадр-қимматидан қолган-қутган вайроналар устидагина тикланади. Эртанги кун эса, уни кутган одам учун яқиндир. □

ИСЛОМДАГИ ИҚТИСОД НИЗОМИ ВА УНИНГ КАПИТАЛИСТИК ИҚТИСОДГА АРАЛАШИБ КЕТИШ ХАВФИ

Мустафо Атиқ

Ислом дини бойликни бошқариш, мулк қилиб олиш ва ундан фойдаланиш тартибларини белгилаган юксак, мукаммал ва барча соҳаларни қамраб олувчи иқтисодий низомни олиб келди. Шунингдек, мулкка эгалик қилиш тартибини, шахсий мулк, давлат мулки ва умумий мулк каби мулкчилик турларини ҳам муфассал баён этди. Ҳар бир томоннинг мулк ҳуқуқини бошқаларнинг тажовузидан муҳофаза қилди ҳамда бошқалар мулкига тажовуз қилиш билан боғлиқ аҳкомларни ҳам аниқ баён этди.

Шаръий нусусларни ўрганиб чиқиш орқали мулкчиликнинг чегараси шахсий мулк, давлат мулки ва умумий мулкдан иборатлигига гувоҳ бўламиз.

Исломда мулк ва унинг турларини қуйидагича изоҳлаш мумкин:

Биринчи: Умумий мулк: «Шореъ жамоага муайян нарсадан биргаликда фойдаланиш учун берган изндир». У қуйидагилардан иборат:

1 – Жамоат инфратузилмалари: яъни жамоа биргаликда фойдаланадиган манба ва воситалар. Росулulloҳ ﷺ шундай деганлар:

«النَّاسُ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ: فِي الْمَاءِ وَالْكَلِّ وَالنَّارِ»

«Одамлар уч нарсда шерикдирлар: сувда, ўтлоқда ва оловда». Буларга сув манбалари, яйловлар ва энергия манбалари кабилар киради. Булар шундай нарсаларки, жамоа уларни излаб ҳар томонга тарқалиб кетади.

2 – Ер ости бойликлари (маъданлар): Абяз ибн Ҳаммол айтади: «Мен Росулulloҳ ﷺ ҳузурларига элчи сифатида бордим ва у зотдан менга туз кони ажратиб беришларини сўрадим. У зот менга уни ажратиб бердилар. Мен қайтиб кетганимда бир киши: «ё Росулulloҳ, сиз унга нима ажратганингизни биласизми? Сиз унга доимий сув манбаига тенг бойликни ажратдингиз», деди. Шунда Росулulloҳ ﷺ бу қарорларидан қайтдилар».

Демак, ер остидаги барча табиий бойликлар, яъни ўзлуксиз манба деб қараладиган ресурслар умумий мулк ҳисобланади.

Улар нефть, газ, фосфат, олтин, темир ва бошқа барча ер ости бойликларидир. Бу маъданларни қазиб чиқариш ва улардан олинадиган фойдани Уммат манфаатига йўналтириш вазифасини давлат Уммат номидан ва Уммат учун амалга оширади.

3 – Табиатан умумий мулк бўлган объектлар: уларнинг табиати уларни шахслар мулк қилиб олишига йўл бермайди. Улар қаторига йўллар, жамоат майдонлари, дарёлар, соҳиллар ва кўрфазлар киради. Росулulloҳ ﷺ бундай дедилар:

«لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ»

«(Уммат манфаати учун) ҳимоя қилинган ерни белгилаш фақат Аллоҳ ва Росулининг ҳаққидир».

Умматнинг ҳар бир шахси умумий мулкдан фойдаланиш ҳуқуқига эга. Давлат бирор шахсга қолган фуқаролар ҳисобидан умумий мулкни мулк қилиб олишга ёки ундан бошқаларни ундан тўсадиган тарзда фойдаланишга рухсат бериши мумкин эмас.

Иккинчи: Давлат мулки: Унинг сарфи халифанинг раъйи ва ижтиҳодига боғлиқ бўлган ҳар қандай мол давлат мулки бўлади. Жумладан: фай, хирож, жизя, умумий солиқлар, хазина (рикоз)нинг бешдан бир қисми, давлат фуқароси бўлмаганларга солинадиган ўндан бир солиқ, муртадлардан мусодара қилинадиган мол-мулк, меросхўри йўқ шахслар мероси ва давлатга тегишли ширкатлар фойдаси.

Давлат ҳам, фуқаролар каби, цехлар, заводлар ва ерларга эгалик қилиш, шунингдек, фойда ва даромад олиш мақсадида муассаса ва ширкатлар ташкил этиш ҳуқуқига эга. Давлат ушбу даромадлар орқали ўз хазинасини мустаҳкамлайди.

Учинчи: Шахсий мулк: У Шоренинг якка шахсларга мол-мулкдан истъомол, манфаат ёки алмаштириш орқали фойдаланишига берган изнига асосланган мулк туридир. Аллоҳ инсонни ер юзида халифа қилиб тайинлади ва ер бойликларини унинг ихтиёрига бўйсундириб берди. Зеро, мулкка эга бўлиш инсоннинг шаръий ҳуқуқларидан биридир. Аллоҳ Таоло айтади:

﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ﴾

«У (Аллоҳ) Ўз томонидан (яъни Ўз хоҳиш-иродаси билан) сизларга осмонлардаги ва ердаги барча нарсаларни бўйсундириб берди» [Жосия 13]

Ислом инсонларнинг бойликка эгалик қилиш усулларини аниқ белгилаб берган. Жумладан, инсон бойликка савдо, деҳқончилик, саноат, боғдорчиликдаги шериклик (мусоқот), сармоявий шериклик (музораба), ов, ўлик ерни обод қилиш, ижара ва хазиналар (рикоз) орқали эга бўлиши мумкин. Шунингдек, мулк мерос, совға, тухфа, садақа, васият, маҳр, дия (хун) ва давлат томонидан бериладиган мол-мулк орқали ҳам қўлга киритилади.

Юқоридагилардан маълум бўладигани, Ислом мулкчиликни адолатли тақсимлаш орқали одамлар молини муҳофаза қилди ва ҳеч кимни мулкдан маҳрум этмади. Ислом инсонга нималарни мулк қилиши жоиз эканини белгилаш орқали, бошқаларнинг молига тажовуз қилишни ман этди. Шунингдек, умумий мулкни Уммат манфаати учун муҳофаза қилди ва уни муайян тоифа ўзлаштириб олишини тақиқлади. Бу эса капиталистик давлатлардаги каби ҳолатларнинг олдини олади.

Хусусийлаштириш ва ташқи инвестиция:

Биз жуда хавфли масалага келдик: ташқи инвестиция ўз сармояси доирасида умумий мулклар, оммавий инфратузилмалар ва жамоа муҳтож бўладиган барча ресурсларни қамраб олади. Бу сармоялар нафақат нефть, газ, фосфат каби умумий бойликларни, балки барча ер ости табиий ресурсларини ҳам ўз ичига олиши мумкин. Бу турдаги сармояларни бор ташвиши талончилик ва босқинчилик бўлган очкўз капиталистик компаниялар амалга оширади. Улар кўпинча коррупция, очкўзлик ҳамда ҳукумат ва расмийларга пора бериш орқали мамлакатни талон-торож қилишда ўзларига шерик тайёрлаш билан машғур. Инвестиция шакллари ичида энг хавфлиси — BOO (Build-Own-Operate қуриш, ишлатиш ва эгалик қилиш) тизимидир. У ҳукуматга лойиҳани қайтариш мажбуриятини ўз ичига олмайди. Бу эса давлат суверенитетининг бузилиши, давлатнинг ҳаётий аҳамиятга эга активлари устида назоратни йўқотиши, шунингдек, аҳоли учун иқтисодий зарарлар каби жиддий оқибатларга олиб келади. Бундай тизим натижасида инвесторлар лойиҳаларни доимий равишда ўз мулкига айлантиради ва узоқ муддатли фойдани

кафолатлаб олади. Бу иқтисодий сиёсат давлатнинг хусусий секторга – айниқса, агар компаниялар хорижий бўлса – қарам бўлиб қолишига олиб келади. Натижада давлат ўз ҳаётий муҳим ресурслари устидан суверенитетини йўқотиш хавфига дуч келади. Хусусийлаштириш ва хорижий инвестиция учун эшикларнинг очилиши юртни хорижий инвестиция ва назорат учун қулай жойга айлантиради, натижада юрт қашшоқликка юз тутаети.

Энг даҳшатли мусибат давлатнинг аэропорт, порт, йўл, электр ва ичимлик суви каби умумий инфратузилма объектларини хусусийлаштириши бўлса, ундан ҳам оғири нефть, газ, фосфат ва бошқа ер ости бойликларини «ўзимиз қазиб ололмаймиз» деган баҳона билан хусусийлаштиришидир. Бу эса хусусийлаштирилаётган активлар ва инфратузилма устидан давлат назоратининг йўқолишига олиб келади. Натижада лойиҳаларни монополлаштириш даражаси ортиб, инфляция кучаяди, бойлар ва камбағаллар ўртасидаги тафовут ортади ва ишсизлик янада ошади.

Хусусийлаштиришнинг сиёсий даражадаги энг хавфли салбий оқибатларидан бири хорижий сармоядорлар ёки Жаҳон банки ва Халқаро Валюта Фонди каби ташқи тузилмалар томонидан давлат суверенитетининг поймол қилинишидир. Бизда хусусийлаштириш сиёсатининг муваффақиятсизлиги ва унинг ҳалокатли оқибатларини тасдиқловчи далиллар етарлича. Бу борада иқтисодий жиҳатдан энг муваффақиятсиз тажрибалардан бири бўлган 1990-йиллардаги Лотин Америкаси тажрибаси эътиборга молик. Ўша йиллардаги энг шов-шувли воқеалардан бири Боливиянинг сув хўжалиги соҳасини хусусийлаштиргани эди. Ҳатто Европа Иттифоқи давлатлари ҳам хусусийлаштириш сиёсатининг оғир оқибатларидан азият чекмоқда.

Жамоат инфратузилмалари ва умумий мулкни хусусийлаштириш молия ва бизнес тоифаларининг ҳокимиятни эгаллаб олишига олиб келади. Ана шунда давлат бошқаруви очкўз ва манфаатпарастлар қўлига ўтади.

Хулоса:

Капиталистик давлатлар, хусусан Америка мусулмонлар юртлари эга бўлган улкан бойликлар, неъматлар ва инвестиция имкониятларини ўзлаштириш учун уларга қарши сиёсий ва

иқтисодий фитналар уюштирмоқда. Бундан мақсад уларни ғарб учун ресурс манбаи ва истеъмол бозорига айлантиришдир. Чунки ғарб ўз лойиҳаларини амалга ошириш учун ушбу юртларни чиркин ва очкўз, фоизли капиталистик иқтисодиётга қўйиш орқали юрт имкониятлари устидан назорат ўрнатишни истайди. Буларнинг барчаси «инвестиция», «хусусийлаштириш» ва «ривожлантириш» деган сохта шиорлар остида амалга оширилади. Ғарб компаниялари ишлаб чиқариш воситалари, бойликлар ва давлат инфратузилмалари устидан тўлиқ назорат ўрнатиш мақсадида мусулмонлар юртларига киритилмоқда. Бу жараён хорижлик сармоядорлар ва мусулмонлар юртларидаги ҳукмрон сиёсий тоифа билан ҳамкорликда амалга оширилмоқда. Халқаро Валюта Фонди босими остида юртларимиз эшиклари ушбу сармоядорлар учун очиб берилмоқда. Ушбу ташкилот тақдим этаётган тавсиялар ва «ислохот» режалари, аслида, иқтисодиётни емириб, уни халқ эҳтиёжини қондиришдан ожиз ҳолатга олиб келади. Кейин Жаҳон Банки шартли ва фоизли қарзлари билан кириб келиб, юртни ўз қўлидаги ўйинчоққа айлантириб олади ҳамда хусусийлаштириш ва инвестицияга оид режаларини амалга оширади. Натижада давлатлар капиталистик компанияларнинг иқтисодий ва сиёсий назоратига тўлиқ қарам бўлиб қолади.

Айнан шу ҳолат бугунги кунда аксар мусулмон юртларида кузатилмоқда, бойлик ва неъматлар талон-тарож қилинмоқда. Бу фожиали манзаранинг асосий сабаби – Исломнинг бошқарувдан четлатилиши ва мусулмонлар Аллоҳнинг шариатини ҳаётга татбиқ этиш йўлида етарлича ҳаракат қилмаётганидир.

Муаммони аниқ ташхис қилиш уни даволаш йўлини Ислом асосида белгилашнинг илк қадамидир. Бу – мол-мулкимиз, бойлик ва неъматларимиз мустамлакачи кофир қўлига ўтиб кетмаслиги, натижада давлат суверенитети, сиёсий қарорлари ва йўналишлари устидан назорат йўқолиб, хорижий таъсир доирасига тушиб қолмаслиги учун жуда муҳимдир. □

**СИЁСИЙ ТУШУНЧАЛАР ВА СИЁСАТ ЮРИТИШ УЧУН ЗАРУР
БЎЛГАН АСОСИЙ ШАРТЛАР (5)
ХАЛҚАРО ҲУҚУҚНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ**

Луқмон Ҳарзуллоҳ – Фаластин

Дунёда турли вужуд ва давлатларнинг бўлиши ҳамда уларнинг ўзаро алоқалари вақт ўтиши билан уларни маълум урф (норма)ларга келишиб олишга ундади, бу нормаларга амал қилмаганлар танқидга учрайдиган бўлди. Жамоатчилик фикрининг ҳукмдорлар ва вужудлар устидан ҳукмронлиги туфайли, вужуд ва давлатлар ушбу нормаларга ихтиёрий равишда риоя қилишар эди. Айнан шу халқаро нормалар кейинчалик халқаро ҳуқуқнинг асосий ядросини ташкил этди.

Халқаро нормалар умумий ҳам, чекланган ҳам бўлиши мумкин. Умумий халқаро норма дунёдаги барча давлатлар амал қиладиган ва жамоатчилик фикри уни қабул қилган нормадир. Унинг норма сифатидаги мақоми вақтинчалик эмас, доимийдир. Умумий бўлмаган халқаро норма эса дунёнинг фақат маълум бир ҳудудига хос бўлади. Шу сабабли «континентал халқаро норма» ва «регионал халқаро норма» каби атамалар қўлланилади. Бу номлар нормага амал қилувчи давлатлар жойлашган ҳудуднинг кенглигига қараб белгиланади. Регионал халқаро нормага мисол сифатида Британия ва Исландия ўртасидаги треска урушлари (балиқчилик урушлари)дан сўнг юзага келган ҳолатни келтириш мумкин. Бу можаро халқаро сувларда балиқ овлаш ҳуқуқига тааллуқли бўлиб, унда Британия Исландия соҳилларидан 200 денгиз мили масофасида балиқ овлаш ҳуқуқидан воз кечишга рози бўлди. Шу тарзда мазкур ечим аввал нормага айланган бўлса, кейинчалик халқаро ҳуқуқ даражасига кўтарилди. Шу қонун асосида денгизларда «эксклюзив иқтисодий зоналар» деб аталган ҳудудлар белгиланади. Регионал нормага яна бир мисол сифатида, Росулulloҳ ﷺнинг пайғамбарликларидан олдин араблар орасида қабул қилинган ҳаром ойларда жанг қилишни тақиқлаган урфни келтириш мумкин. Умумий халқаро нормага элчилар ва консулларнинг дахлсизлиги мисол бўлади.

XVII аср ўрталарида Европа давлатлари ўзаро алоқаларини тартибга солиш мақсадида жадал ҳаракатга ўтди ва 1648 йилдаги Вестфалия шартномаси орқали алоқаларини тартибга

солувчи ҳуқуқий асос яратди. Бу шартнома кейинчалик халқаро ҳуқуқни қонунлаштириш жараёнига амалий пойдевор бўлиб хизмат қилди ва унинг таъсири нафақат Европага, балки бутун дунё давлатларига тарқалди. Шунингдек, халқаро алоқаларни тартибга солишда муҳим аҳамиятга эга бўлган анжуманлардан бири 1815 йилдаги Вена анжумани бўлиб, у Француз инқилоби урушлари натижасида юзага келган кўплаб масалаларни бартараф этишга қаратилган ва Европа қитъасида чегараларни белгилаш билан якунланган эди. Шунингдек, 1919 йил ўтказилган Париж анжуманида Усмоний давлат меросининг бўлиб олиниши ва Миллатлар Лигасининг ташкил этилишига асос солинган эди.

Умумий халқаро ҳуқуқ давлатлар ўртасидаги муносабатларни тинчлик ва уруш шароитида тартибга солувчи ҳуқуқий тизим бўлиб, у халқаро ташкилотларга бу соҳада давлатлар устидан ҳокимият беради. Бу ҳокимиятни халқаро ижрочи тузилмалар – масалан, БМТ Хавфсизлик Кенгаши – амалга оширади. Лекин бу таъсир кўпинча дунёдаги етакчи давлат ҳукмронлиги остида бўлади ёки халқаро позицияни шакллантирувчи йирик қутблар ўртасидаги рақобат асосида тақсимланади.

Умумий халқаро ҳуқуққа мисоллардан бири – Женева конвенциясига ўхшаш халқаро шартномалар натижасида қабул қилинган қонунлардир. Шунингдек, мазкур қонун доирасига бир неча давлатлар даражасида қабул қилинадиган ва бажарилиши фуқаролар даражасида эмас, давлат миқёсида бўладиган айрим қонунлар ҳам киради. Масалан, ядровий қуроллар тарқалишини чеклаш ҳақидаги шартнома.

Аниқки, халқаро ҳуқуқни асосан йирик давлатлар белгилайди, улар можароларда ғалаба қозонганда ёки кучлари тенг бўлиб, ҳарбий ғалабага эришиш мумкин эмаслигини англаган ҳолатларда, ўзаро муносабатларини келишув асосида тартибга солишга ҳаракат қилишади. Бундай келишувлар уни имзолаган давлатлар томонидан қабул қилиниб, кейин халқаро ҳуқуқ мақомини олади. Бу жараён асосан халқаро шартномалар ва келишувлар, умумий ҳуқуқий принциплар ҳамда халқаро нормаларга таянилган ҳолда амалга оширилади. Вестфалия шартномасидан кейин Европа давлатлари ўртасида шаклланган келишув уларга ўз

қувватларини тиклаб, Усмоний давлатнинг Европа қудратларига таҳдид солган кенгайишига қарши туриш имконини берди. Чунки ушбу давлат Европанинг энг йирик давлатлари деворларини парчалаган ва бошқа давлатларга таҳдид солган эди. Шунга биноан, аниқки, халқаро ҳуқуқ тизими аслида Ислом таъсирининг Европага тарқалишини тўхтатиш мақсадида яратилган.

Ғарб давлатлари халқаро ҳуқуқлар ва БМТ қарорларини тайёрлаш ҳамда шу асосда давлатлар ва шахсларни суд қилиш ваколатига эга бўлган ташкилот ва идораларни тузиш устида фаол иш олиб борди. Бундан дунё бўйлаб ҳуқуқий ҳукмронлик ўрнатиш ва ушбу ташкилотларни барча давлатлар устидан ҳукм юритувчи органларга айлантириш мақсад қилинди. Ана шу сиёсат доирасида Миллатлар Лигаси, кейинроқ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва Халқаро жинойт суди ташкил этилди. Бу ташкилотлар амалда дунёдаги етакчи давлатнинг сиёсий иродаси билан боғлиқ бўлса, БМТ мисолида уларнинг ижройи қуввати Хавфсизлик Кенгаши билан боғлиқ. Шунинг учун бу ташкилот ва идоралар дунёдаги етакчи давлат қўлидаги қуролга айланиб, унинг сиёсатларини жаҳон миқёсида амалга оширишга хизмат қилмоқда. Бироқ бошқа давлатлар ҳам ушбу ташкилотларда иштирок этаётгани сабабли, бу биринчи давлат қолган давлатлар томонидан тортишув ва тўсиқларга дучор бўлмоқда.

Халқаро ҳуқуқларга амал қилмаслик натижасида ҳатто дунёдаги етакчи давлат ҳам ноқулай аҳволга тушиб қолади. Албатта баъзан у ҳаётий аҳамиятга эга манфаатга эришиш (унга эришиш учун халқаро ҳуқуқни бузиши керак бўлади) билан бундан келиб чиқадиган обрў йўқотиш хавфи ўртасида танлашга мажбур бўлади. Аммо бундай ҳолатда ҳам у ўз обрўсини сақлаб қолиш ва халқаро ҳуқуқни бузганлик айбловини рад этиш учун турли найрангларга қўл уради. Масалан, Россия президенти Путин 2022 йил Украинага қилган урушида ўзини халқаро ҳуқуқни бузмагандек кўрсатишга қаттиқ ҳаракат қилди. Шу боис Украинага қуруқликдан тўғридан-тўғри бостириб кирмади, балки айирмачи Донецк ва Луганск республикалари ундан ўзларини ҳимоя қилишни сўрашганидан кейингина ҳаракат бошлади. Худди шундай, АҚШ ҳам 2003 йилги урушда Ироққа фақат «бу юртда оммавий

қиргин қуруллари мавжуд» деган фикрни жамоатчиликка сингдиргандан кейингина кирди. Гарчи бу ёлғон кейинчалик уни ноқулай аҳволга солган бўлса-да, у ўзининг асосий мақсадига аллақачон эришган эди. Кейин эса Америка ушбу ёлғони фош бўлганидан кейин юзага келган жамоатчилик қаршилигининг таъсирини юмшатишга ҳаракат қилди. Давлатлар, шубҳасиз, халқаро жамоатчилик фикрига жиддий эътибор қаратади. Ҳатто айрим ҳолларда бу жаҳон миқёсидаги фикр ички жамоатчилик фикрига айланиб, ҳукуматни ноқулай ҳолатга солиши мумкин. Шунинг учун, Америка ички жамоатчилик фикрини назорат остида ушлашга интилади. Зеро, у қандай қилиб бўлмасин, сайловларга ҳамда Конгресс ва Сенат қарорларига таъсир кўрсатади.

Халқаро нормалар ва халқаро ҳуқуқ масаласини ўрганиш сиёсий тушунчани шакллантиришда ҳам, сиёсий йўналиш ва сиёсат юритишда ҳам жуда муҳим. Шунингдек, дунёдаги йирик давлатларнинг халқаро ҳуқуққа қай даражада риоя қилишини тушуниш ҳам зарур. Бу давлатлар халқаро ҳуқуқни ҳеч қачон бузмайди, деган тасаввур зеҳнда ўрнашиб қолмаслиги керак. Шунингдек, улар халқаро ҳуқуқни умуман инобатга олмайди, деган фикр ҳам мутлақо хато. Балки, халқаро норма ва қонун меъёрларини тўғри англаш кутилган мақсадга етакловчи сиёсий йўналишни шакллантиришга ёрдам беради. Росулulloҳ ﷺ Ҳудайбияда умрага йўл олганларида, бу ниятни эълон қилдилар ва араб қабилаларига умра учун кетаётганини, ўзи билан фақат йўловчига тегишли қурул, яъни уруш қуроли бўлмаган қурулни олаётганини маълум қилдилар. Шу эълон орқали у зот қўйидаги муҳитни тайёрладилар: Қурайш у зотни Маккага киритмаса ҳам, киритса ҳам оғир сиёсий босимга учрайди. Чунки Росулulloҳ ﷺ Қурайшни сулҳга мойил қилишни кўзлаган эдилар ва шунга муваффақ бўлдилар ҳам. Бу ишни ўша ҳудуддаги урф-нормадан жуда маҳорат билан фойдаланиш орқали амалга оширдилар. Ўша урф бўйича, Қурайшнинг Ҳарам хизматчиси сифатида ибодат ниятида келган кишиларни тўсиши мумкин эмас эди.

Халқаро позиция:

Халқаро позиция – давлатнинг жаҳон миқёсида эгаллаган ўрни ва унинг кучли давлатлар билан алоқаларидир. Бошқача айтганда, у дунёда таъсир ўтказа оладиган давлатлар

Ўртасидаги мавжуд алоқалар тузилмасини англатади. Демак, халқаро позицияга ҳар бир давлатнинг сиёсатини таҳлил қилгандек қарамаслигимиз керак. Чунки ҳар бир давлатнинг сиёсати унинг ҳаётга оид дунёқарашидан келиб чиқади. Бу сиёсатни тушуниш эса, давлат ўз сиёсатини қурадиган фикрат ва тариқатни тушунишга бевосита боғлиқдир. Халқаро позиция бундан фарқли тарзда, дунёда таъсир ўтказувчи давлатлар ўртасидаги алоқалардан шаклланади. Бу давлатларнинг ҳаёт ҳақидаги дунёқараши бир хил бўлиши шарт эмас. Аксинча, умумий ҳолат шуки, улар ҳаётга нисбатан турлича қарашларга эга бўлишига қарамай, ўзаро тинчлик ва уруш шароитида турли муносабатлар ўрнатишади.

Халқаро позиция дунёда таъсир кўрсатувчи давлатларнинг халқаро сиёсатда эгаллайдиган турли даражадаги ўрни ва позицияларига қараб шаклланади. Халқаро позиция бир қатор унсурлар асосида шаклланади. Улар қаторига давлатнинг ҳарбий қудрати, иқтисодий салоҳияти, дипломатик таъсири, саноат ва технологиядаги ривож ва демографик куч-қудрати киради. Шу асосда давлатлар ўртасида фарқ намоён бўлади. Натижада, уларнинг халқаро алоқалардаги таъсирида ҳам тафовут кузатилади. Бу эса ўз навбатида халқаро позициядаги номутаносибликка олиб келади. Шунинг учун дунёдаги етакчи давлат, мустақил давлат, таъсир доирасидаги давлат ва тобе давлат каби атамалар пайдо бўлди. Шу боис, дунёдаги етакчи давлатнинг позициясини ва бошқа давлатларнинг унга нисбатан тутган ўрнини англаш зарур.

Албатта, дунёдаги етакчи давлат халқаро позицияни белгилашда пешқадамлик қиладиган давлатдир. Ушбу етакчилик бошқа давлатларни ўзига боғлайдиган сиёсий ва стратегик алоқалар орқали амалга ошади. Давлатлар ўз манфаатларини амалга ошириш учун икки йўлдан биридан юришади: ё етакчи давлат манфаатларини таъминлаб, манфаатда унга шерик бўлишади. Ёки унга рақобат ва тортишув орқали қарши чиқишади. Бу билан қарши чиқаётган давлат дунёдаги етакчи давлатга қарши чиқиш даражаси ва ушбу тортишувда эришган муваффақиятига қараб халқаро позицияга таъсирини ўтказади.

Дунёдаги етакчи давлат халқаро миқёсда шундай сиёсий муҳит яратадики, бу муҳит бошқа давлатларни унинг фикрати

ва тариқати йўналишида юришга ундайди. Дунёда етакчи давлат ўрнини эгаллашни мақсад қилган ҳар қандай давлат сиёсий муҳитни ўз йўналишига буриш устида жиддий иш олиб бориши лозим. Бу мақсадга эришишнинг йўли ҳозирги етакчи давлатга рақобат қилиш, сиёсий муҳитни ўз томонига буриш, давлатларни етакчи давлат атрофидан тарқатиш, унинг дунё халқларига етказётган зулми ва азиятларини фош этиш ҳамда давлатларнинг етакчи давлат атрофидан тарқаб кетиши ва унинг сиёсатларига қарши жамоатчилик фикрини шакллантириш учун лозим бўлган бошқа ишлардан иборат. Шунингдек, бундай давлат жаҳон масъулиятини зиммасига олишга бошқалардан лойиқроқ эканини кўрсатадиган амалий усулларни қўллашга ўтиши лозим.

Халқаро позиция ўзгарувчан бўлиб, доимо барқарор ҳолда турмайди. Шу боис, тўғри сиёсий тушунчага эга бўлиш ҳамда ўз давлати ва Уммати учун фойдали сиёсат юритишни истаган ҳар бир киши халқаро алоқаларни доимий таҳлил этиб бориш зарур. Бу билан у халқаро позициянинг қандай ҳолатда эканини – мустақкам ҳолдами ёки беқарорлик ва ўзгариш босқичидами – тўғри англай олади. Дунёда етакчи давлат мақоми қадимда Румдан мусулмонларга ўтган, ўрта асрларда Франциядан Англияга, кейин Англиядан Германияга кўчган. Кейинчалик Совет Иттифоқи ва АҚШ дунё учун ўзаро рақобатга киришди, сўнг бир муддат тўхтаб қолишди ва ниҳоят халқаро позицияни белгилашда АҚШ яккаҳоким бўлиб олди.

Дунёдаги етакчи давлат моҳияти ана шундай. Қолган давлатлар ё тобе бўлади, ё мустақил бўлади, ёки унинг таъсири доирасида (орбитасида) айланувчи бўлади. Тобе давлат сиёсат юритишда бошқа бир давлатга боғлиқ ҳолда ҳаракат қиладиган давлатдир. Миср Абдунносир давридан бошлаб Америкага сиёсий жиҳатдан тобе бўлиб келмоқда. У Американинг минтақадаги лойиҳаларида фаол иштирок этиб, унинг сиёсатларини амалга оширган. Гарчи ушбу сиёсатлар баъзи ҳолатларда Мисрга ва унинг иқтисодига зарар келтирган бўлса-да. Саудия Британияга содиқликдан Америкага тобеликка ўтди. Салмон ва унинг ўғли ҳокимиятга келгач, Америка сиёсатларини амалга оширишга киришишди, ҳатто бу сиёсатларда улар учун муайян манфаат бўлмаса ҳам. Саудия 2015 йил Яманга қарши «Қатъият бўрони» амалиётини

бошлади. Саудия бу урушга улкан маблағлар сарфлади, бироқ у Саудияга сиёсий жиҳатдан деярли ҳеч қандай манфаат келтирмади. Ундан фақат Америка фойда кўрди. Бу фойда Ҳусийларни музокаралар столига олиб чиқиш бўлди. Бу билан уларнинг – Яманда ҳокимиятда иштирок этадиган ёки кейинчалик у ердаги инглиз малайларига қарши чиққанидан сўнг ҳокимиятни якка ўзи эгаллайдиган сиёсий куч сифатидаги – позициясини мустаҳкамлади.

Бошқа давлат таъсири доирасида айланувчи давлат ташқи сиёсатда бошқа бир давлат билан манфаат асосида боғланган, аммо унга тобе бўлмаган давлатдир. Бунга Япония мисол бўлади. Чунки у Иккинчи жаҳон уруши тугаб, ундан мағлуб бўлиб чиққанидан ва ҳарбий фаолиятига жиддий чекловлар қўйилганидан кейин, ўз олдига саноат ва иқтисодий тикланиш мақсадини қўйди ва шунга интилди. Шундай қилиб, Япония ушбу соҳада жаҳон миқёсида обрўли ўринга эга бўлди. Бироқ унинг ташқи сиёсатдаги ҳаракатлари ўз манфаатларини АҚШ манфаатлари орқали амалга оширишга йўналтирилган эди. У 2007 йили АҚШ, Австралия ва Ҳиндистон билан бирга «Тўрт томонлама мулоқот» (Quad) альянсига қўшилди ва бу Хитойнинг ўсиб бораётган таъсирини жиловлаш стратегияси доирасида амалга оширилди. Шунингдек, Туркия ҳам ўз ҳудудида Британия таъсирига барҳам берилгандан сўнг, Америка манфаатларини таъминлаш орқали ўз манфаатини амалга оширишга интила бошлади. У 2020 йили Ливияда Америка таъсирини мустаҳкамлаш мақсадида у ерга ўз қўмондонлигидаги ҳарбий кучларни юборди. Шу билан бирга, Америка қўллаб-қувватлаган Сурия режимининг қулашини олдини олиш учун у ердаги инқилобга барҳам беришга ҳаракат қилди. Бу йўлда у Сурия армиясидан ажралиб чиққан бир гуруҳ офицерлар ва ўша пайтда тузилган бир нечта қаршилиқ гуруҳларини ўз таъсири остига олди. Туркия Сурия инқилобига таъсир ўтказишга муваффақ бўлиб, ҳал қилувчи фронтлар очилишининг олдини олди ҳамда майдонни муҳолиф гуруҳлар ўртасидаги ўзаро тўқнашувга айлантирди. Бу ҳолат 2011 йил бошланган Сурия инқилобининг дастлабки босқичларидан то ҳозиргача давом этди. Кейинроқ, Туркия Сурия режимини ўзи билан муайян турдаги нормаллаштирилган муносабатларга жалб этишга уринди. Аммо режим буни рад этди. Шунда

Туркия 2024 йили ўз таъсири остидаги фракция кучларини ҳаракатга келтирди ва натижада Сурия режими афдарилди. Туркия Суриядаги вазиятни Америка манфаати йўлида назоратга олиш мақсадида ўз таъсирини ёйди. Бироқ айна пайтда у ўз манфаатларини таъминлаш ва сиёсий йўналишларига мос ички сиёсатини шакллантириш устида ҳам иш олиб борди. Шу боис, унинг Америка билан ташқи сиёсатдаги алоқаси тобелик эмас, балки манфаат асосидаги боғланиш эди.

Мустақил давлат ички ва ташқи сиёсатини ўзи хоҳлаганидек ва ўз манфаатлари асосида юритадиган давлатдир. Масалан, Хитой. У ўз манфаатларини қандай шаклда таъминлаши ва унга қандай етишини аниқ белгилаб олиб, шу асосда ҳаракат қилмоқда. У жаҳон миқёсида кучли иқтисодий ва мислсиз савдо қудратига айланишни мақсад қилган. Шунинг учун у Африка бўйлаб ресурслар излади, сўнг Лотин Америкасига йўл очиб, Перуда порт қурди. У портдаги 60% улушни қўлга киритди ва уни 30 йил бошқариш ҳуқуқига эга бўлди.

Хитой ўз мақсадига етиш йўлида АҚШ томонидан тўсиқларга дуч келаётганига қарамай, қатъият билан ҳаракат қилмоқда. У Тайванни ўз ҳудуди деб ҳисоблайди ва у билан шунга муносиб сиёсат юритмоқда, гарчи Америка Тайванни Хитойнинг қўнжига тиқилган тиканга айлантирган бўлса ҳам. Шунингдек, Россия ҳам ўзининг ички ва ташқи сиёсатини мустақил олиб бормоқда.

Кузатувчи Россия баъзи масалаларда Америка манфаатларига хизмат қилаётганини кўриб, икки давлат ўртасида бирор турдаги тобелик муносабати бор деб ўйлаб қолмаслиги керак. Бундай тасаввур нотўғри. Чунки мустақил давлат ўз манфаатларини амалга ошириш йўлида дунёдаги етакчи давлат манфаатларини ҳам таъминлаши мумкин. Бу ҳолат уни тобе ёки бошқасининг таъсири остидаги давлат мақомига тушириб қўймайди. Чунки мустақил давлат ушбу сиёсатини етакчи давлат қароридан мустақил равишда белгилайди. Бошқа давлат таъсири остидаги давлатнинг эса ташқи сиёсатдаги манфаатлари етакчи давлат манфаатларига боғлиқ бўлади.

Халқаро муносабатларнинг моҳиятига чуқур ёндашиш ҳамда дунёдаги етакчи давлат ва бошқа давлатларнинг ўрнини теран

тушуниш жуда муҳимдир. Чунки айнан шу тушуниш сиёсатчи ва кузатувчига воқеаларнинг етакчи вужуд билан қандай боғлиқ эканини англаш имконини беради. Буни англаш билан дунёдаги етакчи давлатнинг сиёсий таъсири ҳам тушунилади: у муайян воқеаларни яратиши, сўндириши, йўналишини ўзгартириши ёки ўз назорати остига олиши мумкин. Америка 2022 йилда Украина билан Россия ўртасида уруш оловини ёқиш учун Украинани НАТОга киришга қизиқтирди. Бу билан Россия ва Хитой ўртасида шаклланаётган иттифоққа зарба беришни мақсад қилди. Америка Украинани қўллаб-қувватлаб, Россияга босим ўтказди: Россияни SWIFT молиявий тизимидан фойдаланиш имконидан маҳрум қилди ва унга қарши бир қатор санкцияларни жорий қилди. Америка Россияга қарши санкцияларга Европани ҳам қўшилишга ундади, ҳатто Европанинг ўзи ҳам ушбу уруш туфайли катта зарар кўрди. Лекин Америка Европани ўз қаноти остига жамлади ва НАТО альянсини янада мустаҳкамлади. Бу – дунёдаги етакчи давлат юзага келтирган сиёсий воқеа бўлиб, у Россия ва Хитойнинг янги иттифоқ тузиш ҳаракатини ўз назоратига олишга қаратилган эди. Бунинг муқобилида, араб юртларидаги қўзғолонлар омманинг табиий кўтарилиши ортидан юзага келди. Бунинг муқобилида, араб юртларидаги қўзғолонлар содир бўлганда, улар омма ичидан стихияли тарзда (ўз-ўзидан) бошланди. Улар шу даражага етдики, Мисрдаги ҳукмрон режимни ағдарди. Сурияда эса Америка режимни сақлаб қолди; Яманда ўзига содиқ кучларни режим таркибига киритиш учун воқеадан фойдаланди; У, шунингдек, одамларни эзувчи кучларни халқни бостиришга, «сиёсий инқилобий фронтлар» номи остида одамларни алдовчиларни эса мана шу алдов ишига сафарбар қилди. Тўғрироғи, бошқа давлатларни ҳам ҳарбий ёрдамга ундади: Россия ва Эронни режим билан бирга туриш учун Сурия томон йўналтирди, Туркия ва «Саудия»ни эса қўзғолончилар ёнида туришга ундади. Шу тариқа, Америка ҳодисадаги энг асосий таъсир кўрсатувчи омил бўлди. Шунинг учун ҳар қандай кузатувчи ва сиёсат юритувчи халқаро вазиятни аниқ тушуниши лозим. Акс ҳолда, у ҳақиқатдан узоқлашиб, тобе давлатни мустақил деб, таъсир остидаги давлатни эса, етакчи давлат билан рақобатлашаётган деб ўйлаб қолади! Ҳатто бу замоннинг энг ажабланарли

ҳолатларидан бири шуки, айримлар «Саудия» валиаҳди Муҳаммад ибн Салмонни мустақил сиёсат юритаётган шахс деб ҳисоблашади. Бундай қарашнинг далили сифатида, Муҳаммад ибн Салмон 2021 йили – АҚШ президенти Байден маъмуриятининг илк даврида – Америка миллий хавфсизлик маслаҳатчиси Жек Салливанга қаттиқ муомала қилгани ва унинг нефть ишлаб чиқариш сиёсатини ўзгартириш ҳақидаги талабини рад этгани кўрсатилади.

Қизиғи шундаки, айримлар Эронни – Ироқ, Сурия ва Яманда ўзига тобе гуруҳларни жойлаштиргани, улар Америка манфаатларига таҳдид солиб, ҳатто унинг базаларини ракеталар билан ўққа тутаетгани сабабли – Америкага рақиб давлат деб ҳисоблайдилар. Агар кузатувчи чуқурроқ назар ташласа, ибн Салмонни Байденга қарши кучайтирган омил Байденнинг Америкадаги рақиби Дональд Трамп эканини англаган бўларди. Шунингдек, Американинг айнан ўзи Эрон партиялари ва малайлари орқали Ироқдаги сиёсий сахнани назорат қилаётганини, Суриядаги вазиятни ҳам ўшалар орқали жиловлаб турганини ва Яманда ҳам улар ёрдамида ҳокимиятни қўлга олиш арафасида эканини тушуниб етган бўларди.

(Давоми бор) □

**ТЎСҚИНЛИК ҚИЛУВЧИ ОЖИЗЛИКДАН УЗРНИ ЙЎҚҚА
ЧИҚАРУВЧИ ҚОДИРЛИККАЧА
ҚОДИРЛИКНИНГ ИСЛОМ ДАВЛАТИ ЭЪЛОН ҚИЛИШ ВА
ШАРИАТНИ ТАТБИҚ ЭТИШ ФАРЗЛИГИДАГИ ТАЪСИРИ (2)**

Соир Салома

Мудофаа меъморчилиги: ақидадан давлатгача:

Амалий таҳлил: Арконларни мустаҳкамлаш ва душманлар макрини даф этишда Исломий давлат таянчларининг ўзаро жипслашуви.

Давлат қудрати таянчлари Ислом нуқтаи назари ва стратегик сиёсий фикр назариялари ўртасида:

Халқаро муносабатлар бўйича стратегик сиёсий фикр соҳасининг етакчи назариячилари (масалан, Ханс Моргентау, Кеннет Уолтц, Раймон Арон ва Жозеф Най) давлат қудрати таянадиган еттита моддий ва институционал таянчни тақдим этишган. Қуйида уларни келтирамиз:

1 – Географик таянч – давлатнинг жойлашуви ва унинг геостратегик таъсир доираси (ҳаётий ҳудуди);

2 – Демографик таянч – инсоний ресурс;

3 – Иқтисодий таянч – ишлаб чиқариш қуввати ва ресурслар;

4 – Ҳарбий таянч – қаттиқ қуч;

5 – Сиёсий таянч – қонунийлик ва қарор қабул қилиш қобилияти;

6 – Сақофий ва идеологик таянч – «юмшоқ қуч»;

7 – Дипломатик ва иттифоқчилик таянчи – ташқи алоқалар тармоғи.

Давлатнинг умумий қудрати фақат армия ёки иқтисод билан эмас, балки мазкур барча таянчларнинг йиғиндиси ва уларнинг ўзаро интеграцияси даражаси билан ўлчанади.

Исломий тасаввурда эса давлат устувор муассис қоидалар асосида барпо бўлади. Бу қоидалар унга ижро кучи (мажбурият) ва йўналиш беради, улар исломий ҳукмнинг «мавжуд бўлиши ва тикланиши» шартидир. Улар вақтинчалик воситалар ёки «маъмурий ихтиёрлар» эмас, уларсиз исломий ҳукми тасаввур қилиб бўлмайди. Сўнг бу қоидалар давлатга уларни бошқарув ва давлат тизимларида ҳамда сиёсатда гавдалантирувчи амалий таянчларни беради. Шу тариқа Исломий давлат бир вақтнинг ўзида «мажбурият ва қудрат тизими»га айланади: унда шариат йўналиш ва чегараларни

белгилаб беради, таянчлар эса мақсадга етиш ва ҳукмронликни мустаҳкамлаш учун зарур воситаларни таъминлайди. Бинобарин, Исломиё давлатнинг ушбу қоидалар ва таянчлар билан мустаҳкамланиши унга улкан қудрат ва структуравий дахлсизлик бахш этади, давлатни парчаланишдан асрайди, унга суқилиб кириш йўлларини бутунлай ёпади ҳамда барқарорлик ва узлуксизликни кафолатлайди:

Биринчи: устувор муассис қоидалар (мавжудлик ва қонунийлик шартлари).

1 – (Устувор муассис қоида): «Суверенитет (қонун ишлаб чиқиш ҳуқуқи) шариатники, ҳокимият Умматникидир». Суверенитет ваҳийникидир. Чунки у мажбурият манбаи ва мезонни белгилайдиган низомдир. Ҳокимият (татбиқ ва ижро) эса Умматникидир. Уммат унинг ҳокимиятини байъат орқали бевосита бошқарадиган халифани ўзидан вакил қилиб сайлайди. Ушбу устувор тартибли қоида бошқа таянчларни тартиблаштиради, яъни Умматнинг йўналишини белгилаб, унинг ишларини бошқаради ва инсоннинг ҳавои-нафси ваҳий ўрнини эгаллашига йўл қўймайди. Чунки бу қоида мажбурият манбаси ва ирода соҳибини аниқ белгилаб беради: шариат иродалар ва танловлар устидан ҳукмронлик қилади, шариатга чекланиш ҳукмдорга ҳам, халққа ҳам фарз. Ижроий ҳокимият Умматники. Уммат уни тўғри байъат орқали тайинланган халифа орқали амалга оширади. Бу «Исломдаги бошқарув қоидаларидан бўлиб, бошқарув фақат улар билангина мавжуд бўлади». Шу асосда ҳукмдорнинг шариатни татбиқ этиш ваколати шартдан чекиниши унинг қонунийлигини йўққа чиқаради. Агар у очиқ куфр тузумини жорий этишга уринса, давлат бошқарувида фақатгина исломий қонунчилик бўлишини сақлаб қолиш учун, унга қарши қилич кўтарилади.

2 – Уммат ва Халифаликнинг бирлиги. Имоматнинг ягоналиги қатъий асосдир. Итоат эса шариатга боғлиқ бўлади. Зеро маъсиятда итоат йўқ. Агар очиқ куфр зоҳир бўлса, ҳукмдор қонунийликдан маҳрум бўлади. Битта халифа тайинлаш вожиб ва табанний қилиш ҳуқуқи фақат унга хос. Чунки шариат Ислом диёрида халифаларнинг биттадан ортиқ бўлишини ҳаром қилади. Росулulloҳ ﷺнинг ушбу ҳадислари халифаларнинг кўп бўлишини ман қилувчи қатъий нусусдир:

«إِذَا بُويعَ حَلِيفَتَيْنِ فَأَقْتُلُوا الْآخَرَ مِنْهُمَا»

«Агар икки халифага байъат берилса, улардан иккинчисини ўлдиришлар». Етакчиликдаги бирлик, бошқарув шариат асосида бўлар экан, ихтилофларни бартараф этиб, парокандаликнинг олдини олади ва қарор қабул қилиш марказини мустаҳкамлайди. Шаръий ҳукмларни табанний қилиш ҳуқуқи эса Қуръон ва Суннат ҳамда улар кўрсатган истинбот қоидаларига асосланган тўғри ижтиҳодий фикрлардан бирини танлашни англатади. Халифа табанний масаласида шаръий аҳкомлар билан ҳамда истинбот жараёнида ўзи учун лозим тутган усули фикҳ тариқати билан чеклангандир. Токи, маҳкамалар табанний қилинган раъй билан ҳукм қилсинлар ва маҳкамаларнинг кўплиги сабабли масалага тааллуқли раъйлар ҳам хилма-хил бўлиб кетмасин. Бу – Султон (ҳокимият) ва қонунчилик бирлигини кафолатлаш учундир. Шунингдек, Халифаликнинг вожиблиги, ер юзи халифасиз қолишининг ҳаромлиги ва Ислом Умматининг ягона бўлиши лозимлиги ҳақида ижмо собитдир.

3 – Ақднинг шаръийлиги ва ҳокимиятга келиш тариқати – байъатдир. Байъат – халифани тайинлашдаги шаръий йўлдир. У икки қисмдан иборат: инъиқод байъати орқали халифа тайинланади, сўнг итоат байъати орқали у Аллоҳ нозил қилган шариат билан ҳукм юритиш мажбуриятини олади. Шу тариқа Уммат шариат ҳукмларига амал қилувчи шахсга ўз салтанатини топширади. Байъат ақд бўлиб, Уммат у орқали халифага ўз устидан шаръий ҳукмларни татбиқ этиш масъулиятини беради. Бу ақдни икки томон розилик ва ихтиёр билан қабул қилади. Давлатнинг табиатига доир мажбурий таъриф бундай: у қонун чиқармайдиган, балки ҳукмларни ижро этадиган ижройи тузилмадир. Давлат ўз қонунийлигини фикрий тузумдан олади, аксинча эмас.

4 – Ваҳийнинг қонун чиқаришдаги мустақиллиги ва ҳар қандай тобеликни рад этиш қоидаси. Чунки суверенитет шариатникидир. Шу боис, давлатнинг қонунчилик ва бошқарувдаги манбаи ваҳийдир; у бошқа тузумлардан ҳеч қандай асос олиши мумкин эмас. Бу маъно структуравий мустақилликка замин яратади. Бу маъно давлатнинг ташқи сиёсатда акс этувчи қурилмасининг мустақиллигига замин

яратади, ажнабий қарамликдан уни сақлайди ҳамда салтанат ва қонунчиликнинг бирлигини муҳофаза қилади. Бу асос мутлақ ақидавийдир. Чунки Ислом фақат Аллоҳ Таолога бандалик қилишга буюриб, ҳукм масаласини Аллоҳники дейди. Инсонларнинг инсонлар учун қонун чиқаришини эса, Аллоҳдан бошқани илоҳ қилиб олиш деб ҳисоблайди. Ёлғиз Роббисига ибодат қилган мўмин ҳақдан бошқага эргашишга рози бўлмайди. Давлат Уммат қаноатларини амалга оширувчи ижроий тузилма бўлгани сабабли, Ислом давлати ҳар қандай – сиёсий, фикрий ёки қонунчилик жиҳатдан – тобеликни мутлақ рад этади. Аксинча, у «умматларга гувоҳ бўлиш» принципи асосида тўғри йўлга етаклаш ва рисолани етказиш вазифасини бажаради. У ўзга давлатларнинг қадрият ва тўзумларини қабул қилмайди.

5 – Ислом даъватини етказиш: бу – ташқи сиёсатнинг олий мақсади ва давлатнинг асосий вазифасидир. Исломий давлат дунё халқларига рисолат етказувчи давлатдир. Жиҳод ва ташқи сиёсат айнан шу вазифа билан ўзвий боғланган: жиҳодга доимий тайёргарлик, стратегик маънода доимий жиҳод ҳолати (унинг воситалари ва таъсир доиралари билан) ҳамда Ислом даъватини дунё миқёсида етказиш. Юртни «Ислом диёри» ва «куфр диёри»га бўлиш тушунчаси – ички ва ташқи ҳукмларни белгилайдиган, ҳудуд ва чегаралар билан муносабатни тартибга соладиган геосиёсий мезон ҳисобланади. Бу мезоннинг асоси қуйидаги нарсаларга барпо бўлади: шариат аҳкомларининг жамиятда намоён бўлиши ва улар норма сифатида эътироф этилиши ҳамда хавфсизликнинг мусулмонларнинг ўз кучлари билан таъминланиши.

Айни шу қоидалар асосида «манҳажнинг қонунийлиги» ва «ҳокимиятнинг қонунийлиги» юзага келади: шариат мажбурий манба, ҳокимият Умматники, ҳокимиятга келиш йўли байъат, сиёсий бирлик парчаланишни олдини олади, давлат эса даъватни дунёга етказувчи вужуддир.

Энди Исломий давлат қудратининг асоси бўлган етти таянч (уни барпо этиш ва мустаҳкамлаш меҳварлари) ҳақида сўз юритамиз.

Таянчлар амалий қудрат меҳварлари бўлиб, асосий қоидаларни муассасалар ва сиёсатлар орқали ҳаётга татбиқ этади ҳамда уларнинг ижроси шўро ва муҳосаба тизимлари

орқали назорат қилиб борилади. Уларнинг энг муҳимлари қуйидагилардир:

Биринчи: Фикрий асос (ақида ва суверенитет (қонун чиқариш ҳуқуқи) шариатники, ҳокимият Умматники). Бу бошқарувчи таянчдир. Яъни, жамият ва давлат асосланадиган туб фикрлар, низомлар, қонунлар, қоидалар ҳамда ҳаёт ҳақидаги фикрий тасаввур — аниқ, равшан ва муайяндр. Унинг вазифаси давлатга мажбурий йўналиш бериш ва сиёсатлар учун аниқ мезон белгилашдан иборат. Давлат иммунитетига таъсири: қарорларни шариат доирасида чегаралайди, йўлдан оғишнинг олдини олади ҳамда халқнинг давлат бошқарувини иймон ва таслимият асосида қабул қилишларини намоён этади.

Давлат динни ғолиб қилиш ва унинг аҳкомларини олий қилиш мақсадида барпо этилади. Зеро, суверенитет шариатга тегишли, инсон иродасига эмас. Ҳокимият Умматники бўлиб, Уммат уни байъат орқали амалга оширади. Давлат Уммат қабул қилган тушунчалар, мезонлар ва қаноатлар тизимини ҳаётга татбиқ этувчи ижроий тузилмадир. Шу боис, ақидавий ва фикрий асос давлатнинг тузилиши мезони ва унинг шаръийлик манбаидир. Айнан шу асос сиёсатни «Уммат ишларини шаръий ҳукмлар асосида ғамхўрлик билан бошқариш бўлиб, Уммат уни таслимият ва розилик билан қабул қилади», деб белгилайди.

Иккинчи: Ҳуқуқий, ғамхўрлик билан бошқариш ва шаръий таянч (бошқарув низоми ва маҳкама). Бу мустаҳкам таянч бўлиб, унинг асосий устунлари қуйидагилар:

а) Уммат ишларини ғамхўрлик билан бошқариш масъулияти.

б) Мажбурлаш ваколатига эга суд тизими; у адолатли ҳукм чиқаради, ҳуқуқларни таъминлайди, зулмни бартараф этади ва унинг қарорлари ижро этилади.

в) Мазолим маҳкамаси; у раҳбарларни жавобгарликка тортиш ва инъиқод шартлари йўқолган тақдирда уларни лавозимидан озод этиш ваколатига эга.

г) Ижроий вужудни жамият вужудидан ажратиш; Уммат (уламолари ва сиёсий партиялари орқали) ҳокимиятни назорат ва муҳосаба қилади, ҳокимият эса ижро этади ва ғамхўрлик билан бошқаради.

Ушбу таянч-устуннинг таъсири: Истибдод, зўравонлик ва фасоднинг олдини олиш ҳамда қонунийликни ваколатли ижро воситалари билан қувватлаш. Бу эса — умумий ишончни мустаҳкамлайди, исломий ҳамжиҳатлик ришталарини ҳимоя қилади, Ислом урфларининг ҳукмрон бўлишини ва мункар ишларнинг инкор қилинишини кафолатлайди. Буларнинг барчаси йўналишни тўғрилаш учун доимий кафолат вазифасини ўтайди.

Учинчи: Иқтисодий таянч.

Белгилари: Иқтисод фикрий асосга тобе бўлиб, фикрдан кейин келади, олдин эмас. Байтулмол, мулк турлари (умумий, давлат ва хусусий), уларнинг даромад ва харажатлари, буларнинг барчаси бозор ҳукмронлиги учун эмас, балки ғамхўрлик билан бошқариш воситаси сифатида белгиланади. Аҳолининг асосий эҳтиёжларини имкони борича кафолатлаш давлатнинг вазифасидир.

Самараси — Моддий ресурсларни жамият ичида адолатли тақсимлаш, барқарор халқпарвар садоқатни шакллантириш ҳамда ташқи иқтисодий таъсир ёки қарамликка учраш эҳтимолини камайтиришдир. Бойлик, ресурслар ва меҳнат кучи шаръий мезонлар билан бошқариладиган ягона ривожланиш лойиҳасига сафарбар этилади. Аҳоли салоҳияти эса, агар унга тўғри таълим ва самарали тайёргарлик берилса, тезкор тараққиётнинг муҳим ричагига айланади. Табиий бойликлардан давлат орқали шундай фойдаланиладики, у фуқаролар эҳтиёжини таъминлашга ва мамлакатнинг юксалишига хизмат қилади.

Тўртинчи: Ҳарбий ва хавфсизлик таянчи: «Хавфсизликни ўз кучи билан кенг ёйиш» ва Исломни нашр қилиш учун — қўриқловчи куч.

Белгилари: Доктринаси жиҳод ва даъват ҳамда давлатни ҳимоя қилиш бўлган армия; тузумни муҳофаза қилувчи ички хавфсизлик хизмати; қўлловчи ҳарбий саноат; шариатга таянадиган ягона марказлашган қўмондонлик (жиҳод амири).

Самараси: У бир вақтнинг ўзида ҳам тийиб туради, ҳам кескин ҳал этади, ички хавфсизлик харажатлари камаяди. Чунки қонунийлик исённи зўравон усуллар билан эмас, балки ижтимоий интизом орқали бартараф этади. Росулulloҳ ﷺ нусрат талабида қабилаларни айланиб юрганларида у зотга

Абу Бакр ҳамроҳлик қилар эди. У зот у ёки бу қабиланинг ҳарбий қудрати ҳақида сўрардилар, ёки буни қабилаларнинг ўзидан сўрардилар. Бу саволга Мафруқ ибн Омир шундай жавоб берган: «Биз душман билан тўқнашганда энг қаттиқ ғазабга тушамиз, ғазаблансак энг қатъиятли жангчига айланамиз. Биз яхши отларни фарзандлардан, қуролни сутли туялардан афзал қўямиз. Ғалаба эса Аллоҳдан, У Зот бир куни бизга ғалаба берса, бошқа куни мағлуб қилади».

Бешинчи: Сақофий-фикрий таянч ва «юмшоқ қуч» (даъватни ёйиш).

Белгилари: Исломий шахсиятни шакллантирадиган таълим тизими; умумий онгни Ислом рисолати асосида пайдо қиладиган оммавий ахборот; Исломий ҳаёт тарзини намоён этувчи даъват сиёсати.

Самараси: «Жамойй қодирлик»ни, яъни сафарбарлик салоҳиятини барпо этиш. У ўз навбатида ўзгариш ва ривожланиш учун зарур сабабий кучни фаоллаштиради, жамиятни ривожланиш ва бирликка етаклайди, қаноатлантирувчи ҳазорий қиймат орқали ташқи таъсир доираларини кенгайтиради.

Олтинчи: Аҳоли ва жамият таянчи (Уммат ва байъат).

Белгилари: Салтанат Умматники; байъат розиликка асосланган ақд; ёшлар эса тез ўқитиш ва тайёрлаш мумкин бўлган инсоний ресурс ҳисобланади.

Самараси: Инсоний уюшмани давлат учун ҳушёр ва қонуний таянчга айлантириш. Агар ҳоким билан халқ ўртасидаги боғланиш мустаҳкам бўлса, зўравон кучга эҳтиёж камаяди ва ташқи таъсирлардан ҳимоя кучаяди. Умматнинг давлатга яқинлиги ва уни ҳимоя қилишга тайёр туриши, айниқса аҳолининг қўлида қурол мавжуд бўлса, душман ҳисоб-китобида Уммат иродаси ҳам армиянинг ҳарбий кучи қаторида бўлади.

Еттинчи: Географик таянч (жойлашув ва стратегик чуқурлик).

Белгилари: География – татбиқ этиш ўрни ва кенгайиш ўзанидир. Мақсад бутун Уммат даражасида бўлиб, у Исломий стратегик чуқурликдан, йўлак ва бўғозлардан самарали фойдаланишни, шу орқали қамал ва бўғилиб қолиш хавфини камайтиришни кўзлайди.

Самараси: Бу – ҳудудий жиҳатдан кенг ёйилган, яшин тезлигидаги уруш (блицкриг) билан маҳв этиш мушкул бўлган вужуддир. Рақиб унга қарши тўқнашув қийматини халқ базасининг чеки-чегараси бўлмаган улкан Умматнинг жавоб зарбасига қиёслаган ҳолда ҳисоблайди.

Чегарани давлатнинг асосий таркибий рукни деб билувчи замонавий давлатдан фарқли ўлароқ, Исломда география давлатнинг таркибий асоси эмас, балки татбиқ майдони ва кенгайиш ўзани, холос. Шунга қарамай, қад кўтараётган Исломий давлат ўз мавқеини мустаҳкамлаш ва унинг ўсишига тўсқинлик қилишга қаратилган уринишларни чиппакка чиқариш учун ташқаридаги мусулмонларнинг Исломий стратегик чуқурлиги ва ҳазорий жипслигидан унумли фойдаланади. Қолаверса, Миср, Шом, Ироқ, Покистон ёки Туркиядан бошланадиган Исломий давлатнинг стратегик географияси савдо йўлаклари ва бўғозлардан иборат тармоқ узра жойлашган бўлиб, у Индонезиядан то Марокашгача бўлган қитъавий қамровни шакллантиради. Бундай улкан кенглик тўғридан-тўғри босқин уюштириш вариантини қийинлаштиради. Минтақа сиёсий жиҳатдан бирлашган ёки бирлик сари юзланган пайтда эса, бу омил халқаро кучларни тўқнашув эмас, балки келишув ва ҳисоблашиш ҳақида фикр юритишга мажбур қилади.

Хусусан, агар бутун Ислом олами шариат ҳукмронлигини кўришга муштоқ эканини ва ундаги мавжуд давлатчалар қулатилиши осон бўлган ўта мўрт вужудлар эканини эътиборга олсак, масала янада ойдинлашади. Бу вазиятда, навқирон давлатнинг географик базасини кенгайтириши бўғилиб қолиш ва қамал хавфини озайтириш ҳамда унга қарши яшин тезлигидаги уруш бошлашга бўлган ҳар қандай уринишнинг қийматини ошириш учун ўта ҳаётий ва тезкор танловдир. Агар ушбу танлов қулаш арафасида турган давлатчалар ва оташин халқлардан иборат муҳит билан уйғунлашса, тезкор кенгайиш амалга ошиши реал имкониятга айланади.

Ана шунда Ғарб, ўз халқига суянган давлат билан тўқнашиш қиймати нақадар юқори эканини тушунади. Агар унинг ташқарисидаги Исломий халқлар, Ғарбнинг ушбу давлатга қарши урушини аслида Исломга ва Ғарб қарамоғидан озод бўлишга қарши уруш деб, шунингдек, бузуқ воқеликни ва тугаб

бораётган мустабид режимларни мустаҳкамлашни кўзлаган уруш деб аниқ ишонсалар, давлатнинг кенгайиши осонлашади. Натижада, улар эндигина қад кўтараётган ушбу давлатда ҳаргиз воз кечиб бўлмайдиган умид ва паноҳни кўрадилар. Бас, агар навқирон давлат кенг ҳудудларга ёйилса, уни қулатишга уринаётганларнинг ҳисоб-китоблари чигаллашиб кетади. Буларнинг барчаси «Аллоҳ Ўз динига ёрдам берган кишиларга албатта, нусрат бериши» ҳақидаги илоҳий суннат соясида ҳамда малайларни мажбуран ўрнатиш уринишларини барбод этишдаги жамиятнинг салоҳияти билан уйғунлашган ҳолда кечади. Эндигина қад кўтараётган Исломий давлатга қарши ҳар қандай босқин ёки зарба бериш уриниши ортидан Ислом оламининг у чеккасидан бу чеккасига қадар ғазаб тўлқинлари кўтарилади. Бу эса босқинчи давлатларнинг манфаатларига жиддий таҳдид солади. Бу назардан четда қолдириш жоиз бўлмаган сценарийдир.

Ушбу иерархик тартибга кўра, фикрий асос қонунийлик таянчи ва сиёсат мезони бўлиб қолаверади. Қолган барча рўкнлар эса ўзаро шундай қувватлашадики, бу мақсадларни рўёбга чиқариш, давлатни муҳофаза этиш ва халқаро тизимга таъсир ўтказиш салоҳиятини юзага келтиради. Бу эса давлат учун – кучнинг айрим бўлакларига эмас, балки унинг яхлитлигига (ўзаро уйғунлигига) асосланган – барқарорлик омилини шакллантиради.

Тўғри сиёсий муносабат ва давлатнинг таянчи: Давлат ўзаро ажралмас икки вужуддан иборат: Ижтимоий вужуд: У фикрни кўтариб чиқади ҳамда уламолар ва сиёсий партияларга эргашади. Улар (партия ва уламолар) эса, ўз навбатида, фикр яратади ва ғояга содиқ жамоатчилик фикрини пайдо қилади. Ижроий вужуд: У ҳукмларни ижро этади ва ҳокимият ишларини юритади. Ижроий вужуд фақат таянч билангина боқий қолади. У ё халқнинг таянчи ва ҳимояси билан туради, натижада собит ва қудратли бўлади ёки ўзи талаб қилган хорижий таянч билан туради, бунинг оқибатида обрў-эътибори тўкилади ва заволят топади; ёхуд бошқарувни зўравон диктатурага айлантиради, у ҳам ё вақт ўтиши билан ёки таянч йўқолгани сабабли ўз-ўзидан қулаб тушади. Шундай экан, раҳбар ва фуқаро ўртасидаги тўғри алоқа шундан иборатки, фуқаро раҳбарга ўзлари иймон келтирган тушунчалар, ўлчовлар ва қаноатларни ижро этиш

учун байъат орқали ваколат берилган ўз вакили сифатида қарайди. Ушбу алоқа қанчалик мустаҳкам бўлса, давлат биноси шунчалик қувватли бўлади ва унинг қулаши шунчалик мушкул вазифага айланади.

Аммо, агар раҳбарнинг ишларни бошқариш салоҳиятига бўлган ишончга путур етса, ёхуд зулм ва ёмон бошқарув юзага чиқса, ёки ҳокимият Умматнинг ичидан чиқмаган, балки унга мажбуран юкланган экани сезилса, у ҳолда етакчиликка эргашиш риштаси ўзилади, бўйин эгиш шаръийлиги (асоси) қулайди ва жамият билан султон ўртасидаги битим ўзилиш ёқасига келади. Ана шунда, муваффақиятсизликка учраган раҳбарият омон қолиш учун ё бегона мустамлакачини ўзига ҳимоя қилиб олади; ё армияни халққа қарши олиб чиқади; ёки қулайди.

Ушбу алоқани мустаҳкамлаш иши давлат барпо бўлишидан олдинги босқичдаёқ бошланиши ўта муҳимдир. Зеро, тамкин (ҳукмронлик ўрнатиш) ва етакчиликни қўлга киритиш минҳож — яъни Умматни ўзгаришнинг ҳаракатлантирувчи кучи деб билган ҳолда у билан жипслашиш ва нусрат талаб қилиш — ҳокимиятни куч-қудрат эгалари орқали табиий равишда қўлга киритишнинг шаръий механизмидир. Бу эса давлат барпо бўлганидан кейин давлат томонидан ҳарбий куч ишга солинишидан олдин амалга оширилиб, жамият илдизларни мустаҳкамлайди ва жамиятнинг давлат билан алоқасини ўзиб ташлаш амри маҳол бўлган мустаҳкам риштага айлантиради.

Халқ таянчини шакллантирувчи барпо этиш ва ўзгартириш йўли:

Уюшган ҳизбий фаолият — Умматни, жамиятни ёки ундаги энг кучли қатламни — асос солувчи тушунчалар, мезонлар ва қаноатлар тизимини қабул қилишга етаклашга асосланади. Бу ўринда «кучли қатлам» деганда ҳокимият ўзаги ва ижтимоий қудрат манбаи бўлган, бирор раъйни ғолиб қилишга ва уни жорий этишга ёхуд жамиятнинг бошқа қатламларини унга ишонтиришга қодир бўлган тоифа назарда тутилади. Сўнгра, ушбу фаолият жамиятда муайян томонга йўналтирилган таъсир пайдо қилиш учун мазкур қатламнинг куч-қудрат манбаларини сафарбар этишга асосланади. Бу эса — ўша тизим асосида ҳокимиятни барпо этишга олиб боради. Ҳокимият мана шу асосда барпо бўлгач, давлат — тузумни ҳимоя қилиш, ҳукмлар

татбиқини қўриқлаш ва раият ҳақ-ҳуқуқларини муҳофаза қилишни ўз зиммасига олади. Бу эса, вужуд учун мустаҳкам ва зотий (ўз вужудидан келиб чиқадиган) хавфсизликни юзага келтиради. Ушбу хавфсизлик мустаҳкамлангач, давлат армияни ташқи хатарни даф қилиш ва ўз мабдасини оламга кўтариб чиқиш учун, полицияни эса тузумни қўриқлаш ва унинг ҳукмларини ижро этиш учун сафарбар қилади.

Сиёсий кураш ёмон бошқарувни фош этиш, авторитар ташвиқотга қарши чиқиш, хорижга қарамликни ҳамда бойликларнинг Умматдан бошқалар манфаатига сафарбар қилинаётганини очиб ташлаш учундир.

Фикрий кураш бошқарув низоми асосланган бузуқ пойдеворларга зарба бериш ҳамда унинг ботилига Ҳақ қувватини отиш орқали уни янчиб ташлаш учундир. Зеро, қачон ақллардаги ўлчовлар ўзгарса ғояга содиқ жамоатчилик фикри қарор топади ва ижтимоий қувват онгли, шаръий таянчга айланади.

Куч-қудрат эгаларидан нусрат талаб қилиш: Бу — мавжуд давлатнинг халққа қарши урушда давлат қудратидан (армиядан) ўзига қалқон сифатида фойдаланишини бетараф этиш учундир. Шунингдек, жамиятдаги энг кучли қатламга — яъни раъйни ўтказишга ёки уни ғолиб қилишга қодир бўлганларга — суяниш орқали, уларнинг ўзгариш учун таянч бўлишини таъминлашдир. Султон (ҳокимият) мана шу таянч асосида барпо бўлгач, давлат ичида «зотий хавфсизлик» рўёбга чиқади. Натижада, давлат ташқи хатарни даф қилиш ва рисолатни кўтариб чиқишда армиядан, тузум татбиқини қўриқлашда эса полициядан фойдаланади.

Нега ҳокимиятни «қуруқ куч» (халқ таянчисиз, қуруқ зўравонлик) билан эгаллаб бўлмайди? Чунки бу жамланиш қонуниятларга зиддир. Кимки халқ қудратидан кўра кучлироқ бўлган моддий ва фикрий кучни — масалан, йирик давлатлар нуфузини — четдан жалб қилса, эҳтимол, бир лаҳза ғалаба қозонар. Бироқ, у худди кул остидаги чўғ каби шундай бир давлатни барпо этадики, у кўп ўтмай қайта аланга олиши муқаррар. Бас, бунда ҳокимиятни қўлга киритиш учун «қуруқ куч»ни асос қилиб олишга ҳеч қандай далил йўқ. Асл қоида шуки, одамларга етиб боришни ҳамда жамият ва давлат йўналиши устидан ҳукмронлик қилаётган тўсиқлар ва ташқи

таъсирларга қарши туришни кафолатлайдиган фикр ва услубларни қабул қилиш учун жамият воқелиги ўрганилиши лозим. Бу эса, «қуруқ куч»га, яъни легитимлик ва умумий розилик мавжуд бўлмаган ҳолатда, ўз иродасини мажбуран ўтказиш учун зўравонлик ва моддий мажбурлашдан фойдаланишга — эҳтиёж қолмаслигининг кафолатидир. Яна бир асл қоида шуки, Умматнинг ҳаёт ҳақидаги қараши, уни ўз ўлчовлари асосида ҳокимиятни барпо этиш сари ҳаракатлантириш учун, марказий ўққа айлантирилиши лозим. Шу билан бирга, уйғониш ва давлатни сақлаб қолиш учун Умматнинг «зотий қуввати» моддий ва фикрий жиҳатдан сафарбар этилиши лозим. Агар шу иш амалга ошса, Уммат давлат арконларини собит қиладиган ҳамда давлатни парчаланиб кетиш ва ҳийла билан тузоққа тортилишга бўйсунмайдиган қалъага айлантирувчи муттасил таянчга айланади.

Муҳкам (қатъий) хулоса: Демак, аҳоли-жамият таянчининг барқарорлик ва душманни тийиб қўйиш борасидаги ҳал қилувчи рукн сифатида шаклланиши раҳбар ва раият ўртасидаги алоқанинг «суверенитет шариатники, салтанат Умматники» қоидаси асосида тартибга солинишига боғлиқ. Халқ таянчи эса, сиёсий кураш, фикрий кураш ва нусрат талаб қилиш орқали рўёбга чиқади. Натижада, давлат ўзининг қурол-яроғидан олдин Умматнинг онги билан ҳимояланган қўрғонга айланади; бегонага сўяниш эшиги ёпилади ва салтанатнинг халқдан ажралиб қолишига умид тикканларнинг макри чиппакка чиқади.

Ғарб назарияларидаги таркибий-структуравий факторлар билан мухтасар таққослаш

Ғарб назариялари асосан таркибий (структурал) факторларга урғу беради. Ғарб куч-қувватни география, моддий салоҳият, муассасалар ва руҳий омиллардан иборат мураккаб бирикма билан ўлчайди. Мисол учун: Клаузевиц: «Маънавият» назарияси; Мэхэн: «Денгиз кучи» назарияси; Маккиндер: «Юрак ҳудуди» (Heartland) назарияси; Уолтз: «Халқаро тузилиш» назарияси; Най: «Юмшоқ куч» назарияси.

Исломий тузилма ушбу унсурларнинг факторига хилоф келмайди, бироқ у «мажбурийлик асоси»ни қўшади: мақсад ва воситалар ваҳий мақсадлари ҳамда қоидалари билан

чеклангандир. Натижада, қонунийлик ва самарадорлик ўртасини мувозанатга солувчи «тартибга солинган куч тенгламаси» юзага келади.

Амалий натижа: Ушбу чеклов тўсиқ эмас, балки қарорни оғишдан сақловчи ва қонунийликни мустаҳкамловчи фундаментал хусусиятдир. У давлатга, моддий тийиб туриш воситаларининг бир ўзи тақдим эта олмайдиган доимий «сафарбарлик кўлами»ни бахш этади. Шунингдек, мажбурловга эмас, балки эътиқодга асосланган розилик шарофати билан, ички бошқарув харажатларини кескин камайтиради.

Жамловчи хотима: Агар олий қоидалар, яъни «суверенитет шариатники, ҳокимият Умматники», «Халифаликнинг бирлиги», «(ҳокимиятга келиш) тариқати байъат», «шариат билан чекланган табанний», «қонунчиликдаги мустақиллик» ва «даъватни кўтариб чиқиш» ўз ўрнида барқарор бўлса; шунингдек, амалий таянчлар, яъни фикр, бошқарув ва қозилик, иқтисод, қаттиқ куч, юмшоқ куч, жамият ва география ўзаро жипслашса, у ҳолда, давлат риштасининг узилиб кетишини ман қилувчи ва душманнинг бузиб кириш тўйнуқларини ёпувчи «тузилишга оид иммунитет» шаклланади. Ушбу иммунитет давлатни бошқа барча тузумлардан – ичкарида ҳам, ташқарида ҳам бирдек – харажати озроқ, матонатли ва таъсири улканроқ бўлган куч-қудратни юзага келтирувчи «тартибга солувчи қонунийлик» фазилати билан ажратиб туради.

Исломий давлатнинг дунёга келиши учун «таянч нуқтаси» бўлишга яроқли давлат шартлари ҳақидаги тадқиқотга муқаддима

Мусулмон киши билиши лозимки, Аллоҳ нозил қилган аҳкомлар билан ҳукм юритиш, худди намоз ўқиш каби фарздир. Бу ишнинг Уммат миқёсида нақадар улкан аҳамиятга эга экани шундан маълум бўладики, Ҳаким Шорей уни давлатда барпо этишни иймоннинг саҳиҳ бўлиши билан боғлаган. Негаки, Аллоҳ нозил қилган аҳкомлар билан ҳукм юритиш олийжаноб Исломий шариатни ҳаёт, жамият ва давлат воқелигида қоим қилади. Зеро, дин инсонлар ўз ҳаётларида ҳукм сўраб мурожаат қилишлари вожиб бўлган ҳаёт низоми сифатида нозил қилинган.

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُحْكَمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ﴾

«Одамлар ягона уммат эдилар. Сўнг (ораларида келишмовчиликлар пайдо бўлгач), Аллоҳ (мўминларга) хушхабар элтгучи ва (кофирларни жаҳаннам азобидан) қўрқитувчи пайғамбарларини юборди ва уларга қўшиб одамлар орасида чиққан тортишувларга ҳакам бўлсин деб Ҳақ китобни нозил қилди» [Бақара 213]

Бу ўриндаги (لِيُحْكَمَ بَيْنَ النَّاسِ) жумласида келган лом – «ломи таълил», яъни ҳукмнинг иллатини баён қилувчи ломдир. Демак, пайғамбарларни хушхабар берувчи ва огоҳлантирувчи қилиб юборишдан кўзланган энг муҳим куллий мақсадлардан бири шуки, Китоб одамлар ўртасида ҳукм қилсин. Токи у инсонларнинг турмушларини ислоҳ этсин, ҳаётларининг барча жабҳаларида ҳақ ва адолат ҳукм сурсин ҳамда куфр келтирган кимсаларнинг сўзи энг тубан бўлсин.

Шундай экан, ушбу аҳкомларни ҳаёт воқелигида татбиқ этиш – шариатнинг энг олий мақсади, Росулulloҳ ﷺнинг пайғамбар қилиб юборилишлари ва Китобнинг нозил қилинишидан кўзланган асосий мақсаддир. У матин диннинг асосидир. Уни инсонлар ҳаётида қоим қилиш эса, вожибларнинг энг вожибидир.

Исломий тушунчада давлат шунчаки маъмурий ҳокимият ёки одамлар ишларини тартибга солувчи бюрократик аппарат эмас. Балки у аниқ ақидавий асосга қурилган, Раббоний рисолатни кўтариб чиқувчи мустаҳкам ҳалқа бўлмиш сиёсий-шаръий вужуддир. У олийжаноб исломий шариатни ҳаётнинг барча низомларида татбиқ этишга тааллуқли тафсилий аҳкомлар билан шу аҳкомларнинг ижро этилиши самаралари ўртасини боғлайди. Бу самаралар – ҳақ-ҳуқуқларни рўёбга чиқариш, адолатни қоим қилиш, хавфсизликни кенг ёйиш, ишларни бошқариш, манфаатларни жалб этиш ва жамиятда қадриятларни тиклашдир. Натижада, Ислом урфлари жамиятда етакчи бўлиб кўринади, зулм, ноҳақ тажовуз ва бузғунчилик тийилади. Чунки буларнинг мавжудлиги давлатнинг мавжудлигига боғлиқ. Давлат йўқ бўлиши билан улар ҳам бутунлай йўқолади.

Давлатга ҳаётдаги иккинчи даражали фаръий ҳукм сифатида қараш ёки уни ўтмишдаги фавқулодда тарихий шароитлар натижасида вужудга келган, деб тасаввур қилиш ўта қўпол хатодир. Шунингдек, уни қайта барпо этишга замонавий сиёсий ва иқтисодий инқирозларни ҳал қилиш учун бир «танлов» ёки жамият турмушини яхшилашга қаратилган «реакция» деб қараш ҳам айни адашишдир. Аксинча, унинг барпо этилишига фарзларни муҳофаза қилувчи фарз деб қараш зарур. Чунки Исломнинг ҳаётда мавжудлиги айнан давлатнинг мавжудлигига боғлиқ. Росулulloҳ ﷺ айтганлар:

«إِنَّمَا الْإِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيَتَّقَى بِهِ»

«Албатта, имом (халифа) қалқондир. Унинг ортида туриб жанг қилинади ва у билан ҳимояланилади». Давлатни барпо этиш мустаҳкам шаръий ҳукмлар, ўзгармас Раббоний қонуниятлар ва муайян ижтимоий қоидалар бошқариб турадиган даъват, фикр, сиёсат ва жамиятга оид яхлит йўлнинг самарасидир. У аниқ бир асосий фикратга бўлган жамойй иймоннинг ҳосиласи ҳамда Аллоҳнинг инсонларни ер юзида халифа қилишидек асл қоидадан балқиб чиққан тузилмадир. У осмонлару ер барпо бўлган Раббоний асосни қоим қилишнинг давомидир. Бу фақат шариатни татбиқ этиш билангина рўёбга чиқади. Токи, зулмдан тийилиш фақат шахслар даражасида чекланиб қолмай, балки давлат зулмни бутун раиятдан тўсиши ва шу орқали кўзланган мақсад ҳосил бўлиши лозим. Давлат – Исломнинг бошқа ҳалқаларини маҳкам тутиб турувчи энг ишончли ҳалқаидир. Унинг узилиши Исломнинг бошқа ҳалқалари бирма-бир ечилиб кетишига сабаб бўлади. Буларнинг барчаси Ҳаким Шореънинг буйруқларида давлатни барпо этиш нақадар марказий ва ўта олий аҳамиятга эга эканини таъкидлайди.

(Давоми бор) □

ИСЛОМ ОЛАМИДАГИ ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИДА ЮЗАГА КЕЛГАН ИНҚИРОЗЛАР

Оиша Заътарий – муборак Фаластин замини

Ислом оламида долзарб муаммолардан бири – аҳоли учун асосий хизматларни тақдим этиш борасидаги кескин инқироздир. Бу муаммо сув, ёқилғи, электр таъминоти, инфратузилма, жамоат объектлари, соғлиқни сақлаш ва таълим хизматлари каби турли соҳаларда ўзини намоён қилмоқда. Айрим ҳолатларда бу хизматлар бўйича муаммолар шундай чигал тус олганки, уларни ҳал этиш деярли имконсиздек кўринмоқда!

Аҳамиятли жиҳати шундаки, ушбу инқирозлар кескинлашиб бораётган бир пайтда, ҳукуматлар бу муаммоларни ҳал этишга ожиз ёки имконсиз ёки мутлақо беэътибор бўлаётган бир вазиятда, Ислом олами турли хил бойлик ва ресурсларга эга бўлган беқиёс захира манбаи саналади. Бу табиий бойликлар ва ресурслар исломий юртлар ўртасида турли даражада ва хилма-хил шаклда тақсимланган бўлиб, ҳеч бир давлат ресурс ва бойликлардан маҳрум эмас. Бу эса бу давлатларнинг ҳолатини битта умумий манзарага айлантиради, яъни ресурслар ва бойликларнинг етарлича мавжудлигига қарамай, хизмат кўрсатиш соҳасидаги инқирозлар! Демак, бу муаммолар аслида ечилмайдиган мураккаб масалалар эмас, ҳатто уларнинг ўзи ҳақиқий инқироз эмас.

Аввало шунини таъкидлаш лозимки, замонавий тарихда турли инқирозларнинг кенг тарқалиши бутун дунё миқёсидаги умумий ҳолатдир ва у фақатгина Ислом оламига хос эмас. Бу ҳолат хизмат кўрсатиш соҳасига ҳам, бошқа соҳаларга ҳам тааллуқлидир. Бу ҳол дунё миқёсида капиталистик мабданинг ҳукмронлиги билан боғлиқ. Маълумки, инқирозлар капитализмнинг ажралмас белгиси ҳисобланади ва бундай ҳолат унинг ҳукмронлиги туфайли муқаррар тарзда юзага келади. Чунки капитализмнинг фикрий моҳияти ҳамда унинг амалдаги татбиқи турли кўринишдаги муаммолар ва инқирозларни табиий равишда келтириб чиқаради. Тарихда бунга гувоҳлик берадиган воқеалар жуда ҳам кўп.

Капиталистлар мустамлакачилик услуби сифатида қасддан сунъий инқирозларни келтириб чиқаришни қўллаб, уни сиёсат, иқтисод ва ҳаётнинг барча соҳаларида ўз манфаатларини

рўёбга чиқариш воситасига айлантиришган. Масалан капиталистлар сиёсат оламида муайян бир даврда «иждодий (бошқариладиган) хаос» деб номлаган стратегияни ўйлаб топишди. Бу сиёсат муайян минтақага ўз таъсирини ўтказиш мақсадида ўзгариш яшаш учун тўқнашув ва беқарорликларни сунъий келтириб чиқариш ҳамда режимларни издан чиқаришга асосланган. Демак, ушбу мабда тарафдорлари учун муаммо ва инқирозларни сунъий келтириб чиқариш – ўз манфаатларини амалга оширишда қабул қилинган ва одатий усул ҳисобланади.

Асосий хизматлар билан боғлиқ инқирозларга келсак, гарчи хизматларни таъминлаш давлатнинг ички сиёсатидан саналса-да ва баъзан, икки давлат ўртасидаги умумий сўв йўллари каби масалаларда ташқи сиёсатга оид бўлса-да, мустамлакачи давлатлар бу хизматларни халқаро ҳуқуққа бўйсундириб олган. Улар, бу соҳа аслида давлатларнинг ички ишларидан бўлишига қарамай, уни халқаро ташкилотлар ва муассасалар ваколатига топшириб қўйдилар. Шундай қилиб, Бирлашган Миллатлар Ташкилотига қарашли озиқ-овқат, соғлиқни сақлаш, таълим, қишлоқ хўжалиги ва бошқа соҳаларга ихтисослашган халқаро ташкилотлар мавжуд. Бироқ бу ташкилотлар ҳеч қачон дунё миқёсидаги ҳеч бир муаммога амалий ечим тақдим этган эмас. Аксинча, уларнинг фаолияти ёлғон шиорлар кўтариш ва сиртдан инсонпарварлик даъволарни қилувчи дастурлардан иборат холос. Аслида эса бу ташкилотлар мустамлакачилик воситаси бўлиб, уларга давлатлар ишларига аралашуш ваколати берилган. Улар инсоннинг таълим, овқатланиш, даволаниш каби ҳуқуқлари ҳақида жар солишади. Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, тиббий ва даволаш хизматларини кўрсатиш, очарчилик ва тўйиб овқатланмасликка барҳам бериш ҳамда сўв, ўрмон ва ов ресурсларини бошқариш даъволарини олдинга суришади. Шунингдек, улар давлатларни аҳолисини хизматлар билан таъминлашда қўллаб-қувватлашни ва яна шунга ўхшаш кўплаб ишлар билан шуғулланишни даъво қилишади. Аммо реал ҳаётда улар ҳеч қандай ечим беришмайди. Аксинча, уларнинг асосий фаолияти фақатгина давлатларнинг ички вазияти ва иқтисодий ресурслари ҳақида ҳисобот тайёрлашдан иборат. Бундан ташқари, бу ташкилотлар мафкуравий ва сиёсий мустамлакачилик дастурларини

жамиятларга сингдириш учун хизмат қилувчи асосий бузғунчи платформалардан бирига айланган.

Шунингдек, ички иқтисодий ишларга аралашиш ва давлатлар бажариши шарт бўлган қарорларни мажбурий тарзда юклашига рухсат берилган халқаро ташкилотлар сирасига Халқаро Валюта Фонди ва Жаҳон Банки киради. Ушбу ташкилотлардан қарз олган давлатлар қаттиқ ва оғир шартларга бўйсунди. Бу шартлар давлатларнинг ички сиёсати ва иқтисодиётига бевосита тааллуқли бўлиб, аслида, иқтисодий муаммоларни ҳал этишга эмас, балки уларни янада кучайтиришга хизмат қилади. Масалан, Миср – араб ва Ислон оламида Халқаро Валюта Фондидан энг кўп қарз олган давлатлардан бири бўлса-да – ўта оғир иқтисодий инқирозни бошидан кечирмоқда. Бу ҳолат Мисрнинг ўнлаб йиллардан буён ушбу фондга ўз иқтисодий муаммоларини ҳал қилишда асосий мурожаат манбаси сифатида суяниб келаётганига қарамай юзага келган. Аммо унда иқтисодий аҳвол яхшиланиши ўрнига, муаммолар янада оғирлашди. Бу эса Халқаро Валюта Фонди қўйган шартлар натижасидир. Жумладан: миллий валютани эркин бозор қийматига ўтказиш, энергия ва асосий истеъмол товарларига субсидияларни бекор қилиш, нарх-наво ошиши, солиқлар кўпайиши, давлат активларини хусусийлаштириш каби талаблар – буларнинг барчаси молиявий инфляциянинг кучайишига сабаб бўлди.

Бошқа жиҳатдан, мустамлакачи давлатлар тўғридан-тўғри табиий бойликларга оид шартномаларни тузиб чиқишди. Масалан, сув захиралари ва улардан фойдаланишни тартибга солувчи шартномалар, жумладан, давлатлар ўртасидаги умумий дарёларга доир келишувлар. Бу шартномаларда мазкур сув йўлларида фойдаланувчи халқлар ўртасида «адолатли тақсимот» масаласи муҳокама қилинади. Шунингдек, билвосита тарзда иқлим ўзгариши, глобал исиш ва саноат соҳасига оид халқаро шартномалар ҳам бор. Амалда эса, бундай шартномалар давлатларнинг ички ва ташқи сиёсатларига мажбуран таъсир ўтказувчи қарорлар бўлиб, улар мустамлакачилик сиёсатида хизмат қилувчи муҳим воситага айланган.

Демак, йирик капиталистик давлатлар халқаро ҳуқуқ, унинг ташкилотлари ва шартномалари орқали бошқа давлатларнинг

ички ишларига, жумладан, хизмат кўрсатиш соҳаларига ҳам бевосита аралаша бошлашди. Бу аралашиш муаммоларни янада оғирлаштириб, мураккаблаштирди. Натижада, дунёдаги барча давлатлар озиқ-овқат, соғлиқни сақлаш, таълим ва шунга ўхшаш соҳаларда маълум бир даражада қийинчиликларга дуч келмоқда. Аммо энг кўп жабр кўраётганлар ичида Ислом олами давлатлари биринчи ўринда турибди.

Ислом оламига келганда, бу каби инқирозларнинг яна бир нечта асосий ва муқаррар сабаблари мавжуд. Жумладан: давлатларнинг халқ ишларига етарлича ғамхўрлик кўрсатмаётгани, мавжуд бойлик ва ресурсларнинг нотўғри бошқарилаётгани, фикрловчи зеҳнлар, мутахассислар ва ишчи кучлар каби инсоний ресурсларга етарлича эътибор қаратилмаётгани каби омиллар. Бунинг барчаси, Исломнинг адолатли тузуми ўрнига куфр тузумларини татбиқ этиш оқибатида юзага келган. Чунки Ислом тузуми ҳокимга ўз фуқароларининг ишларига сидқидилдан ғамхўрлик қилиш, уларнинг ишларини тадбир қилиш ва имкони борича муносиб ҳаёт шароитини кафолатлаш мажбуриятини юклаган. Ҳатто буюк халифа Умар ибн Хаттоб халифалиги даврида: «Агар Ироқда бир хачир қоқилиб кетса, қиёмат куни Аллоҳ мендан: «Нега унга йўл тайёрламадинг, эй Умар?» деб сўрайди, деб қўрқаман», деганлар.

Шунингдек, асосий сабаблардан яна бири – тоғут, малай ва хоин ҳукмдорларнинг ҳокимиятни қўлга олиши ва мусулмон юртларини ғарб мустамлакачиларининг талон-торожига топшириб қўйишидир. Улар мустамлакачи хўжайинларини рози қилиш учун давлатларни кризисларга ботириб, халқларни ҳақиқий ўзгариш йўлидан ва Уммат салтанатини қайта тиклаш ғоясидан чалғитишга уринишмоқда.

Агар исломий юртларнинг бойлик ва ресурсларини батафсил таҳлил қилсак, уларнинг миқдори ва хилма-хиллиги ажабланарли даражада эканини кўрамиз. Бу бойликлар аҳолига юқори даражадаги хизматларни тақдим этиш учун етарли, халқнинг қадрли ҳаёт кечириш ҳуқуқини таъминлаши ва уни кафолатлаши керак эди. Аммо юқорида зикр этилган сабаблар туфайли бу юртларда фаровонлик ва барака ўрнига турли хил инқирозлар вужудга келмоқда. Айниқса ер ости бойликларини хоин ҳукмдорлар мустамлакачиларга топшириб,

ўз фойдалари учун ишлатиш ва улар устида тўлиқ назорат ўрнатишларига йўл очиб беришмоқда.

Исломий юртлардаги бойликлардан бири бу – сув бойлигидир. Юртларимиз ер усти ва ости сувларига жуда бой. Аммо шунга қарамай, Ислом оламида ичишга яроқли сув танқислиги деярли умумий муаммога айланган. Масалан, Миср ва Судан ичимлик суви етишмовчилигидан азият чекмоқда. Гарчи Нил дарёси айнан шу юртлар ҳудудидан оқиб ўтса ҳам, улар «сув танқислиги ҳудудлари» сифатида расман тан олиниши хавфи остида турибди! Бу муаммо Эфиопия қурган Наҳза тўғони туфайли келиб чиқди. Чунки у Нил сувларидан фойдаланишда Миср ва Судан улушини адолатсиз тарзда камайтирди. Бундан ташқари, Нил сувининг кимёвий моддалар, қишлоқ хўжалиги пестицидлари ва канализация чиқиндилари билан ифлосланиши ҳам жиддий хавф туғдирмоқда. Аммо ҳар икки давлат бу ифлосланишнинг олдини олиш ёки юз берганда уни бартараф этиш учун зарур чораларни кўрмапти. Аслида агар ҳақиқий ғамхўрлик ва оқилона бошқарув мавжуд бўлганида, бу муаммоларни ҳал этиш мумкин эди. Шунингдек, бу инқирозни янада кучайтирувчи яна бир омил сифатида ҳар икки давлатнинг мустамлакачиларнинг сиёсий режаларига бўйсунганини ҳам таъкидлаш лозим. Жумладан, Судандаги фуқаролик уруши – уни АҚШга хизмат қилувчи агентлар бошқармоқда – мамлакатда ичимлик суви танқислигини муаммосини янада оғирлаштирди.

Ироқ ҳам – Дажла ва Фурот дарёлари бўйида жойлашган водий бўлганига қарамай – оғир сув танқислиги муаммосини бошдан кечирмоқда. Бу инқироз, аввало, ҳукуматдаги маъмурий коррупция ҳамда Дажла ва Фурот дарёлари сатҳининг пасайишига боғлиқ бўлиб, унга Туркия ҳудудида қурилаётган тўғонлар асосий сабаблардан бири бўлмоқда.

Ҳатто ер усти суви манбаларига эга бўлмаган юртлар ҳам ер ости сувларига жуда бойдир. Кўплаб мусулмон юртлари – жумладан Саудия, Жазоир ва Иордания – айнан шу манбаларга таяниб яшамоқдалар.

Яъни, сув танқислиги муаммоси ҳеч қандай ҳолда юртда сувнинг етишмаслиги натижаси эмас. Зеро, сув мавжуд ҳамда давлатларнинг аксарияти ер усти ва ер ости сувларига бой.

Ҳатто денгиз сувини ҳам замонавий туздан тозалаш технологиялари орқали, масалан, қишлоқ хўжалигида фойдаланиш учун мослаштириш мумкин. Бироқ, халққа ғамхўрликнинг йўқлиги, маъмурий бошқарувда коррупциянинг кенг тарқалиши, мустамлакачилар ҳамда уларнинг ташкилот ва келишувларига бўйсуниб – ана шулар асосий омил сифатида инқирозларни келтириб чиқаряпти ва уларни янада оғирлаштиряпти.

Ислоний юртлардаги инсоний ресурслар – уларни ноёб деб баҳолаш мумкин. Муслмон жамиятлари, асосан, ёшлардан иборат бўлиб, меҳнат қилиш, билим олиш ва тажриба тўплашга улкан қизиқиш билан ёндашади. Аммо бу улкан ресурслар исроф бўлмоқда, улар ҳукуматлари томонидан етарлича ғамхўрлик ва қўллаб-қувватлашга эга эмас. Бу эса таълим тизимидан тортиб, муносиб иш ўринлари яратишгача бўлган барча жабҳада кўзга ташланади. Агар ушбу ресурслар учун зарур имкониятлар яратилиб, уларнинг йўналиши тўғри ташкил этилса, улар ишлаб чиқаришга жалб этилиб, технологик, илмий ва саноат ривожланишидан самарали фойдаланадиган мутахассислар, муҳандислар ва экспертлар етишиб чиқарди. Бу эса хизматлар соҳасини кенгайтириш ҳамда унинг сифати ва даражасини оширишга хизмат қилган бўларди.

Масалан, Ливанда чиқиндилар муаммоси энг жиддий экологик инқирозлардан биридир. 2015 йилда ушбу муаммо тоқат қилиб бўлмас даражага етиб, уни бартараф этиш талабида оммавий норозилик намойишлари ўтказилган эди. Бу ҳолатга қарши, дунёдаги илғор саноат технологиялари чиқиндиларни муаммо деб эмас, фойдаланиладиган ресурс сифатида кўради. Масалан, Швеция каби баъзи етакчи давлатлар чиқиндиларни импорт қилиб, улардан энергия ишлаб чиқариш соҳасида улкан ютуқларга эришган.

Яна бир мисол – озиқ-овқат инқирози. Аслида, ҳайвонот ва зироатчилик ресурсларига ғамхўрлик ва тўғри бошқарув кўрсатилса, шунингдек, инсоний қувватни қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат ишлаб чиқаришга тўғри йўналтирилса, Ислон юртлари бутун дунё эҳтиёжларини қондириш учун етарли миқдорда озиқ-овқат ишлаб чиқаришга қодир. Бироқ шунга қарамай, муслмонлар бугунги кунда қашшоқлик ва очлик балосидан азият чекмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, Ислом оламидаги хизмат соҳасига оид инқирозларнинг асл сабаби – бу юртлардаги бошқарув низомлари ва уларнинг мустамлакачига тўла бўйсунитидир. Ушбу инқирозларни радикал бартараф этиш Ислом давлатини тиклашга боғлиқ. Зеро, айнан шу давлат инсонларга муносиб ҳаётни таъминлай олади. Ҳатто тошқин, zilзила ёки қурғоқчилик каби табиий офатлар юз берган тақдирда ҳам, у жорий этадиган иқтисодий низом ҳар қандай шароитда инсон учун муносиб даражада хизмат кўрсатилишини кафолатлайди. □

ШАРЪИЙ НУҚТАИ НАЗАРДАН ҲИЗБИЙ ФАОЛИЯТ

Фодий Салмий – Яман вилояти

Ҳизб сўзининг луғавий маъноси: Араб тилидаги الحزب (ҳизб) сўзи луғатшунослар ва қадимги тил манбаларида бир нечта маъно ва мазмунга эга. Бу маънолар қуйидагича шарҳланади:

Асл луғавий маъноси: ҳизб сўзи луғатда, аслида, битта раъй ёки мақсад атрофида жамланган одамлар гуруҳини англатади.

Ибн Форис «Мақойисул-луға» китобида бундай деган: «Ҳизб – одамлардан бир жамоадир. Бу сўзнинг илдизи жамланиш ва бирлашиш маъноларидан келиб чиққан».

Жавҳарий «Сиҳоҳ» асарида бундай дейди: «Ҳизб – одамлардан бир тоифадир. Унинг кўплик шакли эса «аҳзоб»дир».

«Ҳизб» сўзининг яна бир маъноси – қисм ва улушдир. Масалан, «هذا حزبي من الأمر» бу ишдаги менинг насибам» каби.

«Ҳизб» сўзи вақт ёки муайян бир марта ифодасида ҳам ишлатилади. Масалан: «قرأت القرآن في جزءٍ من الليل» Қуръонни туннинг бир қисмида ўқидим» каби.

«Ҳизб» сўзи баъзида китоб ёки унинг маълум қисми маъносида ҳам ишлатилади. Масалан: «جزء القرآن» Қуръоннинг бир қисми» каби.

جزء билан جزء ўртасида фарқ:

جزء сўзи касрали ح ва сукунли ز ҳарфи билан келиб, жамоа ва гуруҳ маъносини, جزء эса фатҳали ح ва ز билан келган феъл бўлиб, «жамланмоқ» ёки «масала устида қарор қабул қилмоқ» маъносини англатади.

«Ҳизб» сўзи истилоҳда қўлланиладиган соҳасига қараб (сиёсий, шаръий, сўфиликка оид ва ижтимоий) фарқланувчи турли хил далолатларга эга. Қуйида истилоҳ аҳли наздида унинг муфассал баёнини келтирамиз:

«Ҳизб» сўзининг замонавий сиёсий истилоҳдаги маъноси:

Таърифи: Ўз идеологияси ёки муштарак дастурига эга бўлган ҳамда ҳокимиятда иштирок этиш ёки сиёсий қарорларга таъсир ўтказишни мақсад қилган жамойи уюшма.

Хусусиятлари:

Ташкиллашган ва раҳбариятга эга бўлган, ҳокимиятга етишга ёки унга муҳолифатда бўлишга интиладиган тузилма.

«Ҳизб» сўзининг сўфилик ва ибодатга хос маъноси:

Сўфиликка оид ҳизблар маълум бир тасаввуф тариқатига тааллуқли бўлган жамоий аврод ва зикрлардан иборат. Масалан, Шозилий тариқатидаги «Ҳизбул Баҳр». Улар сиёсий тузилмадан кўра кўпроқ руҳий-маънавий гуруҳ сифатида баҳоланади.

«Ҳизб» сўзининг ижтимоий ҳаётга оид маъноси:

Ибн Халдун «Муқаддима» асарида «ҳизб» сўзини насаб ёки умумий манфаатлар асосида бирлашган жамоа сифатида таърифлайди. Масалан, қабилавий ҳизблар ёки ҳарбий ҳизблар каби.

«Ҳизб» сўзининг шаръий истилоҳдаги маъноси:

Муайян манҳаж (йўналиш) устида уюшган жамоа ёки гуруҳ. Унинг ҳақ ёки ботил бўлишининг фарқи йўқ. Унинг ҳукми – мақсади ва шариатга мувофиқ келишига қараб турлича бўлади.

«Ҳизб» сўзининг шаръий таърифи: Шаръий истилоҳда «ҳизб» сўздан муайян манҳаж ёки фикрга мансуб бўлган уюшган жамоа назарда тутилади. Унинг йўли шариатга мувофиқ келадими ёки зидми фарқ қилмайди. Ушбу таъриф Қуръони ва Суннат нусусларига ҳамда салафи солиҳлар тушунчасига асосланган.

«Ҳизб» сўзи шариатда қуйидаги маъноларга бўлинади:

حِزْبُ اللَّهِ (Ҳизбуллоҳ – Аллоҳнинг ҳизби) ҳақ аҳли, Аллоҳнинг Китоби ва Росули ﷺ нинг Суннатида сидқидилдан эргашган, бидъат ва залолатдан четлашган мўминлар деган маъно тушунилади.

Уларнинг асосий сифатлари:

Эргашиш, бидъат чиқариш эмас;

Ҳақ йўлида бирлашиш, бўлиниш эмас;

Аллоҳга, Росулига ва мўминларга бўлган садоқат.

Бунга Аллоҳ Таолонинг ушбу каломи далил:

﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾

«Кимда-ким Аллоҳни, Росулини ва мўминларни дўст тутса, (нажот топгай), зеро, фақат Аллоҳнинг ҳизби, ана ўшалар ғолиблардир» [Моида: 56]

Шайтоннинг ҳизблари (ботил аҳли): улар Қуръон ва Суннатга хилоф йўл тутган ҳар қандай гуруҳ бўлиб, бидъатга ва нафс-ҳавога эргашганлар ҳисобланади.

Уларнинг сифатлари:

Динга бидъатлар киритиш;

Бўлиниш ва ихтилоф;

Дин душманларини дўст тутиш.

Бунга далил Аллоҳ Таолонинг ушбу каломидир:

﴿اَسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَاَنۡسَاهُمْ ذِكۡرَ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ حِزۡبُ الشَّيْطٰنِ اَلَا اِنَّ حِزۡبَ الشَّيْطٰنِ هُمُ الْخٰسِرُونَ﴾

«Уларни шайтон эгаллаб олиб, уларга Аллоҳни эслашни унуттирди. Ана ўшалар шайтоннинг ҳизбидир. Огоҳ бўлинг: албатта шайтоннинг ҳизби (бўлган кимсаларгина) зиён кўргувчилардир» [Мужодала: 19]

Шаръий жиҳатдан жоиз ҳизбнинг сифатлари:

Қуръон ва Суннат асосида мустаҳкам туради;

Маъруфга буюриб, мункардан қайтаради;

Бидъатлар орқали Умматдан ажралиб турмайди ва парокандаликка сабаб бўлмайди.

Яхшилик ва тақво йўлида ҳамкорлик қилади, гуноҳ ва ҳаддан ошиш йўлида ҳамкорлик қилмайди;

Ирқчилик асосида уюшишдан ва жирканч ҳизбий манфаатпарастликдан узоқ бўлади.

«Ҳизб» сўзи келган оятлар:

Қуръони Каримда «ҳизб» сўзи ва унинг ясамалари бир неча ўринларда келган. У асосан – хоҳ ҳақ, хоҳ ботил ҳизблар бўлсин – ўзаро иттифоқчи ёки рақиб жамоалар ҳақида сўз юритилган ўринларда қўлланган. Қуйида ушбу лафз очиқ зикр қилинган оятларни келтирамиз:

﴿وَمَن يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَإِنَّ حِزۡبَ اللّٰهِ هُمُ الْغٰلِبُونَ﴾

«Кимда-ким Аллоҳни, Росулини ва мўминларни дўст тутса, (нажот топгай). Зеро, фақат Аллоҳнинг ҳизби, ана ўшалар ғолиблардир» [Моида: 56]

Оят далолати: «Аллоҳнинг ҳизби» (мўминлар) ғолиб бўлувчилардир, чунки улар Аллоҳга итоат этган ҳолда ҳаракат қиладилар.

﴿اَسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَاَنۡسَاهُمْ ذِكۡرَ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ حِزۡبُ الشَّيْطٰنِ اَلَا اِنَّ حِزۡبَ الشَّيْطٰنِ هُمُ الْخٰسِرُونَ﴾

«Уларни шайтон эгаллаб олиб, уларга Аллоҳни эслашни унуттирди. Ана ўшалар шайтоннинг ҳизбидирлар. Огоҳ бўлинг: албатта шайтоннинг ҳизби (бўлган кимсаларгина) зиён кўргувчилардир» [Мужодала: 19]

Оят далолати: «Шайтоннинг ҳизби» (кофирлар ва мунофиқлар)дан қаттиқ огоҳлантириш бор ва уларнинг зиён кўриши баён қилинган.

﴿مِنَ الَّذِينَ قَرَأُوا دِيْنَهُمْ وَكَانُوا شَيْعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾

«Улар (яъни мушриклар) динларини бўлиб, фирқа-фирқа бўлиб олишгандир. Ҳар бир фирқа-ҳизб ўзларидаги нарса билан хурсанддир» [Рум: 32]

Оят далолати: Ҳаққа асосланмаган фикрлари билан ғурурланиб, Ислом динини бўлиб юборишга уринган ва ўзаро тортишувга тушган ҳизблар (жамоалар) танқид қилинди.

﴿فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾

«Сўнг (одамлар) ишларини (яъни динларини) бўлакларга бўлиб юборишди. Ҳар бир ҳизб-гуруҳ ўз олдиларидаги нарса (дин) билан хурсанддир» [Мўминун: 53]

Оят далолати: Бу оятда фирқа-фирқа бўлиш ва ботил асосида уюшиш борасида Рум сурасига ташбиҳ бор.

﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَمٌ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾

«Сизларнинг умматингиз, ҳақиқатда битта (Ислом) Умматидир, Мен эса (барчангизнинг) Роббингизман. Бас, Менгагина ибодат қилинглар» [Анбиё: 92]

Оят оқими: Бу оят низолашувчи ҳизбларни маломат қилган оятлардан сўнг келиб, Уммат бирлиги зарурлигини қатъий таъкидлаган.

Аҳзоб сураси (тўлиқ сура):

Бу сурага الأحزاب (Аҳзоб-ҳизблар) деб ном берилишига Хандақ ғазотида турли гуруҳлар (Қурайш, Ғатафон, яҳудийлар) муслмонларга қарши иттифоқ тузишгани сабаб бўлган. Бунга сурадаги 10-11 оятлар ҳам далолат қилади:

﴿وَإِذْ زَاغَتْ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّهِ الظُّنُونَا * هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا﴾

«Ўшанда кўзлар тиниб, юраклар бўғизларга тиқилиб қолган ва сизлар Аллоҳ ҳақида (турли) гумонлар қила бошлаган эдинглар. Ана ўша жойда мўминлар (яна бир бор) имтиҳон қилиндилар ва (бу даҳшатдан) қаттиқ ларзага тушдилар»

[Аҳзоб 10-11]

1 – Ушбу оятларнинг тафсири:

Муфассирларнинг

﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾

«Кимда-ким Аллоҳни, Росулини ва мўминларни дўст тутса, (нажот топгай). Зеро, фақат Аллоҳнинг ҳизби, ана ўшалар ғолиблардир»

[Моида: 56]

оятини қилган тафсири:

Ушбу оят ким Аллоҳ ва Росулини ҳамда мўминларни дўст тутса, албатта кофиру мунофиқлардан ғолиб чиқажагини, чунки бундай инсонлар «Аллоҳнинг ҳизби» эканини, энди, ким Аллоҳнинг душманларини дўст тутса, шубҳасиз, улар зиён кўражакларини баён қилади. Ушбу оят мусулмонларга қарши иттифоқ тузган мунофиқлар ва яҳудийларга раддия сифатида нозил қилинган.

2 – Муфассал тафсирлар:

а) Табарий тафсири «Жомиул баён»: «Бу оят яҳудийларни ўзларига дўст тутган мунофиқлар ҳақида нозил бўлган. Оят ҳақиқий дўстлик фақат Аллоҳ, Росули ва мўминлар билан бўлиши лозимлигини, Аллоҳнинг ҳизби Аллоҳга итоатда бирлашган ва шунинг учун ҳам душман устидан ғолиб келган гурӯҳ эканини баён қилади».

б) Ибн Касир тафсири «Тафсирул Қуръанил Азим»: «Бу оят мўминларни дўст тутишга ва кофирларни – ҳатто улар яқинлардан бўлишса ҳам – дўст тутишни бас қилишга буюради. Оятга кўра, агар шундай қилинса бу дунёда нусрат ва охиратда жаннат бўлажаги таъкидлаган».

в) Қуртубийнинг «Жомиуллиаҳкамил Қуръан» тафсири: «Оят Аллоҳни дўст тутиш Унинг шариатида эргашишни талаб қилишини, Росулulloҳ ﷺни дўст тутиш у зотнинг суннатларига эргашиш билан амалга ошишини баён қилган. Аллоҳнинг ҳизби: аҳли сунна вал жамоа вакиллари дир, бидъат ва залолатга кетган фирқалар эмас».

г) Саъдийнинг «Тайсирул Каримир Роҳман» тафсири: «Ушбу оят мўминларга дўстликни ҳавои нафсга эмас, ҳаққа асосан танлашни ўргатади».

Оятда зикр этилган «ғолиб бўлиш» икки соҳани қамраб олади:

Ҳужжат ва ҳидоят орқали маънавий жиҳатдан ғолиб бўлиш;

Душман устидан нусрат қучиш билан моддий жиҳатдан ғолиб бўлиш.

Оятдан чиқадиган маънолар қуйидагилардан иборат:

Мўминлар билан дўстлашиш ва кофирлар билан алоқани узишнинг вожиблиги, ҳатто кофирлар (Тавба сурасининг 23-оятида келганидек) ота-она ёки фарзандлар каби яқин қариндошлар бўлса ҳам. Мўминлар учун ҳақиқий ғолиблик, гарчи кечикса ҳам. Чунки у илоҳий ваъдадир. Кофирларни мусулмонларга қарши дўст тутиш каби Исломга қарши иттифоқларга қўшилишдан огоҳлантириш.

Ушбу

﴿اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ﴾

«Уларни шайтон эгаллаб олиб, уларга Аллоҳни эслашни унуттирди. Ана ўшалар шайтоннинг ҳизбидирлар»

[Мужодала: 19]

оятининг умумий тафсири:

Оятда инсонлардан бир тоифанинг ҳолати тасвирланади: Шайтон уларнинг қалбини эгаллаб, уларни йўлдан оздиргани, улар Аллоҳни зикр қилишни ва Унинг ҳидоятига эргашишни унутиб, оқибатда шайтоннинг ҳизбига айланишгани, бу каби кимсаларнинг охири очиқ-ойдин зиён эканлиги таъкидланган.

Ибн Касир «Тафсирул Қуръанил Азим»: Оятдаги эгаллаб олишдан мурод, шайтон уларнинг қалблари устидан тўлиқ ҳукмронлик ўрнатиши, улар худди шайтонинг асирларига айланиб қолганларидир.

Зиён кўришдан мурод, залолатга кириш билан бу дунёда зиён кўриш, аламли азобга дучор бўлиш билан охиратда зиён кўришдир. Ушбу оятда Иломни зоҳирда кўрсатиб, қалбларида эса кўфрни пинҳон тутадиган мунофиқлар зикр қилинган.

Табарийнинг «Жомиул баён» тафсири:

﴿اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ﴾ **Шайтон уларни эгаллаб олди**): Яъни шайтон улар устидан ғолиб келиб, уларни ўз итоатига солиб

олди. (حِزْبُ الشَّيْطَانِ) **шайтоннинг ҳизби**): ҳар ким нафсига эргашиб, Аллоҳга осий бўлса, у шайтоннинг ҳизбига мансубдир.

Қуртубий «Жомиуллиаҳкамил Қуръан» тафсирида таъкидлайди: «Инсон гуноҳлар содир этмаса ва ғафлатга тушмаса, шайтон уни эгаллай олмайди. Шунингдек, мазкур оятда зикр қилинган «шайтон ҳизби» олдинги (Мужодала 22) оятдаги «Аллоҳнинг ҳизбига» муқобил қилиб қўйилган».

Саъдийнинг «Тайсирул Каримур Роҳман» тафсири: Бу оят Аллоҳни зикр қилишдан ғафлатда қолишдан қаттиқ огоҳлантиради. Зеро, ким уни зикр қилишдан ғафлатда қолса, уни албатта шайтон эгаллаб олади.

الخسران (зиён кўриш)дан мурод, иймонни, дунё саодатини ва жаннатни қўлдан бой бериш демакдир.

Ибн Ошур «Таҳрир ва Танвир»да: Оятдаги (أَسْتَحْوَذَ) **шайтоннинг эгалламоғи**)дан мурод, инсонни аста-секин ифволар билан ўз измига тортиб, оқибатда уни маънавий қулга айлантеришидир. Бу билан Шайтоннинг ҳизби ҳар бир мушрик, мунофиқ ва бидъатчи кимсани ўз ичига олади.

Энди,

(مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ)

«Улар (яъни мушриклар) динларини бўлиб, фирқа-фирқа бўлиб олишгандир. Ҳар бир фирқа-ҳизб ўзларидаги нарса билан хурсанддир» [Рум: 32]

ояти тафсирига келсак, бу оят мусулмонларни огоҳлантириб, мушрикларга ўхшашдан, яъни динни гуруҳларга, низолашувчи ҳизбларга бўлиб юборишдан қайтаради. Чунки ундайлар ўз ёлғон эътиқоди билан мағрурланиб, ўз йўлини ҳақ деб хурсанд бўлиб юради. Оят Умматнинг бирлигини парчалайдиган фирқаларга бўлиниш ва мазҳабий ихтилофларни қаттиқ қоралайди.

Оят тафсилоти ҳақида муфассирларнинг сўзлари:

Табарий: مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ: яҳудий ва насроний каби ўз ҳақ динини ўзгартириб юборганлар назарда тутилган. Чунки улар Аллоҳнинг динини бўлиб, баъзи қисмини қабул қилиб, баъзисини инкор этишди, ёки биратўла ташлаб қўйишади.

وَكَاؤُوا شَيْعًا: улар турли тоифаларга бўлинган деганидир. Улардан ҳар бир гуруҳ алоҳида маъбудга (бутлар, юлдузлар, оташ ва бошқаларга) ибодат қилишади.

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ҳар бир ҳизб ўзларининг ихтилофли ақидалари, бидъатлари ва ботил эътиқодлари билан мағрур-шод бўлиб, ҳақиқат бизда деб ўйлаган, аслида ўзлари залолатга ботишган.

Ибн Касир: Ушбу оят (яҳудийлар, насронийлар, мажусийлар, бутпарастлар каби) барча ботил дин эгаларини ўз ичига олади. Улар ўз динларида ихтилоф қилиб, фирқаларга бўлиниб кетишган. Ибн Касир яна ушбу оят динда фирқаланган айрим мусулмонлар фирқаларига ҳам тўғри келишига, фақат Китобу Суннатни маҳкам тутган аҳли сунна вал жамоа бундан мустасно эканига ишора қилган.

Саъдий: Бу оят динда тафриқага бўлинишни қоралайди. Ҳолбуки, дин битта, Пайғамбар битта, Илоҳ битта.

Оят диндаги иккиламчи масалалар устида талашиб-тортишишдан ва оқибатда мусулмонлар ўртасида низо ва бўлиниш келиб чиқишидан огоҳлантиради.

Оятдаги شَيْعًا сўзини Қуртубий ва Бағавий бундай тафсир қилганлар:

«Бу оятда қайд этилган тоифалар – ўз динларида парчаланиб кетган ва ўзаро душманликка юз тутган гуруҳлардир. Жумладан, «фарисийлар ва содуқийлар» каби фирқаларга бўлинган яҳудийлар ҳамда «несторийлик, яъқубийлик ва бошқа мазҳаблар»га бўлинган насронийлар каби».

فَرِحُونَ сўзи ўз фикрларига – ҳатто бу фикрлари ҳаққа хилоф бўлса ҳам – ўзлари маҳлиё бўлиб шод юрганлар, деганидир.

Саййид Қутб «Зилол»да бундай деган: «Ушбу оят жоҳилиятдаги илгариги ва ҳозирги жамиятларнинг воқелигини акс эттиради. Чунки бу жамиятларда сохта «илоҳлар» (нафс-ҳаво, ҳокимият, бойлик ва ҳ.к.) жуда кўп. Ислом ягона манҳаж ва ғояга чақиради, турли ҳизб ва фирқалар эса ўзларининг тор манфаатлари билан ғурурланишади, холос».

«Тафсирул васит»да бундай дейилган:

(فَرَّقُوا دِينَهُمْ)дан мурод, динда янги бидъатларни ўйлаб топиш, масалан, фаришталарга ёки авлиёларга ибодат қилиш каби».

Унда таъкидланишича, ботилга хурсанд бўлиш жаҳолатга берилиб, ҳаққа итоат қилмаслик натижасидир. Оятда диндаги бидъатлардан огоҳлантирилган: ҳар қандай бидъат бўлинишга олиб боради, худди яҳудийлик ва насронийликда юз бергани каби.

(فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبْرًا كُلَّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ)

«Сўнг (одамлар) ишларини (яъни динларини) бўлакларга бўлиб юборишди. Ҳар бир ҳизб ўз олдиларидаги нарса (дин) билан хурсанддир» [Мўминун: 53]

Бу оятдаги умумий маъно: ушбу оятда олдин битта динда бўлган умматларнинг турли фирқаларга ажралиб, ўзаро қирпичоқ бўладиган душманларга айланиши, ҳар бир гуруҳ ўз раъйига ёпишиб олиб, ўз ботилига хурсанд бўлиши, «мен ҳақман» дейиши тасвирланади. Бу огоҳлантириш Ислом Умматига ҳам қаратилган бўлиб, уни бўлинишдан огоҳлантирмоқда.

Муфассирлар сўзларининг тафсилоти:

Ибн Касир:

(فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبْرًا) **Сўнг (одамлар) ишларини (яъни динларини) бўлакларга бўлиб юборишди**) яъни, улар ўз динида турли мазҳабларга бўлиниб кетишди, худди яҳудийлар, насронийлар ва мажусийлар каби. Натижада ҳар бир тоифа ўзининг ҳақдан оғган эътиқодига эга бўлди.

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ: ҳар бир тоифа ўз бидъатига мағрур бўлиб, уни ҳақ деб ўйлайди. Бу ҳолат Исломдаги хаворижлар ва рофизийларга, ёки насронийликдаги несторий ва яъқубий тоифалар ҳолатига ўхшайди.

Табарий: «**Зўр**дан мурод, улар динини турли китобларга (масалан, ўзгартирилган Забур ва Тавротга) айлантириб юборишди, шу билан динни ўзаро зид қисмларга бўлиб ташлашди, демакдир.

Тафриқа Аллоҳ пайғамбарларни юборганидан кейин бошланган. Одамлар пайғамбарлар келтирган динни ўзгартириб, шахсий хоҳиш-истаклари йўлида бўлинишган.

Саъдий: «Бу оят мусулмонларни аввалги умматлар каби бўлинишдан қайтаради. Бирор шаръий далилга таянмаган ҳолда ўз раъйдан мамнун бўлиш – адашиш аломатларидан эканини таъкидлайди. Шунингдек, Қуръон ва Суннатни маҳкам ушлашга, мазҳаб ёки шахслар учун мутаассиблик қилишдан воз кечишга даъват қилади».

Мавдудий: «Тафсирут-Таҳрир»: У оятни суранинг умумий оқимиға боғлайди. Унга кўра Нух عليه السلام дан Муҳаммад عليه السلام гача бўлган барча пайғамбарларнинг даъвати ягона бўлган, аммо уларга эргашган умматлар тафриқага йўл қўйишган. Тафриқа одатда асл диннинг таҳриф қилиниши натижасида вужудга келишини таъкидлайди, яҳудийлик ва насронийликда бўлгани каби.

Қуртубий: Оятдаги **فرحون** деганда «хурсандчилик» танқид остига олинган, чунки у ҳақиқатни билмасликдан келиб чиққан, худди бидъат ёки бошқаларга нисбатан кибр қилиш билан хурсанд бўлиш каби.

Мисол тариқасида Мусо عليه السلام дан кейин Бану Исроил ўртасида юз берган тафриқа ҳолати келтирилган.

Ҳизб сўзининг Суннати набавийда ва саҳобалар сўзларида келиши:

1 – Адашган ҳизбларга киришни қоралаган ҳадисда Набий عليه السلام бундай деганлар:

﴿أَلَا إِنَّ نَبِيَّكُمْ قَدْ بَرِئَ مِمَّنْ فَرَّقَ دِينَهُ وَاخْتَرَبَ﴾

«Огоҳ бўлинг, Набийингиз динини бўлган ва тўда-тўда бўлиб ажралганлардан безорлигини эълон қилади». (Абу Довуд ривояти).

Ҳадис маъноси: Набий عليه السلام динини фирқага ажратган, уни турли ҳизб ва тўдаларга бўлиб ташлаган одамлардан безорлигини эълон қилдилар. Худди куфр ҳизблари ва бидъатчи гуруҳлар каби.

Аллоҳнинг ҳизбини мақтаган ҳадислар:

Қуръони Карим Аллоҳнинг

﴿أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

«Огоҳ бўлингизким, албатта Аллоҳнинг ҳизбигина нажот топгувчидирлар!» [Мужодала 22]

деган сўзидаги Аллоҳнинг ҳизбини – улар мўмин, тақводор ва Аллоҳнинг динига нусрат берадиган зотлар деб таърифлаган.

Саҳобаларнинг сўзларида:

Билол ибн Рабоҳ رضي الله عنه вафоти пайтида бундай деган: «Эртага севиклиларимиз Муҳаммад ﷺ ва у зотнинг ҳизби (аъзоларини) учратамиз». Бу сўз билан Билол Суннатга амал қилувчи саҳобалар ва тобеинларни назарда тутган.

Оиша رضي الله عنها: Росулulloҳ ﷺнинг аёлларини икки ҳизб деб сифатлаганлар: Биринчиси Оиша ва Ҳафсадан иборат ҳизб, иккинчиси Умму Салама ва қолган завжаларидан иборат ҳизб.

Умар ибн Хаттоб رضي الله عنه мусулмонлар жамоасини маҳкам ушлашни тарғиб қилар, фирқадан қайтарар эди. Бу эса қораланган ҳизбий уюшиш исломий бирликка хилоф бўлган уюшиш эканини англатади.

Ибн Таймиянинг ҳизблар тузиш жоизлигига оид фатвоси:

Шайхул Ислом Ибн Таймия бундай дейди: «Ҳизб раҳбарига келсак, у ҳизб бўлиб уюшган бир тоифанинг бошлиғидир. Агар улар Аллоҳ ва Росули буюрган ишларда – уларга ҳеч нарсани қўшмай ва камайтирмай – уюшган бўлсалар, улар (ҳақиқий) мўминлардир. Уларга мўминлар ҳуқуқлари ва вазифалари берилади. Агар улар бунга (яъни, Аллоҳ ва Росулининг буйруқларига) бирор нарсани қўшсалар ёки камайтирсалар – масалан, уларнинг ҳизбига кирган кишига ҳақда ҳам, ботилда ҳам тарафкашлик қилиш, уларнинг ҳизбига кирмаган кишидан, унинг ҳақда ёки ботилда бўлишига қарамай, юз ўгириш каби – Аллоҳ ва Росули қоралаган ҳизб бўладилар. Зеро, Аллоҳ ва Росули жамоат ва иттифоққа буюрган, тафриқа ва ихтилофдан қайтарган, яхшилик ва тақво йўлида ҳамкорлик қилишга буюрган, гуноҳ ва ҳаддан ошиш йўлида ҳамкорлик қилишдан қайтарган». (Мажмуул фатово 11-92).

Фатвога изоҳ:

Шайхул Ислом Ибн Таймия роҳимаҳуллоҳ жамоалар ҳақида ўзининг аниқ позициясини баён қилади: уларнинг барчасини ҳам бўлиниш ёки ҳаром деб бўлмайди. Шу шарт биланки, агар улар Аллоҳ ва Росули буюрган ишлар асосида, ҳеч нарса қўшмай ва ҳеч нарса камайтирмай бирлашган бўлсалар, бундай жамоалар шариатда жоиз. Ибн Таймиянинг таъкидлашича, бир жамоанинг ҳаром бўлиши қуйидаги ҳолатда намоён бўлади: яъни ўз гуруҳига қўшилган одамга – у ҳақ

устида бўладими ёки ботилда, фарқсиз – тарафкашлик қилса, уларнинг сафида бўлмаганлардан бутунлай юз ўгирса ва бошқалардан ҳақ сўзни қабул қилмаса, бу жамоанинг уюшиши ҳаром бўлади.

Имом Абу Ҳанифа Нўмоннинг раъйи: Ҳизбий уюшиш ҳақида имом Аъзам Абу Ҳанифа Нўмон роҳимаҳуллоҳдан ривоят қилинадики, бу ривоят имом Жассоснинг «Аҳкомул Қуръон» асарида ва бошқа ишончли манбаларда қайд этилган: Бизга Ҳаммоний ривоят қилган, мен Ибн Муборакнинг бундай деганини эшитдим: «Иброҳим Соиғнинг қатл этилгани ҳақида хабар етиб келганда Абу Ҳанифа шундай қаттиқ йиғладики, ҳатто, бизга у киши ўзи ҳам вафот этадигандек туюлди. Мен Абу Ҳанифа билан ёлғиз қолганимда у шундай деди: «Аллоҳга қасамки, у ақлли ва зийрак инсон эди. Мен у киши шундай ҳолатга тушиб қолишидан хавотирланардим». Мен сўрадим: «Бу иш қандай содир бўлди?». У жавоб берди: Иброҳим Соиғ менинг ҳузуримга тез-тез келиб турар, саволлар бериб, ўрганар эди. Аллоҳга итоатда жонини аямасди, жуда тақводор эди. Мен унга баъзи егуликлар таклиф қилардим, у эса улар ҳақида сўраб сўнгра қабул қилар ёки рад этар, баъзан маъқул кўриб тановул қилгани ҳам бўларди. Бир куни у мендан амри маъруф ва наҳий мункар ҳақида сўради. Биз бу ҳақда муҳокама қилдик ва бу амал Аллоҳнинг фарзларидан бири эканига келишдик. Шунда у: «Қўлингизни чўзинг, сизга байъат бермоқчиман», деди. Бу сўзларни эшитганимда кўз олдимда дунё зулматга бурканди. Ибн Муборак деди: Мен Абу Ҳанифадан: «Нега?» деб сўрадим. Абу Ҳанифа жавоб берди: Аллоҳнинг ҳақларидан бирига чақирганида уни рад этдим. Мен унга бундай дедим: агар бу ишни якка одам бошласа, у ўлдирилади. Одамлар учун ҳеч нарса ислоҳ бўлмай қолаверади. Аммо агар у билан бирга солиҳ ёрдамчилар бўлса ва уларга Аллоҳнинг динида ишончли раҳбар бошчилик қилса, шунда бу амал муваффақиятли бўлади. У (Иброҳим) эса ҳар сафар келганида, қарзини талаб қилаётган даъвогар сингари, мени жавобга тортиб турарди. Мен унга айтардим: «Бу ишни битта одам уддалай олмайди. Бу пайғамбарлар ҳам тоқат қилолмаган, осмондан фармон келмай туриб қўл урмаган иш. Бу фарз бошқа фарзлар каби эмас. Чунки бошқа фарзларни киши ўзи адо этиши мумкин, буни эса якка одам бошласа, қони

тўкилади, ўлимга юз тутати. Мен унинг ўзининг ўлдирилишига ёрдам бериб қўйишидан қўрқаман. Агар у ўлдирилса, бошқалар ўз жонини тикишга журъат қилмайди, бу ишни кейинга қолдиради. Зотан фаришталар айтган:

﴿أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

«У ерда бузғунчилик қиладиган, қонлар тўкадиган кимсани (халифа) қиласанми? Ҳолбуки, биз ҳамду сано айтиш билан Сени улуғлаймиз ва Сенинг номингни мудом пок тутамиз. (Аллоҳ) айтди: Мен сизлар билмаган нарсаларни биламан»

[Бақара 30]

Сўнг Иброҳим Соиғ Марвга йўл олди. У ерда Абу Муслим бор эди, унга қаттиқ гапирди. Абу Муслим уни ҳибсга олди. Аммо Хуросоннинг фақиҳ ва зоҳидлари тўпланиб, уни озод қилдиришди. Кейин у яна унга борди, ҳайдалди. Яна борди. Сўнг у бундай деди: Мен Аллоҳ розилиги учун амал қилишим мумкин бўлган ишлар орасида сенга қарши жиҳод қилишдан афзалроғини билмайман. Қўлимда куч йўқ, аммо тилим билан сенга қарши жиҳод қиламан. Аллоҳ гувоҳки, мен Унинг розилиги учун сендан нафратланаман. Шунда Абу Муслим Иброҳимни ўлдирди».

Хулоса:

Халифалик мавжуд бўлмаган ва Аллоҳ шариати тўлиқ татбиқ этилмаган вақтда, Ислом давлатини барпо этишда ҳизбий фаолиятнинг ўрни ва унинг фарзлигига оид муҳим савол ўртага чиқади. Келинг, Қуръон ва Суннатдаги далиллар ҳамда Ислом уламоларининг нуқтаи назарларига таянилган ҳолда тақдим этиладиган шаръий ва амалий ёндашувларни ўрганиб чиқайлик:

Халифаликни тиклаш учун жамоий ҳаракат қилиш шаръан фарзидир.

Бунга шаръий далиллар:

Аллоҳ Таолонинг ушбу каломи:

﴿وَلَتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

«Ораларингиздан яхшиликка (Исломга) даъват қиладиган, маъруфга буюриб, мункардан қайтарадиган бир уммат (гуруҳ) бўлсин, ана ўшалар нажот топгувчилардир»

[Оли Имрон 104]

Бу ердаги الأمة (уммат) сўзи якка эмас, балки жамоий тузилмани ўз ичига олади. Бу эса тартибли ҳизбий фаолиятнинг шаръийлигига далолат қилади.

Ҳадиси Набавийдан далил:

«إِنَّمَا الْإِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتِلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيَتَّقِي بِهِ»

«Имом-халифа қалқондир, унинг ортида туриб жанг қилинади ва у билан ҳимояланилади». (Муттафақун алайҳ). Бу – мусулмонларни ҳимоя қиладиган сиёсий вужуднинг мавжуд бўлиши зарурлигини англатади.

Кўриниб турибдики, ҳизбий фаолият фарзи кифоя бўлиб, уни баъзилар адо этса, қолганлардан соқит бўлади. Чунки бугунги кунда биз Ислом давлати йўқлиги шароитида яшар эканмиз, рошид Халифаликни барпо этиш орқали исломий ҳаётни қайта бошлаш рўёбга чиқиши учун ҳизбий фаолият мавжуд бўлиши вожиб ҳисобланади. Ҳизб фаолияти қуйидагиларга асосланади: Умматга Исломни кенг қамровли ҳаёт низоми сифатида тушунтириш орқали сиёсий сақофат бериш; Секюляр фикрлар ва инсон ўйлаб топган тузумларга қарши фикрий кураш олиб бориш; Аллоҳ нозил қилганидан бошқаси билан ҳукм юритаётган малай ҳукмдорларни ағдариш учун уларга тинч сиёсий босим ўтказиш; Умматнинг ҳақиқий манфаатларини табанний қилиш. Демократик низомларда иштирок этиш эса жоиз эмас. Чунки бу Аллоҳ нозил қилганидан бошқаси билан ҳукм юритишни қонуний деб тан олишни англатади, бу эса шаръан ҳаромдир.

Бугунги кунда Уммат қилиши фарз бўлган ишлар қуйидагилар:

– Сиёсий онгни ошириш: Яъни Халифаликнинг йўқлиги заифлик, парчаланиш ва босиб олиниш каби барча инқирозларнинг асл сабаби эканини тушуниш.

– Тартибли сиёсий фаолиятни қўллаб-қувватлаш: Яъни шариятга қатъий риоя қиладиган, Исломни ўз фикрий етакчиси қилиб белгилаган ва асосий ақидавий тамойиллардан ҳеч қачон чекинмайдиган исломий ҳизбларга қўшилиш.

– Илмоний тузумларни рад этиш. Чунки уларда иштирок этиш мавжуд вазиятни янада мустаҳкамлайди.

– Нусратга тайёргарлик. Бу Халифалик барпо этилгандан сўнг уни бошқарадиган лойиқ кадрларни тайёрлашни ўз ичига олади.

Энг асосий хулоса шуки, ҳизбий фаолият фарзми? Албатта, агар мақсад шариатни барпо этиш бўлса, ҳизбий фаолият фарздир. Аммо унинг мақсади фақат бузуқ тузумларга мослашиш бўлса, у ҳолда бу иш шариатга зиддир.

Шунинг учун Исломни ўз ғояси сифатида табанний қиладиган ва ўзгартириш ишида Пайғамбарлик минҳожига амал қиладиган бир ҳизб мавжуд бўлиши лозим. Бу ҳизб Умматни фикрий ишонтиришга алоҳида эътибор қаратиши, куч ва қудрат эгаларидан нусрат талаб қилиши лозим. Яъни, унинг ғояси, тариқати, табаннийси, холис ва онгли раҳбарияти ҳамда тўғри робитаси бўлиши лозим.

Халифалик фарзлар тожидир. Аллоҳнинг ваъдаси бажарилмай қолмайди. Лекин савол шундаки, биз Аллоҳни рози қиладиган амалларни қиламизми ёки хорликка рози бўламизми? Бу ерда гап якка тартибдаги ҳаракат ёки ҳизбий ишни танлаш ҳақида эмас, балки жиддий саъй-ҳаракат қилиш билан мавжуд ҳолатга бўйсуниб яшаш ўртасидаги танлов ҳақида кетмоқда.

Хўш, Исломни ҳаёт манҳажини сифатида табанний қилган мабдаий ҳизб борми?

Ҳа, ўз аҳлини ҳаргиз алдамайдиган сиёсий жамоа Ҳизб ут-Таҳрир бор. Хўш, ҳизбга аъзо бўлиш борасида унинг фикри қандай, ҳизбга аъзо бўлиш ҳаромлигини иддао қиладиганларга қандай жавоб берган?

Бу Ҳизб «Халифаликни барпо этиш орқали исломий ҳаётни қайта бошлаш учун фаолият қиладиган сиёсий жамоадир».

Ҳизбга (яъни бирор исломий сиёсий ҳизбга) аъзо бўлиш ҳаром эмас, билъакс, агар бу ҳизб ғойиб бўлган фарзни барпо этиш учун ҳаракат қиладиган бўлса, унга аъзо бўлиш фарздир.

Бунга Аллоҳ Таолонинг ушбу каломи далил:

﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ﴾

«Сизлардан яхшиликка (Исломга) даъват қиладиган бир уммат (гурух) бўлсин»

[Оли Имрон 104]

Муфассирлар бу оятдаги **الْأُمَّة** (уммат) сўзи уюшган жамоа – яъни ҳизбни англатади, деганлар.

Нима учун айрим исломий жамоалар «ҳизбийлик»ни ҳаром демоқдалар?

Айрим жамоалар (масалан, анъанавий салафийлик) ҳизбийликни ҳаром деб биладилар. Улар бунга қуйидаги сабабларни келтиришади:

– Фирқа-фирқа бўлишдан қўрқиш: Улар

«سَتَفْتَرُقُ أُمَّيَ إِلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً»

«Умматим етмиш уч фирқага бўлиниб кетади» деган ҳадисни далил қилиб, исломий ҳизбларни бўлинишга сабабчи деб ҳисоблашади.

– Бидъат деб баҳолаш: Улар салафи солиҳинлар даврида сиёсий ҳизблар мавжуд бўлмаган, деб даъво қилиб, буни бидъат ҳисоблашади.

– «Ҳизб» билан (الفرقة الضالة) адашган фирқа) тушунчасини аралаштириб юбориш:

Бу ҳолат Қуръондаги **الأحزاب** (аҳзоб) сўзининг баъзан йўлдан оған жамоалар маъносидида ишлатилгани сабабли юзага келган. Масалан, оятда бундай дейилади:

﴿كُلَّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾

«Ҳар бир фирқа-ҳизб ўзларидаги нарса билан хурсанддир»

[Рум 32]

Бу иддаоларга раддия:

Қуръон ва Суннатдан далил келтириш: Муфассирлар фикрича, «ҳизб» атамаси Қуръонда баъзан ижобий маънода ҳам келган. Масалан:

﴿أَوْلَيْتَكَ حِزْبُ اللَّهِ﴾

«Ана ўшалар Аллоҳнинг Ҳизбидир»

[Мужодала 22]

Имом Бухорий

﴿أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ الْحَنِيفِيَّةُ السَّمْحَةُ﴾

«Аллоҳга энг севимли дин – ҳақ йўлдан тоймаган тўғри диндир», деб ривоят қилади. Баъзилар ушбу ҳадисни тартибли жамоий фаолиятни ўз ичига олади, дейишади.

Ҳизб билан фирқа ўртасида фарқ:

Ҳизб шаръий далил асосида фаолият юритадиган ва Умматни бўлмайдиган гуруҳдир. Залолатдаги фирқа эса, Қуръон ва Суннатга хилоф қилувчи гуруҳдир.

«Ҳизб тузиш билан фирқа тузишни фарқлаб олмоқ керак: тизимли сиёсий ҳизбийлик – бўлиниш эмас, балки исломий фаолиятни тартиблаштиришдир.

Айрим исломий гуруҳлар ҳизбий фаолиятни ҳаром деб ҳисоблашади, бу эса шаръий матнларни нотўғри тушуниш оқибатидир. Бунда ният тозалиги ё ёмонлигининг фарқи йўқ.

Энг кучли қараш шундан иборатки, шаръий далиллар ҳизбий фаолиятни мутлақо ҳаром демайди. Балки фақат ботил ёки фитнага олиб борувчи ҳизбий фаолиятни ҳаром қилади. Шариат қоидаларига мувофиқ ташкил этилган тартибли фаолият – мақсадга қараб – фарз, мустаҳаб ёки мубоҳ бўлиши мумкин. Агар бу фаолият Аллоҳнинг бир фарзини бажариш учун амалга оширилаётган бўлса, у ҳолда бу иш фарз бўлади. Бугунги кунда, Ислом билан ҳукм юритадиган давлат йўқлиги шароитида, Ислом давлатини барпо этиш учун ҳаракат қилиш фарздир, балки фарзлар тожидир. □

Абу Бакр Сиддиқ ﷺнинг сийратига тафаккур билан назар ташласангиз, етакчилиликни ақида асосида олиб бориш шунчаки шиор эмас, балки бутун бир йўналиш эканини, Росулulloҳ ﷺ вафотидан кейин биринчи рошид халифа уни амалий татбиқ этганини кўрасиз. Абу Бакр ﷺ чин маънода давлат арбоби бўлган: Дарҳақиқат, у киши давлатни кучлар мувозанатига эмас, балки Аллоҳнинг шариати асосида барпо этди ва итоат фақат Аллоҳга бўлиши керак деган тушунчани мустаҳкамлади, шу тариқа ақиданинг ва давлат бирлигининг посбони бўлди. Росулulloҳ ﷺ вафот этганидан сўнг Уммат ўз тарихидаги энг хавфли сиёсий ва ақидавий инқирозга дуч келди: баъзи қабилалар муртад бўлиб кетди, баъзилар закот беришдан бош тортди, баъзи одамлар ўзларини пайғамбар деб даъво қилди.

Ана шунда Абу Бакр ﷺ кескин шаръий позицияни эгаллаб, ўзининг машҳур сўзини айтди: «Аллоҳга қасамки, агар улар Росулulloҳ ﷺга топшириб юрган бир арқонни бўлса ҳам менга бермай қўйишса, мен шу нарса учун уларга қарши жанг қилардим!». Абу Бакр ﷺ шариатни фақат намоз ўқиш ва рўза тутиш деб тушунмади. Аксинча, унинг қарашлари Ислом давлати устунларини парчаланишдан асраш, Ислом низомини Уммат ҳаётида тирик сақлаш каби сиёсий, молиявий ва ҳарбий вазифаларни ҳам ўз ичига олди.

﴿فَيَهْدِلَهُمْ أَقْتَدَ﴾

«Бас, ўшаларнинг йўлларигагина эргашинг!» [Анъом 90]

Аллоҳ Таолонинг ушбу каломи солиҳлар йўлидан боришга очиқ даъватдир. Бу даъват на фикрий лаҳза, на моддий манфаат воситаси эмас, балки илоҳий амрдир. Ана шу улўғ саҳобаларнинг энг кўзга кўринганларидан бири – Абу Бакр Сиддиқ ﷺ бўлиб, Росулulloҳ ﷺ уни ўзининг сўнгги касаллик даврида мусулмонларга намозда имом этиб тайинлаган эдилар. Абу Бакр Сиддиқ Исломни маҳкам тутиш ва Пайғамбар ﷺ Суннатига эргашишнинг энг юксак намунасини намоён этган зот эди. У зот Росулulloҳ ﷺ вафотларидан сўнг Ислом давлатининг ишларини маҳорат ва тақво билан белгилаб берди, иймон бирлигининг асосларини асраб қолди ва

Аллоҳнинг шариатига асосланган ҳукми барча жиҳатлари билан мустаҳкам ўрнатди.

Росулulloҳ ﷺ вафотларидан сўнг Халифалик масъулиятини зиммасига олган Абу Бакр Сиддиқ رضي الله عنهга бутун Уммат нигоҳи тикилди. «Бану Соида» айвонида у зотга Халифалик байъати берилди ва умумий байъат ҳам шу ерда тугалланди. Абу Бакр ҳеч қачон ҳукмронликка интилиш билан келган эмас, балки Умматни ҳимоя қилиш ва унинг ичида Аллоҳ шариатини татбиқ этишга бўлган қаттиқ иштиёқи билан бу масъулиятни қабул қилган эди. Мусулмонларга қилган биринчи хутбасида Абу Бакр Сиддиқ رضي الله عنه бундай деди: «Эй инсонлар! Мен сизга раҳбар қилиб тайинландим-у, аммо сизнинг энг яхшингиз эмасман. Агар яхшилик қилсам, менга ёрдам беринг, агар хато қилсам, мени тўғриланг. Мен Аллоҳ ва Росулига итоат қилар эканман, менга итоат қилинг. Агар Аллоҳга итоатсизлик қилсам, менга итоат қилишингиз керак эмас». Шу сўзлари орқали Сиддиқ итоат фақат Аллоҳнинг шариатига мос келгандагина фарз бўлиши, бошқа ҳолларда эса ҳақиқий итоат бўлмаслиги тўғрисида тушунчани мустаҳкамлади.

Абу Бакр Сиддиқ رضي الله عنه, оғир фитналарга қарамай, Росулulloҳ ﷺнинг йўлидан бориб, Ислом давлати асосларини мустаҳкамлаш ишларини давом эттирди. Зеро, у зот «ридда урушлари» деб аталган хатарли воқеаларга қатъий қаршилиқ кўрсатдилар, у вақтда баъзи араб қабилалари закот фарзидан бош тортди ва уларнинг ҳақиқий иймони фош бўлди. Шунда Умар ибн Хаттоб رضي الله عنه унга эътироз билдириб: «Сиз қандай қилиб уларга қарши жанг қилмоқчисиз? Ахир Росулulloҳ ﷺ бундай дедиларку:

«أَمَرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»

«Мен одамлар «Ла илаҳа иллоллоҳ» демагунларича уларга қарши жанг қилишга буюрилдим». Шунда Абу Бакр رضي الله عنه мусулмонларнинг ҳақ-ҳуқуқларини тиклаш ва зулмларни даф этишда ҳеч қачон иккиланмаслигини қатъий баён қилдилар: «Аллоҳга қасамки, ким намоз ва закотни бир-биридан ажратса, албатта унга қарши жанг қиламан... ҳатто закот беришдан бош тортгани учун ҳам жанг қиламан».

Бундай қатъий позиция Абу Бакр رضي الله عنهнинг исломий бошқарувни мустаҳкамлаш ва Уммат бирлигини ҳар нарсадан

устун деб билишга бўлган мустаҳкам эътиқодини яққол намоён қилади. Унга кўра, ҳоким шариат аҳкомларини татбиқ этишда ҳеч қачон сусткашлик қилмаслиги лозим, зеро бу Ислом Умматини емирилишдан асрашнинг асосий шарти ҳисобланади.

Шунинг учун халифа Абу Бакр Сиддиқ رضي الله عنه шариат аҳкомларига орттириб юбормай ёки камайтирмай, тўлиқ итоат қилган ҳолда ҳукмронлик қилди. Ҳизб ут-Таҳрир «Исломда бошқарув низоми» номли китобида бундай дейди: «Ислом билан ҳукм юритувчи мусулмон ҳокимга итоат фарз... маъсиятда эса итоат йўқ».

Мовардий «Аҳкомус-Султония»да айтган ушбу сўзлари бу ҳақиқатни янада тасдиқлайди: «Ўзимиздан бўлган иш эгаларига итоат қилишни бизга фарз қилди». Яъни мусулмонлар ўз ишларини бошқариш масъулиятини зиммасига олган халифага, агар Аллоҳнинг шариатини татбиқ этадиган бўлса, итоат этишлари шарт, бунда ихтилоф йўқ. Шунинг учун Абу Бакр رضي الله عنه Аллоҳнинг аҳкомларини татбиқ этишда Уммат номидан ҳаракат қилувчи вакил эди, у на ўз ҳавойи-хоҳиши билан қонун чиқарадиган подшоҳ, на халқ хоҳишига ҳавоси билан мойил бўладиган ҳоким эди.

Ушбу сиёсий-шаръий тушунчалар жамланган ҳолда шуни таъкидлайдики, Умматимиз ва бутун оламдаги инқирозларнинг шаръий ечими шариатни Аллоҳ нозил қилганидек тўлиқ татбиқ этувчи ҳамда Пайғамбарлик минҳожи асосидаги рошид Халифаликни таъсис этадиган исломий вужудни қайта барпо қилишдир. Зеро, фақат мана шу низом орқали Уммат ўз иззати ва бирлигини қайтариб олади ҳамда яна пешқадамлик мақомига қайтади.

Аллоҳ Таоло айтади:

﴿هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِۦ وَلِيَعْلَمُوۡا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهُ وَّاحِدٌ وَّلِيۡدَكُرۡ اُولََٔٔا اَلَّاۡلٰهَۤ اِلَّا هُوَ﴾

«Бу (Қуръон) одамлар огоҳлантирилишлари ва ягона илоҳ эканини билишлари ҳамда ақл эгалари эслатма-ибрат олишлари учун (Аллоҳ тарафидан нозил қилинган) бир баёнот-хабардир» [Иброҳим 52] □

ҚУРЪОНИ КАРИМ СУҲБАТИДА

ЭЙ ИСЛОМИЙ ЮРТЛАРДАГИ МУСУЛМОНЛАР ҲОКИМЛАРИ:

﴿أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ﴾

«Наҳотки уларнинг сизларга ишонишларини орзу қилаётган бўлсангиз?!»

Иброҳим Салома

Наҳотки яҳудийлар ва америкаликлар сизга ишонади деб умид қилсангиз?! Улардан нимадир кутган кимса, фақат саросима ва зарардан бошқа нарсга олмайди. Чунки улар ёлғончи қавмдир, на аҳдга риоя қилишади, на бурчга ва на динга! Кўриниб турган воқелик уларнинг қилмишлари расво, қалблари қора ва манфур эканига далолат қилади.

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفِيْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿١﴾ مَهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٢﴾﴾

«Сиз ҳаргиз: «Аллоҳ золим кимсаларнинг қилаётган амалларидан ғофил», деб ўйламанг! Фақат Аллоҳ уларни(нг жазоларини) кўзлар (даҳшатдан) қотиб қоладиган (қўрқинчли қиёмат) кунига қолдирмоқда, холос. (У кун) улар бошларини (осмонга) кўтарган ҳолларида (чорланган томонга ҳисоб-китоб учун) чопишур. Кўзлари ўзларига қайтмайди (яъни, қўрқувдан қотиб қолиб, ўзларининг қандай ҳолда эканликларини ҳам кўришмайди). Диллари (даҳшатдан) бўм-бўш бўлиб қолур» [Иброҳим 42-43]

Сиз мусулмонлар Аллоҳ золимларни жазосиз қолдиради ёки ҳисобга тортмайди, деб ҳаргиз ўйламанг! Уларга фақат маълум бир муддатга муҳлат беради, муддат на кечикади ва на олдига сурилади. Бу ҳокимият, бу дабдабали ҳаёт ва улардаги зоҳирий фаровонлик Аллоҳнинг уларга неъматини эмас, балки жазосидир. Зеро, бу ҳолатда уларга Аллоҳнинг раҳмати бўлмайди, чунки улар Аллоҳга осийлик қилишди ва Ундан бошқаларни ўзларига илоҳ қилиб олишди.

Оятда айтилган золимлар яҳудийлар ва америкаликлар ҳамда Аллоҳ нозил қилган дин билан ҳукм юритмайдиган

баъзи мусулмонлардир. Улар ўз бошқарувларида инсон тузган қонун ва низомларга эргашишпти, бу билан Аллоҳ ва Росули ﷺ га осийлик қилишпти.

﴿إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾

(Уларни(нг жазоларини) кўзлар (даҳшатдан) қотиб қоладиган (қўрқинчли қиёмат) кунига қолдирмоқда, холос). Аллоҳ уларнинг барчасини шундай бир кунгача кечиктирадики, у кунда уларнинг кўзлари қўрқув ва ҳайратдан катта очилиб, ҳавога тик қараб қолади, лекин ҳеч нарса кўрмайди, деганидир.

﴿مُطْعِنٍ مُّقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ﴾

((У кун) улар бошларини (осмонга) кўтарган ҳолларида (чорланган томонга ҳисоб-китоб учун) чопишур. Кўзлари ўзларига қайтмайди (яъни, қўрқувдан қотиб қолиб, ўзларининг қандай ҳолда эканликларини ҳам кўришмайди). Диллари (даҳшатдан) бўм-бўш бўлиб қолур). Уларнинг танаси ҳайратда, тез юришга мажбурланган, мувозанатини йўқотган. Бўйинлари қаттиқ тортилиб, чўзилган, бошлари эса хорлик ва хўрликдан пастга эгилган. Юраклари бўм-бўш, кўзлари бир нуқтага тикилиб, ҳавода қотиб қолган, на ҳужжатлари бор ва на далиллари.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تُطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ ءُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ ءِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ۖ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ءَايَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ۚ وَمَن يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾

«Эй мўминлар, агар китоб берилган (яхудий ва насроний)ларнинг баъзи бир гуруҳига бўйсунсангиз, улар сизни иймонга келганингиздан кейин яна кофирликка қайтаришади. Аллоҳнинг оятлари сизга тиловат қилинаётган, Унинг Росули орангизда бўлган бир пайтда қандай қилиб диндан қайтасиз?! Ким Аллоҳга боғланса (яъни Унинг динини маҳкам ушласа) бас, албатта, тўғри йўлга ҳидоят қилинибди» [Оли Имрон 100-101]

Аҳли китобга итоат этиш, уларга эргашиш, улардан сўзларини ҳамда тузум ва қонунларини қабул қилиш – исломий шахсиятни парчалаб ташлайдиган ички фикрий ва руҳий

мағлубиятдир. Бундай ҳолда шахсиятнинг асоси ва йўналиши кофирларга бўйсунушга айланади, натижада унинг Ислом ақидаси билан ажралиб турувчи ўзига хослиги йўққа чиқади.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تُطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ ءُوتُوا الْكِتَابَ﴾

(Эй мўминлар, агар китоб берилган (яхудий ва насроний)ларнинг баъзи бир ғуруҳига бўйсунсангиз). Яъни ҳукм юритиш ва ҳукм сўраб мурожаат қилишда, ҳаётий ишларингизни тартиблаштириб, ғамхўрлик билан бошқаришда уларнинг тузум ва қонунларини олманг. Шундай қилсангиз, сизни

﴿يَرُدُّكُمْ بَعْدَ ءِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾

(улар сизни иймонга келганингиздан кейин яна кофирликка қайтаришади).

Бугун айти шундай ҳолатни ҳаётимизда кўриб турибмиз: муслмон юртларининг бирортасида ҳам Аллоҳнинг шариати билан ҳукм юритилмаяпти. Барча Исломий юртларда бузуқлик, зулм ва коррупция ёйилган. Шунинг учун муслмонларга Аллоҳнинг шариатига қатъий амал қилиш, ҳукм юритиш ва ҳукм олишда фақат шу шариатнигина ҳакам қилиб, фақат шу асосда ҳукм юритишга маҳкам ёпишиш фарз. Зеро, Ислом Уммати ўз ҳаётини Аллоҳнинг шариати ва йўли асосида тартиблаштиради, кофирларнинг ҳаёт йўлига эргашмайди.

Исломга иймон келтириш – ҳукм юритишда, ҳукм олишда, маҳкама ишларида, адолат-инсоф ўрнатишда, инсонлар ҳаётини тартиблаштиришда, ҳаёт ишларининг барчасини бошқаришда фақат ва фақат Ислом шариати билан ҳукм юритиш мажбуриятини юклайди.

﴿وَمَا ءَاتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

«Пайғамбар сизларга ато этган нарсани олинглар, у зот сизларни қайтарган нарсдан қайтинглар ва Аллоҳдан қўрқинглар! Албатта Аллоҳнинг жазоси қаттиқдир»

[Ҳашр 7]

Аллоҳ нозил қилган дин билан ҳукм юритиш масаласи – иймон ва унинг тўғрилиги масаласи ҳамда унинг шартидир. Мўминлар фақат Аллоҳ ўз Росулига нозил қилган дин билан ҳукм юритадилар ва ҳукм сўраб фақат унга мурожаат қиладилар. Улар Аллоҳ нозил қилган диндан бирор нарсани

ўзгартирмайдилар, уни бошқа тузумга алмаштирмайдилар, шариатга ҳеч нима қўшмайдилар ва ундан бирор ҳукми камайтирмайдилар. Кофирлар, золимлар ва фосиқлар Аллоҳ Таборака ва Таоло нозил қилган дин билан ҳукм юритмайдиганлардир. Энди агар аҳли китобга итоат қилсангиз, уларнинг тузумлари ва қонунларига амал қилсангиз, унда сиз ҳам улар каби бўласиз. Шу боис сизни

﴿يُرَدُّوكم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾

(Улар сизни иймонга келганингиздан кейин яна кофирликка қайтаришади). Яъни уларга итоат қилиш билан кофир бўлиб қоласиз.

﴿وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ءَايَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ۚ وَمَنْ يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

(Аллоҳнинг оятлари сизга тиловат қилинаётган, Унинг Росули орангизда бўлган бир пайтда қандай қилиб диндан қайтасиз?! Ким Аллоҳга боғланса (яъни Унинг динини маҳкам ушласа) бас, албатта, тўғри йўлга ҳидоят қилинибди). Мусулмон киши иймон келтиргандан кейин кофир бўлиши гуноҳи кабира ва оғир жиноятдир. Чунки у Аллоҳнинг ҳақ эканини, Росулulloҳ ﷺ рисолатни етказиб, омонатни адо этганларини билган, била туриб кофир бўлган.

Росулulloҳ ﷺ вафот этганларидан сўнг мусулмонлар ер юзининг ғарбу шарқига етиб борганлар. Қуръони Карим ва Набий ﷺ Суннатлари аввалги мусулмонларга қандай хитоб қилган бўлса, бүгунги кунда бизга ҳам ўшандай хитоб қилмоқда. Аммо улар зиммаларидаги омонатни адо этиб, Росулulloҳ ﷺнинг рисолатини етказдилар. Биз эса, гўё орқамизга чекиндик, Аллоҳнинг оятлари ҳам, Росули ﷺнинг Суннати ҳам бизни қўзғатмаяпти.

﴿وَمَنْ يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

(Ким Аллоҳга боғланса (яъни Унинг динини маҳкам ушласа) бас, албатта, тўғри йўлга ҳидоят қилинибди). Аллоҳга боғланиш – Унинг динини маҳкам ушлаш, Унга таваккул ва илтижо қилиш, демакдир. Ким Аллоҳнинг динини маҳкам ушласа Аллоҳга итоат этибди, Росулulloҳ ﷺга итоат этибди. Ақида, ҳаёт тарзи ва турмуш ишларини тартиблаштиришда

фақатгина Росулulloҳ ﷺ га нозил қилинган шариат асосида билим олиш жоиздир.

Абдуллоҳ ибн Собит ривоят қилади: Умар ибн Хаттоб Росулulloҳ ﷺ ҳузурига келиб, ё Росулulloҳ, мен Қурайза қабиласидаги бир дўстимнинг олдидан ўтиб қолдим. У менга Тавротдан айрим муҳим сўз ва жумлаларни ёзиб берди. Уларни сизга кўрсатайми? – деди. Шунда Росулulloҳ ﷺ нинг юзлари ўзгариб кетди. Абдуллоҳ деди: Мен Умарга: Росулulloҳ ﷺ юзидаги ғазабни кўрмаяпсизми? – дедим. Шунда Умар: Аллоҳни Роббимиз, Исломни динимиз, Муҳаммад ﷺ ни Аллоҳнинг Росули деб рози бўлдик, деди. Шунда Росулulloҳ ﷺ нинг кўнгиллари ёришди ва бундай дедилар:

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ أَصْبَحَ فِيكُمْ مُوسَى ثُمَّ اتَّبَعْتُمُوهُ وَتَرَكْتُمُونِي لَضَلَلْتُمْ، إِنَّكُمْ حَظِي مِنَ الْأُمَمِ، وَأَنَا حَظُّكُمْ مِنَ النَّبِيِّينَ»

«Жоним қўлида бўлган зотга қасамки, агар Мусо ﷺ сизларнинг орангизда бўлиб, сизлар мендан юз ўгириб, унга эргашсангиз, албатта адашасизлар! Сизлар мен учун умматлар ичида энг афзалларисиз, мен эса сизлар учун пайғамбарлар ичида энг охирги ва мукаммал раҳбарман». (Имом Аҳмад ривояти).

Мана шу Росулulloҳ ﷺ нинг йўлидир: эътиқод, шариат, ибодат, инсонлар ҳаётини бошқариш ва уларнинг манфаатларини таъминлашга оид ҳеч бир масалада аҳли китобдан ёки бошқалардан бирор нарсани ўрганишни қатъиян ман этдилар. Ҳаётнинг барча жабҳалари – жамият бошқаруви, фуқароларга ғамхўрлик, адолат, манфаатларни таъминлаш каби – тўлиқ шариат асосида тартибга солиниши вожиб. Бундай масалаларда қабул қилиниши лозим бўлган барча тузумлар, қонунлар ва ҳукмлар Аллоҳнинг Китоби ва Росулulloҳ ﷺ нинг Суннатидан балқиб чиққан бўлиши вожиб.

Аҳли китоб Ислом Умматини ўз ақидасидан адаштиришга энг ашаддий кимсалардир. Ислом ақидаси мусулмонлар учун қувват, иззат, илҳом, шаҳидлик, гувоҳ қилиш, мазлумга ёрдам бериш манбаи, шунингдек ҳақ, адолат ва инсоф дини бўлган Исломни бутун инсониятга ёйишдир.

Ё Рабб, гуноҳларимизни ва ишимиздаги исрофларимизни мағфират қил, қадамларимизни собит қил ва кофир қавмга

қарши бизга нусрат бер. Ҳисоб-китоб қилинадиган кунда бизга раҳм қил, ота-онамизга, устимизда ҳаққи борларга ва барча мўминларга раҳм қил! Аллоҳим, Пайғамбаримиз Муҳаммад ﷺ га, у зотнинг аҳли байтига ва барча саҳобаларига салавот ва саломлар йўлла, баракот бер. Ва ҳамду сано оламлар Парвардигори Аллоҳга хосдир!

﴿وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِۦ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

«Аллоҳ Ўз ишида ғолибдир лекин одамларнинг кўплари (бунини) билмайдилар»

[Юсуф 21] □

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال تعالى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ «Мўминлар ҳеч шак-шубҳасиз оға-инилардир»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
Ҳамидатий «тинчлик ва бирлик ҳукумати» деб аталган янги параллел ҳокимият эълон қилди		
Судандаги Тезкор қўллаб-қувватлаш кучлари бош қўмондони Мухаммад Ҳамдон Дақлу (Ҳамидатий) Дарфур минтақасида параллел ҳукумат ташкил этганини эълон қилди. У «Тинчлик ва бирлик ҳукумати» деб номланган тузилма раҳбари сифатида Нияла шаҳрида қасамёд қилди. Бу ҳаракат Судан ҳукумати томонидан кескин қораланди ва БМТ ҳам Суданнинг парчаланиши хавфидан огоҳлантирди. Чунки у Ҳамидатийнинг бу қадами Дарфур устидан Хартумдан мустақил равишда тўлиқ ҳукмронлигини мустаҳкамлашига олиб боради деди.		
Ал-Ваъй: Таҳлилларга кўра, Ҳамидатий пойтахтни эгаллай олмаганидан сўнг, юрт ғарбида ажралиб чиққан кичик бир давлат барпо этишга ҳаракат қилмоқда. Шундай қилиб, Ҳамидатийнинг ўз қўшинларини Дарфурда жамлаб, иттифоқчиларини юқори лавозимларга тайинлагани (масалан, Абдулазиз Ҳилвни ўринбосар этиб тайинлагани), унинг мустақил давлат барпо этиш ниятида эканлигидан дарак беради. Бу эса жануб Судандан бўлиниб чиқиши ортидан энди юртнинг янада парчалаш сценарийси бошланаётганини кўрсатади. Зимдан хорижий қўллаб-қувватлаш остида амалга оширилаётган бу қадам Ливиядаги Ҳафтарга ўхшаш ҳарбий раҳбарлар тажрибасини такрорламоқда. У Суданга таҳдид солаётган ички тўқнашувнинг янги босқичга ўтганини кўрсатиб, юртнинг ҳудудий яхлитлигини хавф остига қўяди. Шу йўсинда, Судан харитасини янада парчалаш ҳамда уни мустамлакачилар ва уларнинг маҳаллий гумашталари манфаатларига мос равишда қайта шакллантириш хавфи юзага келмоқда.		
Ҳарбий қиёфали янги америкалик элчи		
Вашингтон дипломат Жеймс Холтснайдерни Аммондаги фавқулодда ва мухтор элчиликка номзод қилиб кўрсатди. У денгиз пиёдалари корпусининг собиқ офицери бўлиб, Яқин Шарқ масалалари бўйича катта тажрибага эга. У Ироқ, Афғонистон ва Сомалида хизмат ўтаган, яқинда АҚШ давлат департаментининг сиёсий-ҳарбий ишлар бўйича масъули лавозимида ишлаган.		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال تعالى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ «Мўминлар ҳеч шак-шубҳасиз ога-инилардир»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
Ал-Ваъй: Ҳарбий-разведка тажрибасига эга элчининг танланиши АҚШнинг Иордания билан муносабатларда хавфсизлик томонига алоҳида эътибор қаратаётганини акс эттиради. Холтснайдер сиёсий-ҳарбий мувофиқлаштириш бўйича мутахассис бўлиб, бу Вашингтоннинг хавфсизлик ҳамкорлигини кучайтириш, терроризмга қарши курашни ривожлантириш ҳамда АҚШ қўшинларини жойлаштирган ва НАТОга кирмаган асосий иттифоқчи мақомига эга бўлган ушбу қироллик барқарорлигини ҳимоя қилиш ниятидан далолат беради. Унинг тайинланиши, шунингдек, Иорданиянинг минтақадаги (айниқса Сурия ва Ироққа нисбатан) роли ҳақидаги Америка қарашлари ҳамда минтақавий ўзгаришлар (нормаллаштириш ва унинг келишувлари) шароитида Аммоннинг Америка доирасида қолишини таъминлайдиган ҳарбий характердаги дипломатия орқали Иордания хавфсизлигини таъминлашга қаратилган ҳаракатлар билан боғлиқ бўлиши мумкин.		
АҚШ ҳомийлигида (Исроил) билан алоқаларни нормаллаштириш қадамлари тезлашмоқда		
Сўнгги ҳафталарда Риёз ва Тель-Авив ўртасида тарихий нормаллашув келишувига эришиш учун шиддатли дипломатик ҳаракатлар кузатилди. АҚШ маъмурияти Саудияга хавфсизлик кафолатлари, мудофаа келишуви ва фуқаровий ядро дастури бўйича ёрдам бериш эвазига, унинг Исроил билан расмий алоқалар ўрнатиши юзасидан музокара олиб бормоқда. Бунга жавобан, Риёз ҳар қандай нормаллашувдан олдин фаластинликлар адолатли ечимга эришишлари шартлигини очиқчасига таъкидлади. Аммо хабарларга кўра, Саудия улкан стратегик ютуқлар эвазига босқичма-босқич нормаллашувни қабул қилишга мойиллик билдирган.		
Ал-Ваъй: Ушбу йирик келишув – Исроилни минтақа полициячиси сифатида интеграция қилишга қаратилган Америка қараши доирасида – минтақавий иттифоқларнинг қайта шакллантирилишини акс эттиради. Икки Ҳарам замини бўлмиш Саудиянинг яҳудий вужуди билан нормаллашуви бошқа		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Унга зулм қилмайди, уни ташлаб қўймайди ва камситмайди»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
режимларнинг сионистлар бағрига отилишини қонунийлаштириб беради. Вашингтон Риёзни мудофаа ҳамкорлиги, қуrol сотишга қўйилган чекловларни олиб ташлаш, ҳарбий қудратини кучайтириш ва фуқаролик ядро дастурига ёрдам бериш орқали минтақадаги мавқеини мустаҳкамлашга ундамоқда. Агар ушбу келишув амалга ошса, у Фаластин масаласига нисбатан яна бир хиёнат ва Ислom Умматининг ортидан урилган ханжар бўлади. Чунки у можарони қуруқ ваъдалар эвазига яҳудий вужудининг манфаати йўлида ҳал қилишга қаратилган. Чунки халқлар – айниқса Араб ярим оролидаги мусулмонлар – Росулulloҳ ﷺнинг Исро манзилидан воз кечишга ҳеч қачон рози бўлмайдилар. Эҳтимол, айнан шу иш туя белини синдирадиган сўнгги юк бўлиб, Уммат орасида қаттиқ ғазаб портлашига сабаб бўлиши ва оқибатда тарози тоши нормаллаштириш сиёсатига киришган режимлар зарарига айланиб қолиши мумкин.		
Ғарбий Соҳилда яшовчи исроиллик келгиндилар зўравонлиги кучайиб, бадавий оилаларнинг кўчирилиши		
Босиб олинган Ғарбий соҳилда келгинди яҳудийларнинг босқинчи кучлар ҳимоясида амалга оширган мисли кўрилмаган зўравонликлари кузатилди. Бу ўнлаб фаластинлик бадавий оилаларни ўз қишлоқларини тарк этишга мажбур қилди. Июл ойи бошларида Иерихон яқинидаги «Араб ал-Малиҳот» жамоасидан 50 оила қуrollланган келгиндилар таҳдиди остида ўз уйларини тарк этдилар. Бу келгиндилар улар яқинида ноқонуний янги турар жой пункти қуриб олишган эди. Фаластин инсон ҳуқуқлари ташкилотлари ушбу воқеаларни келгинди яҳудий турар жойларини кенгайтириш мақсадида мажбурий кўчириш сифатида ҳужжатлаштирди. Ал-Ваъй: Келгинди яҳудийлар зўравонлигининг кучайиши фаластинликларни сиқиб чиқариш ва у ерда янги аҳоли пунктларини қуриш бўйича тизимли Исроил стратегиясини акс эттиради. 2023 йил октябрида Ғазода уруш бошлангандан буён, Фаластин операциялари камайганига қарамай, расмий қўллаб-қувватланаётган келгиндилар ҳужумлари сезиларли даражада ошди, бу эса, келгиндиларнинг «ўзларини ҳимоя қилмоқда»		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال تعالى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ «Мўминлар ҳеч шак-шубҳасиз оға-инилардир»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
деган даъволарига бутунлай зиддир. БМТ мутахассислари 2025 йил июлида огоҳлантиришича, мулкларни ёқиб юбориш, сул манбаларини заҳарлаш ва қорамолларни ўғирлаш каби бу тажовузлар тасодифий эмас, балки муҳим қишлоқ хўжалик ҳудудларида фаластинликларни йўқ қилишга қаратилган қасддан амалга оширилаётган режали стратегиянинг бир қисмидир. Гарчи дунё давлатларининг аксарияти халқаро қонунга кўра янги турар жойларни ноқонуний деб ҳисобласа-да, ҳозирги ўнг қанот (Исроил) ҳукумати ушбу экстремист келгиндилар учун сиёсий ва хавфсизлик ҳимоясини таъминламоқда. Ҳолат шу даражага етдики, бутун бошли жамоалар, жумладан, Араб ал-Малиҳот қабиласи ҳам мажбуран кўчириб юборилди. Фаластинликлар буни янги Накба деб атадилар. Ушбу кескинлик, ғарбий Соҳилни портлашга тайёр бўлган порох бочкасига айлантириш хавфини туғдиради, айниқса назорат йўқ бўлган, шунингдек, зўравонликни тўхтатиш ва оккупация остидаги аҳолини ҳимоя қилиш учун Исроилга қарши санкциялар жорий этиш бўйича халқаро чақириқлар ортиб бораётган бир пайтда.		
Рафаҳда қатли ом! Босқинчи яҳудий вужуди ўнлаб тинч фуқарони ёрдам сўраётган пайтда ўлдирди		
Ҳазога қарши урушнинг ёвузлиги яққол кўриниб турган даҳшатли бир манзарада яҳудий аскарлари Ҳазо жанубидаги Рафаҳ шаҳрида озиқ-овқат ёрдами тарқатиш маркази олдида тўпланган оч фаластинликлар тўдасига ҳеч қандай огоҳлантиришсиз ўт очди. 2025 йил 12 июлдаги ўша қонли кунда Ҳазо бўйлаб 110 нафар фаластинлик ўлдирилди, улар орасида озиқ-овқат қутиларини олишни кутаётган камида 34 нафар тинч фуқаро Рафаҳдаги қатли омда ҳалок бўлди. Бу қирғин Қатар воситачилигидаги тинчлик музокаралари тўхтаб қолган ва Исроилнинг Ҳазо аҳолисини тўлиқ кўчириш режаси кескин қораланиб, халқаро айбловлар ёғаётган бир пайтда рўй берди. Ал-Ваъй: Ушбу қирғин (Исроил) сиёсатининг ваҳший моҳиятини, яъни Ҳазодаги тинч аҳолини қасддан очликка маҳкум этиш ва ҳатто		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْلُدُهُ وَلَا يَقْتُلُهُ» «Мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Унга зулм қилмайди, уни ташлаб қўймайди ва қамситмайди»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
тирик қолиш учун ҳаракат қилаётган пайтларида ҳам уларни нишонга олиш сиёсатини очиб ташлади. Гувоҳлар ҳужум жойини «ўлим қопқони» деб таърифладилар, инсонпарварлик ёрдами олмоқчи бўлган бегуноҳ фаластинликлар қонига ботган бу маконда Исроил армияси уларни гўёки овланаётган қушлардек ўққа тутта бошлади. Инсон ҳуқуқлари ташкилотлари таъкидлашича, (Исроил) қўшинлари инсонпарварлик ёрдами марказлари атрофида тўпланган тинч аҳолига қасддан ўқ узяпти. 2025 йил май ойи охиридан буён биргина озуқа тарқатиш нуқталарининг ўзида 800дан зиёд фаластинлик ҳалок бўлган, яна 5000 киши яраланган, уларнинг кўпчилиги бош ва аъзоларига қасддан ўқ узилган. Бу эса режали қирғин сиёсати юритилаётганини тасдиқлайди. Ушбу жиноятлар халқаро ҳамжамиятда қаттиқ шок ҳолатини келтириб чиқарди. БМТ бу воқеаларни «инсоний қатли омлар» ва «ўлим қопқонлари» деб таърифлади. Натижада, тинч аҳолини нишонга олишни тўхтатиш борасида (Исроил)га бўлган халқаро босим янада кучайди. Аммо Исроилнинг экстремистик раҳбарияти, одамлар қурбони қанчалик катта бўлмасин, ҳамасни йўқ қилишни рўқач қилиб, ҳарбий амалиётларни оқлашда давом этди. Бу эса уруш қонунларини очиқдан-очиқ назар-писанд қилмасликдир. Атрофдаги давлатлар ғазо аҳлини жиноятчи вужуд қўлида ўлжа қилиб ташлаб қўйгани туфайли, бу қирғин айнан шу давлатлар масъул бўлган аянчли ҳолатни акс эттиради. Бунда ғазо аҳолиси очлик болғаси билан бомбардимон сандони орасида қолди; Исроил оловидан холи бўлган на бир хавфсиз бошпана ва на бир нажот йўли бор. Бу эса таҳлилчиларни ушбу вазиятни — очлик ва даҳшатга солиш орқали аҳоли иродасини синдиришга қаратилган қасддан юритилаётган сиёсат, деб таърифлашга ундади. Ёҳуд бу — босқинчи вужуднинг 7 октябрдан бери тортган шиддатли аламлари учун интиқом олиш ҳолатидир. Бу каби ваҳшийликлар уруш жиноятлари даражасига кўтарилиб, Исроилнинг халқаро майдонда яккаланиб қолишини янада кучайтирмоқда. Айниқса, тергов ва жавобгарликка тортишга бўлган чақириқлар авж олаётган бир пайтда бу яққол сезилмоқда.		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال تعالى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ «Мўминлар ҳеч шак-шубҳасиз оға-инилардир»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
Ғазодаги мисли кўрилмаган очарчилик болалар умрига зомин бўлмоқда ва бутун дунёнинг нафратини қўзғатмоқда		
Жабрдийда Ғазо сектори бугун яна бир бошқача урушга – оммавий очарчиликка дуч келмоқда. Қамал ва (Исроил)нинг ёрдам молларини тўсиши оқибатида аҳоли, айниқса болалар нобуд бўлмоқда. 2025 йил июлида халқаро ташкилотлар шиддатли очлик тарқалаётгани ва озиқ-овқат етишмаслиги сабабли болалар ўлими кескин ортгани ҳақида огоҳлантирди. Ҳозиргача очлик туфайли 67 бола вафот этгани қайд этилган бўлиб, беш ёшдан кичик яна 650 минг бола тўйиб овқатланмасликка дучор бўлиш хавфи остида.		
Маҳаллий соғлиқни сақлаш идораларининг хабар беришича, ҳар уч кунда ўнлаб фаластинликлар озуқа ва дори-дармон етишмаслиги туфайли ҳаётдан кўз юммоқда. Вужудга келган гуманитар вазият эса «тавсифлаб бўлмас даражада оғир» деб баҳоланмоқда.		
Ал-Ваъй:		
Ғазодаги ҳозирги очарчилик (Исроил) ўз урушида қўллаётган қамал ва оч қолдириш стратегиясининг тўғридан-тўғри оқибатидир. Бу ҳолат 100дан ортиқ халқаро ёрдам ва ҳуқуқни ҳимоя қилиш ташкилотларини жиддий хавотирда бонг уришга мажбур қилди ҳамда (Исроил)ни аҳолига нисбатан «қасддан амалга оширилаётган оммавий оч қолдириш» жиноятида айблашга олиб келди. Электр таъминоти узилиши ва ёнилғи тугаши шароитида шифохоналар тўйиб овқатланмаслик натижасида қуруқ скелетга айланиб қолган болаларни қутқаришдан ожиз қолмоқда. Ғазода қамалда қолган икки миллион аҳоли учун бир бурда нон топишнинг ўзи ҳар куни ҳаёт-мамот курашига айланди. Озиқ-овқат навбатлари бомбардимонга учрамоқда, ёрдам тарқатиш марказлари эса, Рафаҳдаги қирғинда бўлганидек, қатл майдонларига айланди. Бу фожиали манзара (Исроил)га қарши дунё бўйлаб мисли кўрилмаган ғазаб тўлқинини қўзғади. 100дан ортиқ халқаро ташкилот бу ҳолатни «дунёдаги энг оғир очарчилик инқирози» деб баҳолади ҳамда (Исроил)га босим ўтказиш ва қамални бекор қилиш учун ҳукуматларни зудлик билан чора кўришга		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Унга зулм қилмайди, уни ташлаб қўймайди ва камситмайди»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
чақирди. Шу билан бирга, бу ҳолат баъзи давлатларни рамзий ҳаракатлар қилишга ундади. Масалан, Франция ҳаво орқали ёрдам ташлади. Аммо ўзи ҳам (Исроил)нинг қуруқлик орқали ёрдам киритилишига йўл қўймаётгани шароитида бу ёрдамнинг етарли эмаслигини тан олди. Оммавий очликка маҳкум қилиш сиёсати халқаро ҳуқуқнинг бузилиши бўлибгина қолмай, араб ва Ислом оламида ғазаб туйғуларини қўзғатмоқда ҳамда (Исроил)ни қўллаб-қувватлаётган ғарб давлатларини ўз халқлари олдида жуда мураккаб ва ноқулай ҳолатга соляпти. БМТ бош котибининг халқаро сукутни «кечириб бўлмас ҳолат» деб таърифлаши халқаро миқёсдаги масъулиятсизликни ва Американинг тил бириктируви даражасини акс эттиради. Шунингдек, (бу баёнот) мазкур сунъий очарчилик ғазо иродасини синдириш ва унинг аҳлини кўчишга мажбурлаш мақсадида қўлланилаётган қуролга айланиб улгурганига ишора қилади. Бу эса халқаро миқёсда рад этилган мажбурий кўчириш сиёсатидир.		
Миллатчи ҳинд режими ҳукмронлиги даврида Ҳиндистондаги мусулмонларга қарши зўравонлик авж олмоқда		
Ҳиндистон 2025 йил ёзида мусулмон озчиликка қарши қаратилган даҳшатли ирқчилик ҳужумлари тўлқинига гувоҳ бўлди. Бу ҳужумларни экстремист ҳинд гуруҳлар амалга оширди, уларни ҳукмрон Бхаратиа Жаната партияси ҳимоялаб, зимдан гижигжлаб келмоқда. Ҳиндистоннинг шимолий ва марказий штатларида ўнлаб мусулмонлар ҳиндуийлар наздида муқаддас саналган сигиргўштини истеъмол қилиш ёки унинг савдоси билан шуғулланишда гумонланиб, «сигир қўриқчилари» томонидан калтакланди ва ҳатто ўлдирилди. Жумладан, 2025 йил август ойида Харьяна штатида юз берган даҳшатли ҳодисада ҳинд гуруҳлар 26 ёшли мусулмон йигитни фақат унинг «сигир гўштини егани» ҳақидаги шов-шув сабабли ваҳшийлик билан ўлдирди. Шунингдек, поездда сафарга чиққан мусулмонларга ҳам ирқчи ҳиндлар томонидан ҳужумлар қайд этилган, уларнинг озиқ-овқатлари тинтув қилиниб, агар сигир гўшти деб гумон қилинган маҳсулот топилса, уларга зўравонлик қўлланган.		
Ал-Ваъй:		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال تعالى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ «Мўминлар ҳеч шак-шубҳасиз ога-инилардир»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
Ушбу ҳодисалар Нарендра Модии ва унинг ҳинду миллатчи партияси ҳокимиятга келганидан буён авж олаётган институционал ва ижтимоий исломофобиянинг кенгроқ контексти доирасида юз бермоқда. Зеро, ҳукумат мусулмонларни ҳимоя қилишда доимий равишда муваффақиятсизликка учрамоқда, ҳатто унинг расмийлари ҳам кўпинча бу тажовузларни зимдан оқламоқда. Ҳисоботлар шуни кўрсатмоқдаки, полиция жиноятчиларни ҳибсга олишда сусткашлик қилган ёки баъзи ҳолларда жабрланувчиларнинг ўзларини айблаган. Ҳукуматпараст оммавий ахборот воситалари дискриминацияга тарғиб қилди. Шунингдек, баъзи маҳаллий амалдорлар ҳар қандай ирқчилик тўқнашуви ортидан оммавий жазолаш чораси сифатида мусулмон оилаларнинг ўйларини қасддан бульдозерлар билан бўзиб ташлади. Бу (сиёсат) «Бульдозер орқали адолат» деб номланди. Айрим штатларда мактабларда ҳижобни тақиқлайдиган ёки ҳалол сўйишни чеклайдиган камситувчи (дискриминацион) қонунларнинг қабул қилиниши билан вазият янада кескинлашди. Бу эса аҳоли орасида ижтимоий камситиш туйғусини янада алангалатди. Бу муҳит мусулмонларга қарши оммавий зўравонликнинг оддий ҳолга айланишига олиб келди; «Гау Мата (она сигир)»ни ҳимоя қилиш баҳонасида ваҳшиёна қотилликлар содир этилмоқда. Human Rights Watch ташкилотининг ҳисоботида таъкидланишича, ҳукумат расмийларининг ўзлари сайлов кампаниялари давомида мусулмонларга қарши экстремистик чиқишлар қилиш орқали нафрат пайдо қилмоқда. Натижада, Ҳиндистон мусулмонларида (200 миллион киши) иккинчи даражали фуқароларга айланиб қолиш ёки ҳатто мавжудликлари нишонга олинишидан иборат чуқур қўрқув пайдо бўлди. Мамлакат ичкарисида эса, ҳинд либерал ва секуляр доиралар Модии ҳукумати ваъда қилаётган «Янги Ҳиндистон» — аслида Ҳиндистоннинг яхлитлигига таҳдид солувчи мутаассиб ҳиндуий диний давлат экани ҳақида хатар бонгини ура бошладилар. Зеро, зўравонлик нафақат мусулмонларни, балки насронийлар ва «жамиятдан		

ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулмон мусулмоннинг биродаридир. Унга зулм қилмайди, уни ташлаб қўймайди ва камситмайди»	ОЛАМ МУСУЛМОНЛАРИ ХАБАРЛАРИ
четлатилган» далитларни ҳам ўз домига тортмоқда. Агар бу жиноятларга бериладиган жазодан қутулиш ҳолати давом этаверса, кузатувчилар Ҳиндистонда кенг кўламли ирқий тўқнашувлар келиб чиқишидан хавотир билдиришмоқда. Бу Гужаратдаги 2002 йилдаги оммавий зўравонлик ёки 1947 йилдаги Ҳиндистоннинг бўлиниши давридаги даҳшатли манзараларни эсга солиши мумкин. □		

ИЖТИМОЙ ШАРТНОМА НАЗАРИЯСИ ИСЛОМДАГИ ҲУКМДОРНИ САЙЛАШ УЧУН ЖОРИЙ ҚИЛИНГАН БАЙЪАТ БИЛАН БИР ХИЛ, ДЕГАН ФИКР ТЎҒРИМИ?!

Аксар зиёлилар Жан Жак Руссо ва бошқа европалик маърифатпарвар файласуфлар илгари сурган ижтимоий шартнома назариясини Исломдаги байъат тушунчаси билан қиёслашда ортиқча муболағага йўл қўйган. Руссо ва бошқалар назариясидаги ижтимоий шартнома таълимоти ҳукмдорнинг ҳокимиятга қандай келиш йўлини асосий мавзу қилиб олмаган. Гарчи улар бу масалага назарияларининг муайян бир жиҳатида қисман тўхталиб ўтган бўлишса ҳам.

Ижтимоий шартнома назариясидаги асосий фикр – одамлар ўзаро маълум яшаш тарзида келишиб олишлари ва шу мақсадда ўз шахсий эркинликларининг бир қисмидан воз кечишларидир. Кейин улар ўзлари тайинлаган ҳукмдорни айнан шу яшаш тартибига ва ўзлари белгилаган қонун-тартибларга риоя этишга мажбурлашади. Конституция, қонунлар ва қонунчилик тизими каби барча жараёнлар ҳам шартнома асосидаги келишувга боғлиқ бўлади. Ана шу ғояни ифода этиш учун кейинчалик демократия атамаси пайдо бўлди. Чунки демократия сўзи Руссо ва бошқа маърифатпарвар файласуфлар даврида ҳали кенг тарқалмаган эди. Бироқ мазкур атама кейинчалик қадимги юнон тарихи саҳнасида қайта олиб чиқилиб, оммалашди ҳамда «қонун ва қонунчиликни белгилаш ҳуқуқи халқнинг ўзиникидир», деган ғояни ифодалади. Демак, ҳукмдорни сайлаш ҳам, кейин ундан ҳисоб талаб қилиш ҳам халқнинг ҳаққидир.

Шунга биноан, фақатгина халқ ҳукмдорни танлайди деган ўхшашлик мавжудлиги – Исломда ҳам ижтимоий шартнома назарияси бор, ёки Ислом Руссо ва европаликлардан юзлаб йиллар олдин бу назарияни илгари сурган, деб айтиш учун етарли эмас. Билъакс, ижтимоий шартнома назариясининг Исломга ҳеч қандай алоқаси йўқ, у Ислом келтирган таълимотларга ўхшамайди ва ундан бутунлай фарқ қилади.

Ижтимоий шартнома назариясига кўра, жамият муайян яшаш тарзи ва ўзи қонунлаштирган тузумларни тан олади, ҳукмдорни ўзи хоҳлаган тузумлар ва қонунларни татбиқ қилишга мажбурлайди. Аммо Исломда на халққа, на ҳукмдорга қонун чиқариш ёки танлаш ҳуқуқи берилган. Чунки халқ ҳам, ҳукмдор

ҳам, ихтиёрсиз равишда Ислом шариатиға бўйсунеди. Аллоҳ Таоло айтади:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾

«Аллоҳ ва Росули бир ишни ҳукм қилган – буюрган вақтида бирон мўмин ва мўмина учун (Аллоҳнинг ҳукмини қўйиб) ўз ишларидан ихтиёр қилиш жоиз эмас. Ким Аллоҳ ва Росулига осий бўлса, бас у очик йўлдан озиш билан йўлдан озибди»

[Аҳзоб 36]

Шунга кўра, Ислом давлатида, ўзи танлаган қонунларини ҳукмдор ёки давлатга мажбуран юкловчи қонун чиқарувчи ҳокимият умуман мавжуд эмас.

Ҳукмдор билан халқ ўртасидаги ягона ихтиёрий келишув – уни танлаб тайинлаш келишувидир. Ундан ташқари, ҳар икки тараф ҳам исломий шариатни татбиқ этишга мажбур. Уммат Ислом тузуми ва қонунларини бошқасига алмаштиришни талаб қилиш ҳуқуқига эга эмас. Ҳукмдор ҳам халқ хоҳишига бўйсуниб, Исломдан бошқа бирор қонунни қабул қилиш ёки уни ўз ихтиёри билан татбиқ этиш ҳуқуқига эга эмас.

Хулоса қилиб айтганда, Ислом жорий этган байъат ҳеч қандай ҳолда ижтимоий шартнома назариясига – на Жан Жак Руссо назариясига ва на бошқаларнинг назарияларига – мос келмайди.

Эй Исломнинг энг улуғ фронтларидан бири Ғазода собит туриб, муробитлик қилаётган мард биродарлар! Шунинг билан, сиз бошдан кечириётган балолар ва синовлар бу дунёда азизликка, охиратда эса юксак даражаларга элтувчи йўлдир. Аллоҳ Таоло сизни поклаш ва мақомингизни баланд қилиш учун бу синовлар билан синади. Аллоҳ Таоло айтади:

﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾

«Айтинг: «Бизга фақат Аллоҳ биз учун ёзиб қўйган нарсасига етур. У бизнинг ҳожамиздир. Бас, иймонли кишилар фақат Аллоҳгагина суянсинлар!» [Тавба 51]

Аллоҳ сизнинг тақдирингизга ёзган нарсаларни сизнинг фойдангизга ёзди, зарарингизга эмас, токи ажру савобингиз ва собитқадамлингиз янада ортсин, байроғингиз халқлар орасида янада баланд кўтарилсин.

Шунинг билан, на ерга ва на ўзларингизга бирор мусибат етмас, магар Аллоҳнинг ҳузурини у содир бўлишидан олдин ёзиб қўйилгандир:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

«На ерга ва на ўзларингизга бирон мусибат етмас, магар (етса) Биз уни пайдо қилишимиздан илгари Китобда (Лавҳул-Маҳфузда битилган) бўлур. Албатта бу Аллоҳга осондир» [Ҳадид 22]

Яъни, иймонингиз комил бўлсинки, сиздан четлаб ўтган нарса сизга етмайди, сизга етган мусибат эса сизни четлаб ўтмайди.

Албатта, бу мўминлар тарихи давомида такрорланиб келаётган илоҳий суннатдир: ҳеч бир уммат йўқки, оғир синовларга учраб, сабр қилганда, Аллоҳ уни ер юзида ворис қилмаган бўлса. Бу кунлардаги манзара эса, Мусо ﷺ қавми бошидан кечирган воқеалардан ўзгача эмас. Ўшанда Фиръавн таҳдид билан шундай деган эди:

﴿سَنُقَاتِلْ أَوْلَادَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ﴾

«Уларнинг ўғилларини ўлдириб, аёлларини тирик қолдиражакмиз. Албатта, биз уларнинг устидан ғолибдирмиз» [Аъроф 127]

Оятдаги бу таъриф бугунги душманингиз ҳақида эмасми, ахир, у болалар ва аёлларни нишонга оляпти, ўз кучига ишониб, сизни енгаман деб ўйлаяпти?!

Бало-офатлар оғир келган пайтда Мусо ﷺ нинг қавми шундай деган:

﴿قَالُوا أُوذِينَا مِن قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِن بَعْدِ مَا جِئْتَنَا﴾

«Улар айтишди: «Сен бизга (пайғамбар бўлиб) келишингдан олдин ҳам, сен келганингдан кейин ҳам озор кўрдик» [Аъроф 129]

Бу сўзлар ожизлик ва йиллар давом этган азоб-уқубатни ифода этади. Шунда Мусо ﷺ дан қатъий жавоб келди, у Аллоҳнинг ваъдасини ва нусрат хушхабарини ўз ичида намоён этар эди:

﴿قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَذُوكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾

«У (Мусо) деди: «Шояд Парвардигорингиз душманларингизни ҳалок этиб, сизларни бу ерга халифа қилса ва қандай амаллар қилишингизни кўрса» [Аъроф 129]

Мусо ﷺ уларга шундай таълим берди: ер юзида Халифалик ва ғолибликка олиб борувчи йўл балоларга сабр қилиш билан очилади. Зулм қанчалик кучаймасин, унинг охири албатта йўқ бўлишдир. Охир оқибат эса тақводорларникидир.

Бугун сиз ҳам, ўз ҳолингиз билан, худди улар айтган сўзларни айтмоқдасиз. Лекин сизга жавоб ҳам худди ўша: Роббингиз душманингизни ҳалок этади ва сизларни ўз собитқадамлигингиз, ростгўйлигингиз ва курашга тайёр турганингиз тўфайли ер юзига ворис қилади. Шундай экан, сабр қилинг, сабр қилишда кофирлардан устун бўлинг ва курашга тайёр туринг. Албатта Аллоҳнинг ваъдаси ҳақдир.

Росулulloҳ ﷺ бизга мусибат ва балоларга аниқ ишонч кўзи билан қарашни ўргатдилар. У зот Ибн Аббосга бундай деган эдилар:

﴿وَأَعْلَمُ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَىٰ أَنْ يَضْرُوكَ بَشِيءٌ لَّمْ يَضْرُوكْ إِلَّا بِشِيءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ﴾

«Билиб қўй, агар бутун халқ сенга зарар етказиш учун бирлашса ҳам, Аллоҳ сенга ёзиб қўйганидан бошқа зарар етказа олмайди». Шундай экан, сиз бошдан кечираётган барча ҳолатлар душмanning эмас, балки Аллоҳнинг қўлидадир. Ризқингиз ҳам, ажалингиз ҳам, даражангиз ҳам фақат Аллоҳ ҳузурида белгиланган, Ундан бошқа ҳеч кимда эмас.

Эй ғазодаги азиз биродарларимиз! Сиз бугун анбиёлар ва солиҳлар турган улўғ мақомда турибсиз, бу ҳақ йўлида сабот кўрсатиш ва зулмга юзма-юз қарши туриш мақомидир. Ҳар бир машаққат, ҳар бир яра ва ҳар бир шаҳид сизнинг савоблар тарозингизга қўшилаётган юкдир, мақомингизни янада юксалтирувчи неъматдир. Албатта, Аллоҳнинг ҳамроҳлиги сизлар билан ва Унинг ёрдами яқин. Бас, сабр қилинг, собит туринг ва Аллоҳ ваъда қилган жаннатлар, юксак даражалар ҳамда дунёдаги улўғлик фақат сабот ва фидокорлик орқали қўлга киритилади, шу билан хурсанд бўлинглар.

Аллоҳ Таоло қадамларингизни собит қилсин, Ўз ғалабасини берсин, қалбларингизни мустаҳкамласин, йўлларингизни нур билан ёритсин ва сизга тез кунда фароғат ва очиқ-ойдин нусрат намоён этсин. □